5

Mizah

Refik Halid Karay

Kirpinin Dedikleri

İNKILÂP

Refik Halid Karay

Kirpinin Dedikleri

Kirpinin Dedikleri / Refik Halid Karay

Sertifika No: 10614

Dizgi Ümit Yavuz
Sayfa tasarım Derya Balcı
Kapak tasarım Okan Koç
Redaksiyon Ayşegül Oral
Yayına hazırlayan Aslıhan Karay Özdaş

ISBN: 978-975-10-2956-0

10 11 12 13 14   9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı
İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

İNKILÂP
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

Refik Halid Karay

Kirpinin Dedikleri

mizah

İNKILÂP

Refik Halid Karay

1888 yılında Beylerbeyi'nde Serveznedar Mehmed Halid'in oğlu olarak doğan Refik Halid'in anne tarafı Kırım Giraylarına dayanmaktadır; baba tarafı ise 18. yüzyıl sonlarında bir kolu Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesindendir. "Galatasaray Sultanisi" ve "Mekteb-i Hukuk"ta okuyan yazar, Meşrutiyet sıralarında gazeteciliğe başlamıştır. Kısa sürede hiciv yazılarıyla üne kavuşmuş, "Fecri Âti" edebiyat topluluğunun kurucularından olmuştur. "Kirpi" adıyla yazdığı taşlamaları ve siyasal yazıları sonucu İttihat Terakki hükümetince Anadolu'nun çeşitli illerinde beş yıl sürgüne gönderilmiş, ancak I. Dünya Savaşı'nın son yılı İstanbul'a dönebilmiştir. Dönüşünde Robert Kolej'de öğretmenlik, Sabah gazetesi başyazarlığı, iki kez Posta-Telgraf Genel Müdürlüğü yapan Refik Halid, bu süreçte "Aydede" mizah dergisini çıkarmıştır.
Siyasal yazıları ve görüşleri nedeniyle memleketten ayrılmak zorunda kalan yazar, Halep'e yerleşerek yayımladığı "Vahdet" gazetesindeki yazıları ve çalışmalarıyla Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasına katkıda bulunmuştur. 1938'de yurda dönen Refik Halid, dergi ve gazetelerde günlük yazılar yazmış ve 20 kadar roman kaleme almıştır.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan zaman dilimini, güçlü gözlem yeteneği ve dilinin zenginliğiyle farklı türlerdeki eserlerine taşıyan Refik Halid, Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu gerçeğini; Gurbet Hikâyeleri ve Sürgün gibi eserlerinde, derin memleket hasretini edebiyatla buluşturmuştur. Yazarın, Ago Paşa'nın Hatıratı, Kirpinin Dedikleri gibi mizah eserlerinde; Bir Avuç Saçma, Makyajlı Kadın gibi kroniklerinde; Minelbab İlelmihrab ve Bir Ömür Boyunca adlı hatıratlarında, çok yönlü ve renkli anlatımı, sosyal-siyasal ortamın resimlendirilmesini sağlar. Anahtar, Nilgün, İki Cisimli Kadın, 2000 Yılın Sevgilisi, Bugünün Saraylısı gibi romanlarında ise sürükleyici kurgular içinde tasvir yeteneğiyle yaratıcılığını birleştirerek, genel olarak bireysel ilişkileri ve özel olarak da kadın-erkek ilişkilerini mekân-zaman boyutlarında derinlemesine ele alır, romanların geçtiği dönem ve mekânlara ait ince detaylara yer vererek anlatımını zenginleştirir.

18.7.1965 tarihinde İstanbul'da ölen yazar Refik Halid, muhalif kaleminin keskinliği, temiz İstanbul Türkçesi, renkli anlatımı, tasvir gücü ve yaratıcılığıyla, Türk edebiyatının en güçlü isimlerinden biridir.

Kitap yayına hazırlanırken yapıtın edebi niteliği
göz önünde tutularak yazarın özgün anlatımı korunmuş,
gençlerin de yararlanması amacıyla bazı sözcükler
dipnotlarla açıklanmıştır.

Kaleminin keskinliğinden dolayı Refik Halid Karay'a Yakup Kadri tarafından verilen "Kirpi" müstearı, yazarın "hiciv ve mizah vadisindeki" hikâyelerinde kullanmayı tercih ettiği kalemadıdır.

ÜÇÜNCÜ BASILIŞI MÜNASEBETİYLE

Bundan otuz şu kadar sene evvel, Meşrutiyet'in ilanından sonra, parti mücadeleleri çok hararetli safhalar geçirmiş ve hükümetçilerle muhalifleri arasındaki uyuşamamazlıklar yüzünden memleket hayli zorluk çekmişti. O sırada iki tarafa mensup muharrirler, çalakalem birbirlerine atıp tutarlar, amansız hücumlar yaparlardı. Bütün o yenişme devrinde yazılanlardan - zahir hiciv ve mizah vadisindeki orijinalitesinden ve üslubundan dolayı - kala kala elde ve halkın zihninde bu Kirpinin Dedikleri kaldı. Şimdi onun üçüncü ve sonuncu tabını verirken muharrir, ne bir zaman çarpıştıklarına ne de taraftar olduklarına karşı ufak bir alaka duyuyor. Hatta, kendisine bu yazıların hangi devirde olsa göz gezdirilebilecek bir vesika mahiyetinde bulunduğu ileri sürülerek külliyatı arasında ihmalde bırakılmaması okuyucularınca ihtar edilmeseydi altıncı bini tükenmiş olmakla beraber tekrar basılmasına muvafakat göstermeyecekti.

Kirpinin Dedikleri, eskiyi bilenlere gülümsetici bir hatırlatış ve eskiyi merak edenlere ise tarihten bir yaprağa eğlenceli bir bakış vesilesi olabilirse ne âlâ!

R.H.K.

ARABACININ DERDİ

Divanyolu yine o günü çamurdan geçilir gibi değildi; arkadaşıma, kenarda müşteri bekleyen arabayı işaretle, "binelim" dedim ve muvafakatinden[1] emin, yürüyüverdim. Halbuki o kabul etmedi. "Arabaya binmem, daima yürürüm" diye söylendi. Ben bunu bir nezaket addederek ısrarda bulundum. O zaman kollarımdan çekti, hiddetinden kızardı ve pek vahim bir sır ifşa eder gibi, "Yeminliyim, ahitliyim!" diye haykırdı.

"Neden canım? Sebebi ne?"

"Hele yürüyelim de anlatırım!.."

Anlattı:

"Hayli zaman oluyor; uzak bir yerden matbaaya dönüyorduk; meçhul bir işe yaramak için dört tekerlek takılmış bir asker kulübesine benzeyen boyası dökük kupamızın[2] camına, yarı yolda arkadaşım bir iki darbe indirdikten sonra bana dedi ki: 'Şurada bir eve uğrayacağım, beni biraz bekle!' ve arabacıya seslendi: 'Şimdi gelirim, iki dakika!' Halbuki ben tanımadığım sokaklarda araba içinde adam beklemeyi –bir de çok gariptir tahta kurusunu– hiç sevmem. Çok sıkıldım, bir sigara yaktım. Arabacı iskemlesinden doğrularak sordu:

1 muvafakat: uygun görme, razı olma
2 kupa: kapalı ve yalnız arkada oturulacak yeri olan, atların çektiği araba

"Daha bekleyecek miyiz?"

"Bilmem ki," dedim, "şimdi gelirim dediydi..."

Bu cevap ona kâfi gelmedi, biraz eski vaziyetinde kaldıktan sonra şiddetli bir sesle söylendi:

"İki dakika, iki dakika... Biz böyle iki dakika deyip de yarım saat gelmeyenleri ve sonra avcumuza yine bir çeyrek toka edenleri çok gördük."

"Elbette bir bahşiş verir!" diye kekeledim...

"Bahşiş, bahşiş! (devamla) Arkana bir çuval palto geçir, eline bir kamış al, bıyıklarının uçlarını yol, ortasını şişir... Oldun işte bir jön... Tahsildar gibi sekiz yere uğrayacak, gittiğin yerde deve gibi çöküp oturacaksan, araba senin nene? (Şeytanetle) Binerken uğrayacağını niye söylemedindi? Bey hilesi bu, tanırız. (Nedametle) Bilseydim bindirir miydim?"

(Hiddetlenerek) "Bindirmemek ne demek? Parasını verdikten sonra beni istediğim yere götürmeye mecbursun! Nizam var, tarife var!"

(Bu son kelimeleri duyunca sıçrayıp fok balığı gibi dişlerini dudaklarından taşırarak ve haykırarak) "Nizam, tarife! Bu da yeni çıktı... Cumbaya saksı koyma, yasak! Sokağa çirkef atma, yasak! Pencereye çamaşır asma, yasak! Pazarlık yasak! Ee ne olacak? Donumu Kızkulesi'ne mi asayım? Kirli suyu testiye mi boşaltayım? Müşteri bir metelik verirse 'Allah ömürler versin' mi diyeyim? Bir fidan gül için koca bir bostan mı tutayım? (Kendi kendisine tekrarlayarak) Nizam, tarife... (Birden, hatta tekerleğe basmaya vakit bulamayarak ve çamurlara, denize girer gibi atlayarak kapı camının arkasından) Buna gelinceye kadar daha neler var? Onları yapın! Yollar, tramvay demirinden havadaki telgraf telleri yı-

ğınına, kanun çalgısına benzedi. Ot, ekmek pahasına çıktı; arpa, baklavadan pahalı; çeşmelerin suları hastalık var diye tıkalı... Hayvanların nalları üç günde silik mecidiyelerinize dönüyor! Sonra nizam, tarife! Laf olsun da... (Bağırarak) Hani bize bir örnek elbise giydirecektiniz, arabaları yeni yaptıracaktınız, o da laf! Kıyafetimiz korkuluktan beter! İskemleden atlarken elimle önümü mü, arkamı mı örteyim şaşırıyorum; yağmur altında tente gibi ıslanıyorum... Nah işte, bindiğin arabanın süprüntü tenekesinden farkı ne? Dört tekerleği değil mi? Yaralı, illetli taşıya taşıya kumaşı sıçan derisine, yara sargısına dönmüş. Nizam, tarife! (Gazabından şiddetle hariçten çerçeveyi zangır zangır sarsarak, avazı çıktığı kadar feryat eder.) Hepsi laf, hepsi! Gücünüz, kuvvetiniz varsa Bulgarı ezsenize... Yunanı tepelesenize... Malımızı mülkümüzü alır, hudutlarda askerimizi kesip biçerler, şimendiferlerimizi uçururlar, sonra, ee neymiş. Şişli'ye beş kuruş; Büyükdere'ye bir mecidiye, koca bir mukavva, müşteri beğensin beğensin söylesin... Gücünüz bize mi yetiyor?"

(Kekeleyerek ve etrafı ihata eden[1] manava, sakaya, bakkal çırağına, kamçı satan Çerkez'e ve bir hayli sarıklıya meram anlatmak isteyerek) "İleri gidiyor, terbiyesizliğin lüzumu yok. (Kendi kendine) Nerede kaldı ya, gelmeyecek mi, acaba kaçayım mı?"

(Macerayı halka hayli değiştirip anlattıktan sonra) "Arabacılar edepsizdir derler; nasıl olmasınlar? Yangından sonra arsana ev yaptırma, pazarlık etme, geceleri iki fener yak, sonra, elimize, ölmüş manda gözü gibi bir çeyrek dolayıver, onu da esnaf tezkeresine al... Bak, milletler bize para veriyor mu?

1 ihata etmek: kuşatmak

Akıllı adamlar... Koca sadrazam bizim değnekçinin yamağı gibi yürüyor, dolaşıyor, aman zaman diyor da herifler bize mi demiyorlar? (Üstüme yürüyerek) Nizam, tarife, bilmem ne?..."

"Polis yok mu? İmdat, polis yok mu orada?..."

(Arabacı, halkla beraber bir müddet kahkahalarla güldükten sonra) "Başta yan fes, belinde bir altıpatlarla bir de şemsiye demiri kadar süngü, ne var? Polis... Evvela bakkalın borcunu silsin, karılarını dövmeden vazgeçsin de sonra gelsin, elime kelepçe vursun..."

Artık bayılacak hale gelmiştim, kaçmaya imkân yoktu, bir de ne söylesem arabacı kusurunu buluyor, bende ağız açmaya kudret bırakmıyordu. Maazallah, yanlışlıkla ağzımdan bir "Mektep" veyahut "Maarif" sözünü kaçırıverirsem, hiç şüphesiz, mahalle mektebinin hocasız kaldığından başlayarak Maarif Nazırının[1] arabasında fotinlerini unuttuğuna kadar anlatacaktı. O sırada - aksi tesadüf - uzakta bir otomobil borusu öttü. Ben, arabacıya duyurup agzeb etmemek[2] için bülend avazla[3] lakırdı etmek istedim:

"Her şey düzelir, birdenbire olmaz, sonra senin yüzün de güler."

(Köpürerek) "Tarife, nizam... Saksıyı cumbaya koyma, dükkân levhasını sokağa uzatma, Yedikule'ye yedi kuruştan fazla alma... Sonra işiniz, gücünüz oyun, göz boyama... Galata Sarayı'ndan Bonmarşe'ye kadar, Beyazıt'tan Hasan Baba türbesine kadar tramvay ne imiş! Masraf et, tahtadan kurşun yap, sağ taraf yenildi, sol taraf kale aldı, nedir o? Manevra! Bunu cami avlusunda çocuklara oynamak yaraşır. (Kapının topuzu-

---

1 Dalgınlığıyla meşhur Emrullah Efendi
2 agzeb etmek: öfkelenmek
3 bülend avaz: yüksek ses

nu hırsla söker, atar.) Nizam, tarife.. İki kötü gemiye sür çinko rengini, git şamandıra gibi dik Boğaz'a, nedir bu? Zırhlı. (Arabaya bir yumruk indirir.) Bunun tahtası daha dayanıklıdır be! (Fenerin altını koparır, elinde sallayıp cama vurur.) Şunu kalaylatayım, bak ne parlar, ne göz alır! Nizam, tarife!.. Şurada Dürzîler, burada Araplar, ötede Arnavutlar azmış, sorarsan etraf sütliman. (Ot torbasını silker, sonra gider atların başından tutar, kamçılamaya başlar.) Laf dedin mi gırla! (Hayvanlar kişner, çifte atar, halk seyreder.) Bağrım yanıyor be! (Kahveci çırağına hitaben) Bir gazoz getir! (Gazoz gelir, parmağını sokunca patlatır, tıraşlarından damlata damlata içer. Bir müddet yutkunduktan sonra) Parayı arabadaki beyden al!"

Bu sırada arkadaşım kayıtsızca gelir; arabacı yerdeki torbayı, fener parçasını, kapı tokmağını yavaş yavaş toplar. Ağır ağır iskemleye çıkar ve hiddetle sorar:

"Nereye gidecektin, efendi?"

Arkadaşıma, matbaanın adını vermeye bırakmadım, şiddetle menederek: "Aman sus! Söyleme, Babıâli'nin karşısına de..."

"Neden?"

"Zira demin gazeteleri unutmuştu; bir de onlara başlarsa artık bu defa sade arabanın ötesini berisini değil, hiç şüphesiz takımını, hayvanları, ihtimal ki bizi de parçalar."

Arkadaşım sustu. Sordum ki:

"Demek nazır[1] da olmayacaksın?"

Yüzüme hayretle baktı: "Anlayamadım!" dedi. İzahat verdim. "Mecliste arabacınınki gibi istizahlara,[2] şikâyetlere tesadüf çok mümkündür de..."

---

1 nazır: bakan
2 istizah: gensoru

TEŞEBBÜSÜ ŞAHSİ[1] Mİ? HEYHAT!

Bir saattir, hasta bir ördek gibi, çenesini göğsüne dayayıp uyuklayan eski mektep arkadaşıma nihayet hiddetlendim: "Durmakla, düşünmekle para kazanılmaz; teşebbüsü şahsi denilen bir şey vardır, her tarafa başvurmalı, çalışmalı!" dedim. Muhatabım bu "Teşebbüsü şahsi" terkibini[2] duyunca, kuyruğuna basılmış bir yılan, nasırı çiviye çarpmış bir adam gibi kanepeden doğruldu, başını göğsünden kaldırdı ve mavi, kirpiksiz gözlerini gözlerime dikerek, bir müddet ağzı ısırmaya, sokmaya hazır bir halde durdu, beni bir iyi süzdü. Rengi sapsarı kesilmiş, saçının her bir teli dikleşerek başı bir tımar kaşağısı gibi sertleşmişti. Kendi kendime "Acaba ne dedim de bu kadar kızdı?" diye düşündüm ve elan,[3] üzerime atılıp yakamdan bir polis gibi yırtarak beni çekip bir iyi dövememesine hayret ederek, öyle kaldım.

Birden, elindeki hastalıklı bir çocuk kadar ötesi, berisi şiş, şurası burası kırık ve sicimle bağlı ıslak bir şemsiyeyi "pat" diye benim yerime masaya vurduktan sonra, "Teşebbüsü şahsi! Teşebbüsü şahsi öyle ha!" diye mırıldandı ve tespih çeker gibi bu kelimeyi bir elli kadar tekrarladıktan sonra bağırdı:

1 teşebbüsü şahsi: kişisel girişim
2 terkip: tamlama
3 elan: şimdi, şu anda

"Burada masanın başına yan geçip oturunca emir kolaydır, tüccar ol, arpa ek, Amerika'ya git. Yok, yoğurt sat, at cambazhanesi aç! Nasihat dedin mi, bin tane... Sırtım pek, karnım tok, cebim dolu olduktan sonra ben de söylerim; ben de yan geçer, sigaramı tellendirir, altın kösteğimi elimde çevirerek, gözlüğümün arkasından şöyle bir bakar, (Taklidimi yapar) 'Teşebbüsü şahsi denilen bir şey vardır, her tarafa başvurmalı, çalışmalı!' derim.

İki senedir nerelerde idim? Neler yaptım, hiç sordun mu? Yooo!! Umurunda mı? (İki pençesini de, el vurmaca oynar gibi birbirine vurduktan ve suratıma doğru uzattıktan sonra) Otuz işe başvurdum, otuz! Anlıyor musun?"

Arkadaşım birer birer saydı ve izahat verdi:

"Kalemde dört yüz kuruş maaşım vardı; bir gün hürriyet çıktı bayraklar açıldı, halk sokağa düştü. O sırada baktım ki ihtiyar, genç; çoluk, çocuk; fakir, zengin; mebus namzedi, mahalle muhtarı; şiltesini rehine koyan, çocuğunun altın nazarlık takımını satan, hacca gitmekten vazgeçen herkes silah alıyor; herkesin belinde bir kayış, ucunda asılı acayip bir demir parçası, azametinden koltuklarını kabarta kabarta yürüyor, 'İttihattanım, Ahrardanım!' deyip meydan okuyor, şuraya başvurdum, ötekine yalvardım, berikinden muavenet[1] istedim, nihayet bir silahçı dükkânı açtım... İşler ilk günleri o kadar iyi gitti ki günde beş on defa fesimi havaya attım: 'Yaşasın hürriyet! Yaşasın teşebbüsü şahsi' diye bağırdım. Dükkân öyle bir işliyordu ki dört çırak güç yetişiyor, paket yapmaya kâğıt elvermiyordu.

1 muavenet: yardım

Artık kendi kendime kanaatim vardı: 'Hiç şüphesiz', diyordum, 'silahçılık beni geçindirir; ticaret şirketleri açılır, sanat terakki eder,[1] ben de zengin ve meşhur olurum!' Fakat günün birinde bir emir: On santimetreden uzun namlusu olan silahların men-i füruhtu...[2] Aman dedim, fakat çare yok; malımızı yakalayınca Tophane'ye götürürüz, tornaya koyarlar; havuç doğrar gibi silahları baş tarafından kopartıp atıverirler!.. Bununla kalsa iyi... Beş on gün sonra bir emir daha: Beş santimetreden uzun namlusu olan silahların kurşunları nafiz[3] olduğundan satılmaması... Yine aman deriz, zaman deriz çare yok; o güdük malımızı tekrar kucaklayınca Tophane'ye götürür; tornaya verir, tahta yontar gibi silahları baş taraflarından 'şark, şark!' kesip kesip talaş gibi yerlere sererler... O canım revolverler kireç ocağına düşmüş, tüyleri kopuk tavuklar gibi garip birer şekle girer çilingir alatına[4] döner! Bittabi iş de yürüyemez, dükkânın kapısı açılmaz olur; evvela çırağın birisine, sonra diğerine; daha sonra da kendime izin verir, çıkarım! Bunun üzerine aylarca şurada burada sürttüm; ufak tefek işlerin tadadı[5] uzun olur, Patrikhanede odacılıktan tut da tramvay şirketinde müfettişliğe kadar başvurdum; nihayet bir gazete tesisine karar verdim."

Nakil, bozuk bir demirci küreği gibi, uzun fakat kuvvetsiz bir nefesten sonra devam etti.

"İdarehane tutuldu, klişeler yapıldı, matbaa kararlaştı, her şeyler hazırlandı; bir gün 'Mecmuai Havadis' büyük gü-

---

1 terakki etme: ilerleme, gelişme
2 men-i füruht: satışın yasaklanması
3 nafiz: nüfuz eden, etkileyici
4 alat: aletler
5 tadad: sayım

rültülerle intişar etti.[1] Ne satış görsen! Makine güç yetişiyor, müvezziler[2] matbaa kapısında birbirini eziyordu; ilk günü içlerinden tam dördü yaralandı, biri bayıldı ve yirmi bin nüsha satıldı.

Artık kendi kendime kanaatim vardı: 'Hiç şüphesiz' diyordum, 'gazetecilik beni geçindirir, matbuat cemiyetleri açılır, maarif terakki eder, ben de zengin ve meşhur olurum!' Fakat günün birinde bir emir: Şundan bahis, bundan nakil caiz olmamakla, dikkat edilmesi... Bir hafta sonra bir tezkere daha: Kırk lira cezayı nakdî...[3] Aman deriz, zaman deriz, çare yok; paraları bir meşin torbaya koyar, ağzını mühürler, kefareti budur diye yerine göndeririz. Bununla kalsa iyi; beş gün, on beş gün hapis cezası... Bir arabaya biner, sefer levazımımızı yükletir, tevkifhaneye gideriz! Bu sırada halk, çeşme sularının aleyhinde yazdığımdan dolayı beni bir mürteci telakki eder, gazeteme boykot yapar... Bittabi idarehaneyi kapar, levhayı söker atar ve sokağa düşeriz!

Bunun üzerine haftalarca şurada burada dolaştım; ufak tefek işlerin tadadı uzun olur; Köprübaşı'ndaki ilan kutusunun içine girmekten tut da Rum mebuslarının tercümanlığına kadar başvurdum; nihayet çiftçiliğe başladım."

Muhatabım, gırtlağı ayrılmış bir kurbanlık koyun gibi bir müddet tepindi, sonra anlattı:

"Aydın vilayetinde arazi kiraladım, Amerika'dan biçme makineleri, İngiltere'den lokomobiller,[4] dünyanın her tara-

---

1 intişar etmek: yayınlanmak
2 müvezzi: dağıtıcı
3 cezayı nakdi: para cezası
4 lokomobil: sanayi ve tarımda kullanılan, tekerlekler üzerine kurulmuş, istenen yere çekilebilen motor

fından en iyi aletler getirttim... Her taraf sürüldü. Tohumlar atıldı, feyiz ve bereket, yüz gösterdi... Binlerce kişi mahsulü toplamaya güç yetişiyordu.

Artık kendi kendime kanaatim vardı: 'Hiç şüphesiz,' diyordum, 'çiftçilik beni geçindirir, şirketler açılır, ziraat terakki eder, ben de zengin ve meşhur olurum!' Fakat günün birinde kaba bir zarf gelir, açarım, içinde iki martin kurşunu, kâğıt üzerinde bir kanlı pençe! Hayret! Acaba bu da nedir? Ararım, sorarım... Derler ki Çakırcalı'nın vergisi... Durmaya gelmez, üç dört bin lira göndermeli! Bari hükümet de vergi senetlerinin üzerine böyle bir kanlı pençe, yahut bir darağacı resmi koysa da tesiri kati olsa... Geceleri etrafta silah sesleri, arazim dahilinde hayvan hırsızlığı; bir günün içinde ovada buğday tarlaları, köyde değirmen, dağda keçi ağılı cayır cayır yanmış! Aman derim, zaman derim; çare yok! Bir hafta geçince bir kanlı pençe daha, bunun boğazıma sarılması yakın; artık tabii durmaya gelmez, yürük bir atın sırtına binince doğru kasabaya, oradan İzmir'e, İzmir'den İstanbul'a...

Bunun üzerine aylarca şurada burada dolaştım; ufak tefek şeylerin tadadı uzun olur; rıhtım üstünde vapur simsarlığı etmekten tut da nikotini dafi[1] bir cins sigara kâğıdı depoziteri olmaya kadar başvurdum. Nihayet zevcemin pek uzaktan mehdi hürriyetli bir akrabası bulunduğundan tekrar memuriyete girdim, Anadolu'da bir kazaya kaymakam oldum."

Zavallı müteşebbis gözlerine mil çekilmiş bir eski Bizans hükümdarı gibi etrafa acıklı acıklı baktı, sonra devam etti:

---

1 dafi: kovan, uzaklaştıran

"Debdebe ile kasabaya girdim, acele işleri çıkarttım; az müddet içinde kazayı bir İsviçre kasabasına çevirdim. Mutasarrıf müteşekkir, vali hoşnut, dahiliye nazırı bile memnun...

Artık kendi kendime kanaatim vardı: 'Hiç şüphesiz,' diyordum, 'memuriyet beni geçindirir; işler yoluna girer, hükümet nüfuz kesbeder;[1] ben de mutasarrıf, vali, nazır, her şey, zengin ve meşhur olurum!' Fakat günün birinde koltuğa gömülmüş, istidaları[2] okurken sokakta bir gürültü duyar, hemen pencereye koşarım. Binlerce halk toplanmış, üzeri Ya hürriyet, ya ölüm!, Ya Girit, ya harp! yazılı bayraklar açılmış, bağıra bağıra, yana yakıla geliyorlar! 'Bu nedir,' derim, 'Girit için mi?' 'Hayır,' derler, 'onlar eski bayraklar, senin aleyhinde miting!' Tüylerim ürperir, bir iki söz söylemek isterim... Ahali: Kahrolsun kaymakam, yaşasın Cemiyet! diye bir avaza bağırır; aman derim, zaman derim, çare yok. Mühim evrakı bir cüzdana yerleştirir, iki jandarmanın nezaretinde yola çıkarım."

Arkadaşım sustu. Ve hasta bir ördek gibi tekrar çenesini göğsüne dayadı, daldı.

Neden sonra, o silahçılık, gazetecilik, çiftçilik ve memuriyet hayatını tekrar yaşar gibi ellerini havalandırıp, omuzlarını oynatıp, kesik kesik sesler çıkarttıktan sonra pek hafiften, dua eder gibi kırk elli defa "Teşebbüsü şahsi! Teşebbüsü şahsi!" diye söylendi ve sonra kafesteki kanaryamı ürküten bir can kopartıcı sada ile haykırdı:

"Teşebbüsü şahsi mi? Heyhat!"

1 kesbetmek: kazanmak
2 istida: dilekçe

BİLMECE, BİLDİRMECE...

Öğle yemeğinden sonra ekseriya idarehanede bir saat kadar istirahat eder, hazmı güçleştirmesin diye politikadan bahsi bırakarak havaî sohbetlere dalarız.

Dün yine oturduk ve tatlı bir eğlence aradık. Arayan şifasını da bulur, belasını da derler, nihayet biz de vaktimizi hoş geçirecek bir bahis bulduk. Masumlar gibi bilmece söyleşecektik. Evvela ben başladım, dedim ki:

"Söylenecek bilmeceleri iki türlü halletmeliyiz; yapabilir misiniz?"

Arkadaşlar anlamadılar: "Nasıl?" dediler. "İzah et!" İzah ettim:

"Mesela 'Küçücük fıçıcık, içi dolu turşucuk' Nedir o? Bilin bakayım!"

"Limon!.."

"Pekâlâ, fakat daha neye, şekil, huy itibarıyla kime benzer? Size kimi hatırlatır?"

Hep düşündüler. Nihayet biri buldu "Maliye Nazırını!"[1] dedi; alkışladık ve tekrar sorduk:

"Bir küçücük arpacık, başındadır tablacık!"

"Çivi!."

"Âlâ, fakat daha!"

1 Merhum Cavit Bey

Yine düşündüler ve hep birden, muhterem kariler,[1] nazırlardan şimdi sizin de derhatır ettiğinizin[2] ismini verdiler.[3] Artık ilerlemiştik. Bir başkası: "Yer altında babam başı" dedi, "Maarif!" diye haykırdık ve "Yer altında babam bıyığı"nı Nafiaya, "Yer altında yağlı kayış"ı Orman ve Maadin, "Yer altında kaynar kazan" ı İttihat fırkasına münasip gördük.

"Çat burada, çat kapı arkasında" bilmecesi ihtilafata sebebiyet verdi; Avrupa ile İstanbul arasında sık sık gelip gidenlerin birer birer isimleri sayıldı, bir türlü karar ita olunamadı.[4] Kimi çok yer değiştiren valileri, kimi de daima tebdili mevki[5] eden köprünün methalini[6] buna benzetiyor; fakat dikiş iğnesi manasına gelen "Bir kızım var, tek gözü var!" bilmecesi müttehiden[7] Hariciyeye tensip olunuyordu.[8] Vakanüvis sordu:

"Ağzı var, dili yok, nefesi var, canı yok; derisi var, kanı yok! Nedir o bilin?"

"Körük."

"Daha?"

İki isim sayıldı, nihayet birinde reyler toplandı:

"Sultan Abdülhamit!"

"Tıpış tıpış yürürsün, samur kürkü sürürsün, sen bir beye benzersin, niçin yaya yürürsün?" bilmecesi devri sabıkta arabada giymeye mahsus kürklü paltolar imal ettirip şimdi

1 kari: okur
2 derhatır etmek: hatırlamak
3 Mahmut Şevket Paşa
4 ita olunmak: verilmek
5 tebdili mevki: yer değişikliği
6 methal: giriş
7 müttehiden: birlik olarak, hep birlikte
8 Tek gözlük kullanan Rifat Paşa

yaya gezenlere veyahut şimdi kürklü paltolarını arabada giyip sonra yaya gezeceklere teşbih olundu. Biri dedi ki:

"Alçacık dal, yemesi bal!"

"Çilek..."

"Daha?"

"Âyan tahsisatı."

"Kısacık boylu, kadife donlu", "Hacı oğlu hoca, kolu budu kısa" ve "Ayakları kısa kısa, kendi durambalisa" bilmeceleri hakkıyla müşebbihi bihine[1] tefriz edildi.[2] Artık hatırlayamıyorduk. Bir müddet düşündük, taşındık ve nihayet "Bardak" manasına gelen "Bir kızım var, gelen öper, giden öper" nüktesini murahhası mesullerin[3] eteklerine benzettikten sonra ben sordum:

"Bir oğlum var, yüzü deriden, kulakları demirden, şunu bilir ve benzetirseniz size aferin..."

Bir hayli düşündüler: Yüzü deriden, kulakları demirden bir oğula malik olmak dehşetli bir talihsizlikti. Böyle bir evlat ne ihtarat ve tedrisatı dinleyebilir, ne de yaptığı hatalar karşısında kızarır, nedamet duyardı; ben söylemeye mecbur oldum:

"Def!"

"Âlâ, âlâ, fakat bu deri yüzlü; demir kulaklı evladı başka neye benzetebilirsin, bakalım? O, sana başka neyi hatırlatıyor?"

"Bunu anlamayacak ne var? Kabineyi!"

---

1 müşebbihi bih: ona benzetilen

2 tefriz edilme: üstüne bırakılma (Benzetmeyle kastedilen padişah Beşinci Mehmet Reşat'tır.)

3 murahhası mesul: İttihat partisinin şube reisleri

BİRİNCİ NÜSHANIN MEŞHUR SİMALARI

O gün "Serveti Fünun"un alt katı kalabalıktan bir ada vapuru güvertesine dönmüş, sigara dumanından camları köy kahvesi gibi işlenmiş, sıcaktan hokkalarda mürekkepler kahve telvesi halinde kurumuştu. Pek erkenden yarıyı bulan paketlere "Mai mukaddes"[1] çanakları gibi, temiz, kirli hayli eller uzanmış ve hasta, sağlam birçok ciğerler, tüter sobalar gibi dumanlarla boğuştuktan sonra başka menfez bulamayarak onları tekrar geriye fışkırmıştı. Şimdi havada, herkesin ta içerlerine sokulan bulutlar birbirleriyle karışıp etrafta imtizaç[2] hasıl ederken davetliler eazımın[3] vüruduna,[4] nutukların suduruna[5] intizaren "Vakfegîri tahayyül"[6] olmuştu.

Birden sesler duyuldu:

"Geliyor... Geliyor..."

Ve kapının önünde duran arabadan biri indi: Yandan bakarsanız Ahmet Mithat Efendi'nin zayıflığına, hani sopasıyla Babıâli yokuşunda adam dövdüğü zamana benzetirsiniz. Zaten aralarında bir fark vardır: Bunun adı fazılı muh-

1 mai mukaddes: kutsal su
2 imtizaç: tutarlılık, uygunluk
3 eazım: büyükler, ileri gelenler
4 vürud: gelme
5 sudur: meydana çıkma
6 vakfegîri tahayyül: hayal gücü duraklayan

terem, diğerininki şeyhülmuharririn.[1] Arkadan bir hamal semeri gibi cansız ve kabadır; önden simasını göremezsiniz ki birine benzetesiniz: Kaşları gözlüklerini örterek kirpikleriyle birleşmiş, saçları ağzını kapayarak sakallarıyla karışmıştır. Yalnız nezleli burnu bu tüyler arasında bir hasta gibi esiri firaştır[2] ve enfiye yuta yuta uyuşmuş kalmıştır. Simasının heyeti umumiyesi[3] ise zifte sokulmuş en kaba numara bir eski badana fırçasına benzer.[4]

Henüz elbisesini Mir'de yaptırmaz ve arkadaşları gibi İştayn ile Tiring'i çabuk feramuş edip[5] İstanbul terzilerinin adiliğinden bahsetmez, fakat daima müştekidir,[6] zira iki türlü redingot ısmarlamaya mecburdur: Biri önü iliklenmeye mahsus olduğundan karnın cesametiyle[7] mütenasip[8] kumaş ilavesiyle; diğeri açık durmak için ve dar. İkisini bir türlü birleştiremez. Zira kapalıyken vapurların nefes bacalarına döner, açıkken çadıra... Mamafih, merasime vâkıf değilse de vatanperverdir: Rugan iskarpin içine yerli mamulatından beyaz çorap giyer.

Bu zat henüz karşılanmıştı, kapının önünde azîm bir gölge göründü; bu gölgeyi de iri bir insan gövdesi takip etti: Kıvırcık süvari kalpağı altında gözleri hemen yok denecek kadar nazarı dikkate çarpmaz; lakin çenesinden sonra

---

1 şeyhülmuharririn: en saygın ve deneyimli yazar
2 esiri firaş: yatağa düşmüş
3 heyeti umumiye: genel görünüm
4 Maarif Nazırı Emrullah Efendi
5 feramuş etmek: unutmak
6 müşteki: şikâyetçi
7 cesamet: büyüklük
8 mütenasip: orantılı

tekrar tüysüz bir insan kıhfının[1] başladığı görülür; fakat bu garibei hilkat,[2] yakanın altında yarı kaybolduğundan teşhis edilemez. Başın heyeti umumiyesi; teçhizatı noksan kahraman ve hür bir boğaya benzer.[3]

Türkçe yazı makinesi elan icat olunmadığından, bu mühim âlim, eserlerini Fransızca yazar ve tercüme ettirir. Pera Palas Oteli'ni o kadar sever ki aylarca sokak yüzü görmeden, ayağını toprağa basmadan içinde oturabilir. Bir eski sefir kadar şanlı, bir süvari neferi kadar iri, tekke aşçısı kadar şişman, Fecri Âti azası gibi Türkçeye gayri vâkıftır. Gayri matbu[4] asarından[5] bir parça:

"Nöbetçi yürü... Hayır dur!"

"Sultan Murat mecnun muydu?" "Hayır; - Evet!"

"Gitmek lazım mıdır?" "Evet; - Hayır!"

Mürettiplerin[6] takdirkârıdır; gördüğü yerde ellerini sıkar, şereflerine nutuklar söyler. Garip bir tabiatı vardır: Kaçırmış olduğu fırsatlardan sonraları istifade eder ve ince bacakları, minimini ayakları üzerinde mehip[7] gövdesini daima ipte oynar bir cambaz ihtimamıyla taşır; fakat Nafıa[8] Nazırı gibi hiç sukut etmez![9]

Bir aralık gözüme, bıraktığı sakalıyla adeta alamot bir Noel babasına benzeyen Aşk-ı Memnu muharriri göründü.

---

1 kıhf: kafatası
2 garibei hilkat: tuhaf yaratık
3 Keçecizade İzzet Fuat Paşa
4 gayri matbu: basılmamış
5 asar: eserler
6 mürettip: tertip eden, düzenleyen, basımevinde dizgici
7 mehip: heybetli
8 nafıa: bayındırlık
9 sukut etmek: düşmek

Bunun bittabi ceplerinde ne oyuncaklar ne de sırtında küfesiyle, elinde kancalı asası vardı; fakat etrafını alan masum yeni muharrirlerin ellerini sıkıyor ve tatlı, pek tatlı bir şeyler söylüyordu. Bir Protestan misyoneri vazıyla[1] "Eskilere hürmet edin!" diyordu.

Derken "Susalım, susalım, nutuk var!" diye bağrışmalar oldu; önümde cismi beşere[2] istihale etmiş[3] bir yunus balığı kafası halkı dalga gibi ayırarak meydana çıktı. "Bu kimdir, nedir!" dedim, "Bir bedbahttır," dediler, "sabahları koca siyasi makaleler yazar da bir türlü ismini becerip imlaya getiremez ve yazıları altında tamamını göremez!" Dört köşe vücuduyla o bir Mineva veya Asuriye kâhinine benziyordu. Eline bir kadeh konyak aldı ve anlaşılmayan bir kadim[4] lisanla hayli iyi laflar etti: Her anlaşılmayan şeyde bir letafet vardır; alkışlandı, alkışlandı...[5]

Ortada sahibi hane[6] geziyordu: Uzun sapı üzerinde taneleri dökülmüş bir ay çiçeğine benzeyen simasıyla bu yüksek bacaklı, uzun boylu zat, muharrirlerine, yalnız dişlerindeki altınları sık sık gösteriyor ve krallığı ilan edilen Karadağ prensinden daha nazik hareket ederek herkese: "Yesenize, içsenize be, para verdim!" diye haykırıyordu. Bunu işiten meduvin[7] ıslak süpürge ile kovulan sinekler gibi her yerden havalanıyor ve büfenin üzerine tam süratle kanat çırparak

1 vaz: duruş
2 cismi beşer: insan bedeni
3 istihale etmek: dönüşmek
4 kadim: eski
5 Sabah başmuharriri Diran Kelekyan
6 sahibi hane: ev sahibi
7 meduvin: davetliler

iniyordu. O geçerken misafirler birbirlerine "Teşebbüsü şahsi, teşebbüsü şahsi" kelimelerini fısıldıyor ve bu sesler, açık bulup birbiri üstüne hayli içtikleri sigara paketlerinin tesiri şematet bahşasıyla[1] öksürenlerin gürültüsüne karışıyordu.

Bütün bu şekil hercümerci arasında bir salon köşesi arar gibi mütecessisane[2] etrafı taharri eden[3] ve İstanbul'da mucidi olduğunu zannettiği tek gözlüğün nazar-ı billuruyla[4] herkesi, hususiyle kendisinin bir mukallidi[5] addeylediği Hariciye Nazırını mağrur mağrur süzen, Orkida kadar garip bir şık, nutukları dinler gibi duruyordu. O baştan aşağı bir hercaî gibi hezar[6] renktir. İçi mukavva zühaf fesi, kırçıl saçları üzerinde bir kalıp gibi metin, bir mezar ziyneti kadar soğuk durur.

Sigarasını daima atacağı sigarasından yakar ve dünyanın en şık centilmen hırsızı "Arsen Lüpen"e o kadar benzer ki aktör Burhanettin onu taklit eder, fakat sirkat ettiği[7] şeyler ne mücevher, ne de seccade, halı vesairedir, yalnız kadın mektuplarıdır; onları daima istinsah eder[8] ve gazetelere gönderir, çok muziptir. Altın, cebinden çok dişlerinde vardır.[9]

Kışlık redingotları içinde terleyen, terbiyeli durmaya çalışarak kıpkırmızı olan, büfeye yaklaşmak için bin hileler

1 tesiri şematet bahşa: kötü duruma düşmenin etkisi
2 mütecessisane: merakla
3 taharri etmek: araştırmak
4 nazar-ı billur: billur bakış
5 mukallid: taklitçi
6 hezar: bin
7 sirkat etmek: çalmak
8 istinsah etme: yazarak kopyalama
9 Saffeti Ziya.

düşünen, elleri mendilli, dizkapakları sarkık, kunduraları tozlu bir ekseriyeti azîme[1] o günkü nüshayı açmışlar, resimli eserler üstünde kendilerinden geçmişlerdi. Baktım: Bilaistisna[2] hepsi de kendi resimlerini, kendi imzalarını seyrediyor ve sonra başlarını yanındakilere çevirerek, mütebessim: "Fotoğrafınız ne iyi çıkmış, eseriniz ne nefis!" diyordu.

Nihayet Maliye Nazırının "Serveti Fünun aile sofrası" dediği çay masası mideleri doldurmaya kifayet etmeyince davetliler lokantalara koşuyor ve Fecri Âti azası, koltukları altında yaldızlı bininci nüshalar, tevzii mükâfattan[3] çıkmış çocuklar gibi, güneş ve toz içinde birer tarafa dağılıyordu.

---

1 ekseriyeti azime: büyük çoğunluk
2 bilaistisna: istisnasız
3 tevzii mükafat: ödül dağıtımı

SENEDE BİNBİR VERGİ

Vapurların yan kamaralarında oturmaktan daima çekinirim, hiç tanımadığım, tanımak istemediğim adamlarla dar bir yerde yan yana, karşı karşıya, ister istemez, manalı manasız bin türlü lakırdılarını dinlemek beni bizar eder...[1]

Fakat, dört beş gün oluyor, dumandan bakıcı odasına dönen bu hücrelerden birine girmeye mecbur oldum. Zira hava soğuktu: Güvertede oturamazdım; salonlar dolu idi; hatta ayakta bile duramazdım.

Yan kamaralarına öyle kolay kolay girilmez; bunun usulü, nizamı, teşrifatı vardır. Ben de buna uyarak evvela şöyle pencereden sert sert içeri baktım, sonra kavgaya hazır, azimkâr bir sima ile kapıyı "Pat!.." diye açıp girdim. Kımıldamak istemeyen hazirunun[2] infial beliren yüzlerine dik dik baktım. Büyük bir istiskal[3] ile hepsi de birbirlerine "Yer var mı ya? Nerede oturacak?!.." manasını işrap eden[4] bir dudak büküşü, muavenet[5] bekleyen bir göz kırış ile bakıştılar: Hiç aldırmadım; "Müsaade buyurun efendim..." mukaddemesiyle[6] iki kişinin ortasına sokuldum.

1 bizar etmek: bezdirmek
2 hazirun: hazır bulunanlar
3 istiskal: hoş karşılamama
4 işrap etme: üstü kapalı anlatma
5 muavenet: yardım
6 mukaddeme: başlangıç

Bu "Müsaade buyurun efendim" cümlesi adeta Harbiye Nazırımızın Meclis'te mebuslara "Kabul ediniz efendim" demesi kadar teşrifat icabındandı; nasıl onun bu sözünde: "Kabul etmek elzemdir, zaruridir" manası varsa benim bu müracaatımda da "Daha olmazsa birinizi dışarı atarım da yine otururum!" manası vardı. Bittabi sıkıştılar, yer açtılar.

Ekserisi âyan ve mebusanın ileri gelen vakur ve müşekkel[1] azasıyla iri karınlı tüccardan olan bu zevat tabip muayenehanesinde nöbet bekleyen hastalar kadar yorgun ve mecalsiz görünüyordu; birbiriyle konuşmuyor ve kamaranın alacakaranlığı içinde bir sıraya dizilmiş, dolgun vücutları, şişkin tüylü paltolarıyla, kümeslerinde tünekleyen baba hindiler gibi gözleri açık, adeta uyukluyordu. İkide birde ise yeni bir yolcu giriyor, içerisini dolu bularak geri dönmeye mecbur olunca kapıyı hiddetinden menteşelerini sökecek kadar şiddetle kapıyor, mırıldanarak uzaklaşıyordu. Bütün bu sadmelerle[2] vücutları sarsılan, göz kapakları açılan halk ise, nihayet iskele, zincir gürültüleri arasında vapur hareket ettiğinden çark seslerini dinleyerek artık ferih fahur[3] istirahat ediyordu.

Yalnız ta karşımda köşede oturan ve ne mebus ve ne de âyan azası olmadığı simasının beşaşetiyle[4] azametsiz ve mahviyetkâr[5] evzaından[6] anlaşılan kırk beş yaşında, kuru bir sünger kadar çiçek bozuğu, ayçiçeği kadar toparlak yüzlü,

1 müşekkel: gösterişli
2 sadme: çarpma
3 ferih fahur: sevinç ve ferahlık içinde
4 beşaşet: güler yüzlülük
5 mahviyet: alçakgönüllülük
6 evza: durumlar

mamafih sevimli bir adam, kulaktan asma gözlüğü arkasından gazetesini okuyordu.

Birden simasındaki huzur ve sükûnet kayboldu, gözleri açıldı, büyüdü ve kendi kendine: "Ne garip, ne garip..." diye söylendi, sonra okumasına devam etti. Artık şimdi tespih çeker gibi bir taraftan: "Çok şey, çok şey..." kelimelerini mütemadiyen tekrar ediyor ve ara sıra hepimizin yüzüne ayrı ayrı bakarak, konuşmaya, içindekini dökmeye fırsat arıyordu, biraz sonra istediği oldu, ak sakallı bir bahriye paşası sordu:

"Ne var, ne olmuş efendim?"

Gazete okuyan adam memnuniyetten yutkundu, evvela "Hiç, hiçbir şey..." diye kekeledi, sonra açılan lakırdının ucunu kaçırmamak için devam etti:

"Munzam vergi" diye yeni bir vergi vazediyorlarmış da..."

Manidar bir tebessümle tekrar bizi bir süzdü ve ilave etti:

"Bütçe açığını kapamak için..."

Artık hepimizi dinlemeye mecbur eden yüksek sesle anlatıyordu:

"Bu kaçıncı oluyor, bilmem," dedi, "yakında vergilerin çetele tutmadan bir türlü hesabını bulamayacak, cep defterine kaydetmeden kabil değil adlarını öğrenemeyecek bir hale geleceğiz! Şurada meşrutiyet ilan edileli ne oldu?.. Daha üçüncü seneye henüz bastık, şöyle böyle bir yirmi otuz vergi ismi öğrendik; varidatımızın yarısını vergiye verdik, haftamızın iki üç gününü hep vergi işlerine, vergi davalarına hasrettik... Anlaşılan, o hale geleceğiz ki mektep kitaplarına: 'İnsan ne için yaratılır?' sualine 'Vergi vermek için...', 'Dünya ne ile kaimdir?', 'Vergi ile...' cevapları yazılıp çocuklara ezberlettirilecek..."

Bir sabah evinde otururken acı acı kapı çalınıyor: İrili ufaklı dört kişi 'Selamünaleyküm!' içeri giriyor; 'Nedir?' diye sordun mu' biri cüzdanı, diğeri metresini, öbürleri binanın heyeti umumiyesini gösterip hep bir ağızdan cevap veriyor:

"Tahriri emlak!"[1]

Şakaya gelmez, iltifat etmeli, "Destur! Kimse olmasın, şöyle buyurun efendim!" telaşıyla istikbale[2] koşmalı, fakat sen ne kadar nazik olursan ol, yine tesir etmez... İçlerinden biri, paltosunun yan cebinden "Şırrr!.." diye makineli bir şerit metre çıkarır, rastgele sağdan sola, soldan sağa kaytanı döndürür, çevirir, yerlere kapanır, duvarlara tırmanır, terlere boğulur, diğer biri cüzdanına terzi çırağı gibi "altmış bir, otuz dört, kırk iki!" diye yüksek sesle adetleri kaydeder ve beş dakika sonra aynı teşrifatla hepsi çekilir gider. Ne oldu, ne yaptılar mı diyeceksiniz? Evin kıymetini tahmin ve tahrir ettiler: Ne kolay şey... Tevekkeli Londra'dan gelen nakliye sefineleri[3] hastaneden başka işe yaramıyor! Hoş, ona da şükretmeli, ya hastaneye de gelmezse?..

Bir de temettü vergisi var; bu da aynı hal: Bir gün dükkânda otururken koltukları cüzdanlı, fotinleri tozlu, yakalıkları terden buruşmuş üç yorgun adam kısa bir selam verip giriyor; bir defa dükkân sahibinin boyuna, elbisesine, yüzüne etine canına şöyle bir bakıyor, sonra camekânları, eşyayı gözden geçiriyor, birbiriyle fiskos konuşuyor, bir kâğıdın üzerine rastgele rakamlar döküyor; cem mi ediyor,[4]

---

1 tahriri emlak: emlak kaydı
2 istikbal: karşılama
3 sefine: gemi
4 cem etmek: toplamak

yoksa tarh ve taksim mi, ne? Dört beş sual sorup çıkıp gidiyor: Ne mi diyeceksiniz; bu öyle bir ziyarettir ki zararını ömrünüz oldukça çekeceksiniz... Yemeyecek, içmeyecek, senede ne hükmedilirse elli lira mı, yüz mü, dört yüz mü onun tediyesine[1] mahkûm olacaksınız!

Bütün bu muhamminler,[2] bu tahriri emlakçılar mühendishaneden, mübayaat[3] ve inşaat işlerinden yetişmiş adamlar olsa âlâ, sözüm yok... Fakat öyle değil... Kadro harici, kalıp bir buçuk senedir çektiği çile cezayı kâfi görülerek hüsnü ahlakına, safiyetine binaen, isterseniz safdilliğine deyiniz, tekrar vazife verilmek istenilen ne kadar memurini sabıka[4] varsa hep bu hizmette... Ömründe bir ev sahibi olamamış, bir kulübe yaptırmamış, iki konsol, dört dönüm toprak satın almamış, ahşap ile kâgir binanın farkını anlayamayacak saçlı sakallı efendiler hep bu işte! Babadan, dededen kalma evinde ipekböceği gibi kapalı yaşamış, kapalı ölecek... Sorarım size, bunlar Beyoğlu'ndaki apartmanı, Eminönü'ndeki sarrafın kazancını nasıl tahmin eder?

"Vergi, yine vergi, daima vergi" sözünü belki pek yakında sikkelerimizin üstündeki hürriyet, adalet kelimelerinin etrafına da ilave edeceğiz ve nihayet iş o dereceyi bulacak ki, mesela "Ben üç yüz yirmi sekizde doğdum" yerine "Temettü vergisi senesi doğdum!", "Oğlum bekârlar vergisi senesinde askere girdi!", "Kayınvalidem sakal vergisi baharında vefat etti!", "Âyanın intihabat[5] ile tayinine zevce vergisi haziranın-

1 tediye: ödeme
2 muhammin: tahmin eden
3 mübaayat: satın almalar
4 memurini sabıka: eski memurlar
5 intihabat: seçimler

da karar verildi!" denecek... Mektep çocukları dağ, nehir, şehir isimleri öğrenir, padişah adlarını sayar, kerrat cetveli ezberler gibi günlerce vergi adlarını hıfza çalışacak. "Âdem, İdris, Nuh, Hud.. ilah..[1]" süratiyle gürül gürül hep onları öğrenecek... Velhasıl insanın yaşadıkça nelere ihtiyaç, kati ise onlardan, ne gibi vukuat ve hadisat başına gelebilirse hepsinden hükümet para çıkarmanın yolunu bulacak, kanun vazedecek!

Kışın soğuk mu olur, soba yakmaya mı mecbursun, haydi buna bir vergi; evlenecek misin, yine vergi; bekâr mı kalacaksın, otuzunu aşınca daima vergi; çocuğun mu oldu, çocuğun mu olmuyor? Hep vergi; velhasıl doğsan vergi, doğursan vergi... Sonra belki de bu vergiler "Para" unvanıyla daha ufak şubelere taksim edilecek:

Mesela gemiden sahile mi çıktın? Yakası yazılı bir memur, elinde bir koçan: Toprak bastı parası!

İstanbul'dan İzmir'e mi geçtin? Yine öyle koçanlı biri, elinde defteri: Deniz geçti parası!

Kızılırmak'ı bir taraftan bir tarafa mı atladın? Yine küçük bir makbuz senedi: Nehir aştı parası!

Velhasıl Beyazıt Kulesi'ne çıkıp insen, yine bir tahsildar: Yere kondu parası!

Bütçe yine tekabül etmemekte[2] devam ederse artık ötesi dehşet: Her günün vergisi dünyalar kadar para tutacak, insana yaşadığı her dakika, aldığı her nefes altın ağırlığına gelecek; mesela işte şöyle bir günün vergisini hesap edelim:

---

1 ilah: "ve benzerleri" anlamındaki kısaltma
2 tekabül etmek: karşılamak

Kuruş	Para	
4		Saati yirmi paradan sekiz saat uyku vergisi;
4		Açık pencereden yarım saat temiz hava alma vergisi;
2	9	Dört kap yemeğin üçer paradan vergisi;
10		Mebusanda dört saat muhalefet etme vergisi;
1	10	Tiyatro duhuliyesinden mütevellit vergi;
	5	Dört kadeh bira vergisi;
	1	İki litre Taşdelen suyu vergisi;
15	5	Üç buçuk saat Fener gezintisi araba vergisi.

Artık bittabi iş bu dereceyi bulursa Maliye Nezaretinin unvanı "Vergi Nezareti"ne tahvil edilecek; Vergi Nazırı aşağı, Vergi Nazırı yukarı, ricalimizin en ehemmiyetlisi, en nüfuzlusu o olacaktır.

Evet, vergi, yine vergi, hep vergi, daima vergi... Doğsan da vergi, doğursan da vergi: Hatta hiç şüphesiz insan ölüm döşeğinde son nefesini verirken de yine karşısında yakası yazılı, elinde koçanı birini bulacak ve soracak:

"Ne var, ne istiyorsun?"

"Son nefes vergisi!"

Vapur yanaşmıştı; hatip paltosunu ilikleyip çıkmaya hazırlanırken mütebessimane ilave etti:

"Senede binbir vergiyi bulacak... Hep hazırlanınız!"

DERTLERİMİZDEN BİRİ

Akşama doğru Beyoğlu'na çıkmak iktiza edince[1] beni derin bir fütur[2] istila eder; iyiden iyiye neşem kaçar, ruhumu bir kasvet basar, bilmem sebebini anlayabildiniz mi? Bilmem Tünel'e binmeye mecbur olduğunuzu hatırlayınca size de böyle olur mu?

"Hizbi atik" ile "Hizbi cedit"[3] iki dargın kabile, iki hasım aşiret gibi bir müddet birbiriyle cenkleştikten sonra yine tam aşiret beyleri gibi çayırlardan birinde kuzu doldurup helva yapıp barıştıkları, el ele verip çalışmaya karar verdikleri gün, akşama doğru, terli, yorgun bir halde Tünel methaline geldim. Halk kapılara kadar dolup taşmış, intizar[4] mahallinde bile sıkışacak bir yer, sokulacak bir köşe, hatta biraz ayaküstü durup dinlenecek gölge bir kenar bile kalmamıştı. Amerika'da bir taraftan hayvanatın canlı, başlı, boynuzlu, kuyruklu girip diğer taraftan konserve halinde kutulara yerleşip çıktığı meşhur et fabrikalarını, salhanelerini hatırlatan bir dehşetle turnikeler dönüyor, küçük, büyük, şişman, zayıf, kadın, erkek birçok halk es-

1 iktiza etmek: gerekmek
2 fütur: gevşeklik, zayıflık
3 O zamanki Mebusan Meclisinde ikiye ayrılan İttihat ve Terakki partisi zümreleri
4 intizar: bekleme

rarlı bir surette birer karanlık methalden[1] kaybolup gidiyordu.

Fes, sikke, şapka, sarık, bin türlü serpuşlar altında Yeni Dünya ormanlarının rengârenk kuşlarına benzeyen halk bu dar, kapalı yerde biraz da hayvanat bahçelerindeki kuşhaneleri hatıra getiriyor, bu kirli çifthaneden onlarınki kadar anlaşılmayan sesler çıkıyor, feryatlar işitiliyor; bu renk, kumaş öteberi yığını, cereyana dökülmüş bir süprüntü kayığı hamulesi[2] gibi karmakarışık akıp gidiyor, derinlerde kayboluyordu.

Çare yok, bu hal benim de başımdan geçecekti, ben de ister istemez onlara benzeyecektim; bir cüret gösterdim, araya sıkıştım, yavaş yavaş akıyor, birkaç senedir arabalarıyla üstümüzden geçip bu köstebek deliğine ayak atmayan ricalimizin mazhariyetine[3] gıpta ederek bilet hücresine doğru sürükleniyordum.

Birden kolumdan biri çekti; önüme geçmek isteyen bir yabancı farz edip aldırmadım. O zaman tanıdığım bir ses: “Dur, canım, telaşın ne? Ne olsa bekleyeceksin?” dedi. Döndüm ve emlak üzerine rehin muamelesi yapan işadamlarından bir arkadaşımla karşı karşıya geldim. O, derdini dökecek birini bulduğundan memnun: “Çekilir şey değil,” diye şikâyet ediyordu, “baksana şu hale!..”

Şimdi belimizden bir yumruk yiyerek, ensemizde soluyan bir adamın nefesleriyle gıcıklanarak, basılan ayağımızın acısıyla haykırarak bakkal çıraklarından Rumca azarlar işite işite, Eyüp’te et kapışanlar kadar sefil, felaketli, iğrenç bir

1 methal: giriş
2 hamule: yük
3 mazhariyet: kavuşma, şereflenme

halde ilerliyorduk. Arkadaşım susuyor, yalnız iri iri solumasından hayli hiddetlendiği, zahmet çektiği anlaşılıyordu. Fakat, birden acı bir feryat kopardı, yıldırımla vurulmuş bir keklik gibi ayağı yukarıda, öyle biraz yana mail, dimdik kaldı; nefesleri duyulmaz oldu. Arkadan halk muttasıl[1] "Yürüsenize, yürüsenize be!.." diye bağırıyor, homurdanıyor, biraz daha dursak üstümüze basıp geçeceklerini gösteren bir azim ve hiddetle mırıl mırıl söyleniyordu. Hatta sağımdan biri, başka bir menfez bulamadığı cihetle iki büklüm olmuş, koltuğumun altından geçmeye çalışıyor; solumdaki ise atlamak arzusuyla ellerini omuzlarıma dayamış, hafif hafif zıplayarak kendini tartıyor, muvazenesini[2] buluyordu.

Artık durulamazdı, refikimin koluna geçtim ve adeta sırtımda taşır gibi kuvvet sarf ederek cereyana sürükledim. Şimdi arkamızdaki halk bu arızadan kurtulunca lâğım deliği açılmış bir sel sürat ve şiddetiyle, gürültüler çıkararak harıl harıl akıyor, koşuyordu.

Arkadaşım, vagona girip pencerelerden soğuk bir hava cereyanı içeri dolunca gözlerini açtı, etrafına bir müddet bakındı, sonra geçen vakayı hatırlayarak; "Of," dedi, "muhakkak baş parmağım ezildi... Sancısına dayanamayacağım!"

Sonra yavaş yavaş toplandı, kuvvet buldu. Hareket ettiğimiz vakit artık iyiden iyiye açılmıştı; sade bana değil, o gürültü içinde umuma dinletilen yüksek bir sesle anlatıyor, şikâyet ediyordu:

"Nedir bizim bu kara bahtımız, tecellisizliğimiz," diyordu, "sade tünel mi, sade tramvay mı? Her şeyimiz fena bir

1 muttasıl: aralıksız
2 muvazene: denge

taklitten, manasız bir gösterişten ibaret... Avrupa'da tünel buna mı derler? İnsan yeraltında üstünden daha rahat seyahat eder; kendi evinden daha rahat girer, daha rahat çıkar!.. Günün birinde üç Frenk gelmiş, beş on amele ile bu deliği kazmış, çürük bir kayışa öküz arabası kadar yaysız, tekne kadar tahta, türbe kadar karanlık üç büyük sandık takmış, aramış taramış, yedi sekiz tane Türkçe bilmez adam bulmuş, duvara da bir çıngırak iliştirmiş... İşte oldu sana bir tünel!.. Artık istediği gibi insanın canını yakmaya, ezip hırpalamaya, sıkıştırmaya hakkı olmuş... Kömür madenlerinde toprak taşıdıkları arabalar daha temiz, daha gösterişlidir; yatın yanında Dicle'de işleyen kelek ne ise, Avrupa'nın tahtezzemin[1] trenleri yanında da bu tünel odur... Topu topu on kadar amelesi var, onlar da rahatsız olmasın diye vagonlar sabahleyin erken işlemez, sık işlemez, çabuk işlemez; bir dert... Nedir bu camların zıngırtısı? Ona da mı çare bulunmaz; tekerleklerine dört tane makas da mı konmaz? İnsanın parmaklarını doğrayacak, suratına çarpıp yamyassı edecek gibi açılıp kapanan kayışlı kapıları yana sürme mi olamaz? Köprü ile birleşip İstanbul ahalisinin cebinde bozuk para namına ne varsa alıp götüren bir idare için bunlar masraf mı sayılır? Yok, sorarım size, yeni projelere, Nafıa Nezaretinin kararlarına lüzum gösteren ameliyattan[2] mı addolunur?...[3]

Sade gülersiniz, sade Abdi'nin keçisi gibi baş sallar, tasdik edersiniz... Gülmekle, baş sallamakla, tasdik etmekle iş bitmez; elbette sizin de şuraya gelip çıkarken beş on defa aya-

---

1 tahtezzemin: yeraltı
2 ameliyat: işlemler, uygulamalar
3 addolunmak: sayılmak

ğınız ezilmiş, göğsünüz yumruklanmış, sırtınız çürümüş, elbiseniz hırpalanmıştır; elbette sizin de hareminizin, kızınızın, oğlunuzun, bu suretle ezilmek, sıkıştırılmak, nefessiz kalıp bayılma haline gelmek başlarından geçmiştir; bütün bunlara gülmek için hepsine razı olmalısınız! Başka türlü olur mu?"

(Vagonda gülmek emaresi gösteren ne kadar adam varsa, bu son sözler üzerine ciddi bir tavır aldılar, arkadaşımın yüzüne artık bakmaz oldular, tasdikten, teşciden[1] vazgeçtiler; o aldırmadı, biraz daha söylendi.)

"Şu oturduğumuz yere bakın! Tavanda yanan şemanın adı güya elektrik... Karşımda babamı görsem fark edemeyeceğim, 'ölmüş amcama ne kadar benziyor bu adam!' diye şaşıracağım... Yabancılarla tanıdık diye görüşeceğim de öte taraftan dostumu düşman zannedip selam vermeyeceğim, dik dik yüzüne bakacağım!.. İnsan buraya girer girmez havale illetine uğramış, sarası tutmuş, sinirleri ayaklanmış gibi başlıyor titremeye, sallanmaya, konuştuğu dinlenmez, söylediği anlaşılmaz bir hale gelmeye... Oturursan ayakların havada kalır, uzun ayaklı iskemlesinde ararotunu bekleyen çocuklara dönersin... Kalksan dayanacak yer bulamaz, sağdakine çarpmaktan, soluna kapanmaktan ayaklarına ipi dolanmış koyuna benzersin... Uğultudan, gürültüden, zangırtıdan bir sersemlik gelir, mebuslar gibi ne dediğini, ne deneni anlarsın...

İşte bugün bu azabın, eziyetin, işkencenin adı: Tünel..." Binip kapısından çıkarken adeta zevk yerlerine dadanıp sokaklarında gezerken kızararak, yürümesini şaşıran mektep çocukları gibi utanıyor, ben de önüme baka baka yürüyordum...

---

1 teşci: cesaretlendirme

Vagon durdu. Dedim ki:

"Öyle diyorsun ama, araba bir yokuşa on kuruştan aşağı tırmanmıyor. Yüksekkaldırım ise insanın dizlerinde derman bırakmıyor... hiç yoktan iyi ya?"

Arkadaşım fena fena bir yüzüme baktı; acı bir söz söylemekten kendini menetmek için hindiler gibi gırtlağını oynata oynata bir iki yutkundu, sonra sabûr ve mütehammil[1] cevap verdi:

"Hiç yoktan iyi ya... Doğru; zaten bizde her şey böyle... Tramvay, köprü, adalet, kabine, mebusan, hepsi... Baş felsefemiz, baş sözümüz bu: Hiç yoktan iyi ya!..

Vapur alırız, çürük çarık; tesellimiz bu: Hiç yoktan iyi ya? - Kabine teşkil ederiz, karmakarışık; yine tesellimiz o: Hiç yoktan iyi ya? - Dua üstüne köprü kurarız; yine öyle... At ile tramvay çeker, on dükkân yıkıp bir menfez açar, dört kötü otobüs işletir, gider bahçe diye bostanlarda gübrelerin üstüne otururuz... Hepsinin tesellisi yine bu: Hiç yoktan iyi ya?..

Kolumuzun biri kopsa, ayağımızın biri kırılsa, gözümüzün biri çıksa yine öyle... Bizi harap eden nazariye işte budur: Hiç yoktan iyi ya?"

Artık kurtulmuştuk, dışarıdaydık; arkadaşım bütün kederlerini unutmuş gibi gülerek selam verdi ayrıldı; ben de düşüne düşüne idarehaneye doğru yürüdüm.

---

1 sabûr ve mütehammil: çok sabırlı ve tahammüllü

VERGİYİ NASIL TOPLARLAR?

Geçen gün adliyenin önünden ağır ağır geçiyordum, bir arkadaşa tesadüf ettim. Bana kabinenin düşüp düşmeyeceğini, Dahiliye Nazırının istizah[1] esnasında bir defa hiddetlenip de muhalif mebusları dövüp dövmeyeceğini sorduktan sonra: "Nereye?" dedi, "burada ne dolaşıyorsun?"

"Ayasofya Camii tamirsizlikten yıkılacakmış diyorlardı da sonra belki görmek kısmet olmaz, bir defacık daha temaşa ettim;[2] hiç işim yok, vaktim çok..."

Arkadaşım koluma girdi, beni adliyenin methaline doğru sürükledi, dedi ki:

"Öyleyse gel, mahkemeleri dinleyelim, eğleniriz!"

Kapı aralıklarında, karanlık köşelerde, yahut ayak üstünde çekmeli birçok arzuhalciler, çömelip istida[3] yazdıran müşteriler arasından bir yol bulup dehlize girdik. Sigara dumanı, nefes kokusu, ıslak elbise buharı orasını bir debbağhane[4] havasıyla ifsat etmişti.[5] Derken bir davet sadası işitildi:

"Nadir Efendi! Fevzi Efendi! Şakir Bey! Hasip Efendi!.."

---

1 istizah: açıklama isteme
2 temaşa etmek: seyretmek
3 istida: dilekçe
4 debbağhane: derilerin sepilendiği atölye
5 ifsat etme: bozma

Bir dava vardı; girdik. Bir müddet sonra reis, müddeialeyhe[1] hitaben dedi ki:

"Bak senin için ne diyorlar? Geçen teşriniewelin[2] birinci günü vergiden olan borcunu istifa[3] maksadıyla hanene gelen memurlardan Nadir, Fevzi, Hasip Efendileri vazifei memuriyetlerini ifa halinde tahkir etmişsin![4] Vaka nasıl geçti; anlat bakalım!"

Müddeialeyh ayağa kalktı; elli yaşında kadar vardı; bir müddet durdu, yutkundu, evvela reise, sonra duvardaki tuğraya, daha sonra tavana, terekeden mal beğenir bir adam gibi uzun uzun baktı, nihayet dedi ki:

"Reis Efendi, evvela size sorayım, vergiyi nasıl toplarlar, gördünüz mü?"

Reis hiddetlendi:

"Senin bana sual sormaya hakkın yoktur, vakaya geç!.."

Müttehem[5] aldırmadı, devam etti:

"Evet, vergiyi nasıl toplarlar, gördünüz mü? Buna toplama değil, söküp çıkarma demeli... Köprü memuru onluğu daha nezaketle toplar, ayı ahlatı daha hoşça koparır, dişçi insanın dişini, nalbant öküzün nalını, fırtına meşenin kökünü daha nazik, daha insancasına söker... Size işi baştan anlatayım:

Yirmi gün kadar oluyor işte, evde çoluk çocuk oturmuş, söyleşiyorduk, acı acı kapı çalındı. Pencereden başımı uzattım, baktım! Aman yarabbi! Bizim evin önünde arabalar birikmiş, halk toplanmış, imamlar, muhtarlar, mahalleli hep meydana

---

1 müddeialeyh: aleyhinde dava açılan
2 teşrinievvel: ekim ayı
3 istifa: tamamıyla alma, ödetme
4 tahkir etmek: aşağılamak, hakaret etmek
5 müttehem: sanık

çıkmış, kafeslere bakıyorlar, elleriyle kapıyı, bacayı, mutfağın tepe camını göstererek yeisli yeisli başlarını sallıyorlar, mırıl mırıl söyleniyorlardı. Acaba ne vardı? Yangın mı, baskın mı? Askın mı? Bilmiyordum ki... Camı kaldırdım, sordum:

'Ne istiyorsunuz efendiler?!'

Bu nazikâne hitabıma yetmiş kadar uğultu, tehditkâr bir inilti cevap verdi; sokak denizler gibi derinden derine çalkandı, nihayet imamın sesi söylendi:

'Açınız efendim, gireceğiz!'

Bir polis ilave etti:"

'Kanun namına!'

Halk birbirine mırıldandı:

'Kanun namına ha? Vay kanun namına be!'

Bunu işiten refikam,[1] ipi çürük bir maslup[2] gibi 'Pat!'diye yere düştü; çocuklar, yeni askere alınan İstanbul efradı gibi haykıra haykıra ona sarıldı; aşçı kadın beyaz gömleğiyle köprü memuru gibi eteklerimden yakaladı; uşak bir polis kadar maharetle meydandan savuştu. Hangisine bakacaktım? Bittabi hepsini kendi hallerine bıraktım, aşağı inip kapıyı açtım... Kilit döner dönmez en öndeki babayiğit dayandı, mahalleyi sarsan bir sesle kapı kanadını duvara çarpıp üzerimden bir ip cambazı gibi atladı, merdivenlere hücum etti... Memurlar onu takip ediyorlardı. Avluda yirmi beş kişi kadar vardı; halk dışarıda bekliyor, arabacılar kamçılarını şaklatıyordu; komşular kafeslerini sürmüş, bizi seyrediyordu. Birisine yaklaştım: 'Ne var efendim' dedim, 'maksadı ziyaretiniz?' Yüzüme baktı: 'Siz kimsiniz?' dedi.

---

1 refika: eş, hanım

2 maslup: asılarak idam edilmiş

'Evin sahibiyim!'

'İspat ediniz!'

Şaşırdım kaldım. Karım bayılmış, uşağım kaçmıştı; aşçı kadın ise benim ev sahibi olup olmadığımı değil, Türkçeyi bile bilmezdi... Nihayet imam imdadıma yetişti; o zaman izah ettiler:

"Vergiden borcunuz var! Tediye etmemişsiniz, eşyanızı haczedeceğiz?" Halbuki reis efendi, siz de pekâlâ bilirsiniz ki, evvela üç defa ihtarname gönderilir... Bunu yapmadılar ki parayı vereyim... Mümanaat etmek[1] istedim, vade talep ettim, olmadı, jandarma karakoluna haber gitti, dışarısı asker kundurası sesiyle doldu! Başladılar evi gezmeye... Aman yarabbi! Bu kadar adama neden lüzum vardı? On sekizden elli beşine kadar, zayıf, şişman, sakallı, bıyıksız, yakası yazılı, pantolonu şeritli, fakat hepsi kirli yirmi adam, yirmi memur, haczedecek eşya arıyordu. Mutfaktan tavan arasına kadar sokağın çamurunu taşıdılar, her tarafa el uzattılar, aynalarda boyunbağlarını, feslerini düzelttiler, bu kargaşalıkta bir de baktım ki şu efendi (ince uzun, avurtları çökük, bıyığı yaralı müddeiyi işaretle) kızımın gelinlik kanepesine çıkmış, çamurlu ayaklarını, kirini örten bir kedi gibi tepiştire tepiştire Bozdoğan Kemeri'ni seyrediyor: 'Ne yapıyorsun, efendi?' dedim, 'günahtır, sonra burada insan oturacak!'

Aldırmadı bile... Hatta arkadaşını da yanına çağırdı, onu da Kemer'in temaşasına davet etti. İşte o zaman dayanamadım. Kan başıma çıktı, tıpkı istidasında söylediği, demin de sizin tekrar eylediğiniz gibi: 'Nallarınla bastığın kanepeler Şehremaneti önündeki gübre yığını değil!' dedim. Tam bu

1 mümanaat etmek: önlemek

sırada kulağıma bir keser sesi geldi, yan odaya koştum; üç kişi çömelmiş, bir iş görüyordu, baktım: Piyanoya çivi mıhlamıyorlar mı?...

'Ne yapıyorsunuz!' diye haykırdım, 'çıldırdınız mı?'

Biri kemali sükûnetle cevap verdi:

'Piyanoyu haciz için duvara çivi ile bağlayıp mühürleyeceğiz, âdet böyledir!'

Keserin her inişinde zavallı aletin her teli ayrı bir ses çıkarıyor, her tarafı inim inim inliyor, biçare, boğazlanan bir karaca gibi böğürüyordu. Memurlar ise bizim evi yapan kalfa İstavri'den ders almış kadar maharetle keser vuruyorlardı. Artık tahammül edemedim, keseri şu adamın (şişman, yanakları kabarmış, çok sakallı müddeiyi işaretle) elinden kaptım ve tıpkı demin istidasında söylediği, sizin de tekrar eylediğiniz gibi: 'Defol buradan haydut,' dedim, 'evimi haydut bassa piyanoya çivi vurmaz, sen hangi çetenin adamısın?'

Benim bu hiddetim üzerine bütün memurlar keşif ve taharriden[1] vazgeçtiler, üzerime yürüdüler: 'Biz memuruz, meşrutiyet memuruyuz! Seni Emniyeti Umumiye Müdürüne söyleriz, divanı harbe göndeririz, Bekirağa Bölüğü'ne[2] atarız!' diye haykırıştılar; biraz hiddetimde devam etsem bu meşrutiyet memurları asılmama kadar karar vereceklerdi. Artık köpürmüşlerdi, rastgele eşyanın başında kafa kafaya veriyorlar, beni parmaklarıyla gösterip 'Mürteci, mürteci!' diyorlar ve mumlarını yakıp mühürlerini nereye tesadüf ederse, mesela ceviz aynanın ta ortasına, lake paravanadaki

1 taharri: arama
2 Bekirağa Bölüğü: bugünkü İstanbul Üniversitesi merkez binası avlusunda yer almış askeri tutukevi; adını ilk müdürü Bekir Ağa'dan almıştır

leylek resminin ta gagasına, yağlıboya levhaların imza yerlerine basıyorlardı. Ev fena fena balmumu kokuyordu.

Nihayet kâğıtlara birçok şeyler yazdılar, otuz kadar, vahşi kuşlara benzeyen imza koydular, bana da mühürlettiler, çıktılar... Onlar sokakta bekleşen ürkmüş halkın karşısında, koltuklarını kabarta kabarta arabalarına binerlerken ben de kapıyı kapadım; uşağı bulup hekime göndermek maksadıyla mutfağa doğru yürüdüm, filhakika Mehmet orada olacaktı, zira bakırların karıştırıldığını duyuyordum.

Kapıyı açtım... Ah reis efendi, ne görsem beğenirsiniz? İşte şu çocuk (on sekiz yaşında kadar, cılız, hasta renkli müddeiyi gösterir) sahanlığın başına geçmiş, her açtığı kaptan ağzına bir lokma atarak karnını doyuruyor... 'Burada ne arıyorsun?' dedim, biraz şaşaladı. Sonra benim tekrar: 'Ne arıyorsun ha, ne arıyorsun?!' sualime karşı: 'Haczolunacak eşya!' dedi... O haczolunacak eşya değil, hazmolunacak yemek arıyordu. Redingotunun kuyruğundan yakaladığım gibi bu mutfak paçavrasını sokağa atıverdim, işte vukuuhal[1] bundan ibarettir!"

Müddeialeyh, kanunu cezanın[2] yüz on üçüncü maddesine tevfikan üç mecidiye altını cezayı nakdiye[3] mahkûm oldu. Çıkarken kendisine yaklaştım, dedim ki:

"Siz de onlar aleyhine dava ikame etsenize, bakınız, mürteci diye tahkir olunmuşsunuz!"

Muhatabım şöyle bir bana baktı; sonra dedi ki:

"Neden dava edeyim?.. Hürriyetperver onlar olsunlar, ben piyanoya çivi vuranlardan olmayayım da!"

---

1 vukuuhal: olan biten
2 kanunu ceza: ceza kanunu
3 cezayı nakdi: para cezası

ACABA DELİ MİYDİ?

İdarehanede nasılsa yalnız kalmış, güneş tül perdeleri geçerek ta masama kadar geldiğinden, duvar üstünde yatan bir kedi gibi uyuşmuş, gözlerimi kapamış, dalmıştım. Bir aralık bana kapı açılır gibi geldi, sanki odada hafif hafif biri yürüdü... Baktım: Karşımda gayet uzun boylu, tek gözlüklü, İştayn'ın[1] ilanındaki palto giyen şıka müşabih[2] vakur bir zat vardı. Selam verdi. Selamını aldım. Hiçbir şey söylemeden oturdu, redingotunun arka cebinden bir ütülü keten mendil çıkardı, onu ta ortasından iki parmağının ucuyla tutarak hokkabaz gibi boşlukta bir silkti ve burnunun üzerinde bir müddet, halıdan mürekkep lekesi siler gibi gezdirdikten, kanatlarına vurup vurup ıslanmış, kirlenmiş gibi daima yerini değiştirdikten sonra çevirdi, ters tarafıyla da ağzının, bıyıklarının nemini aldı, gözlerini ovuşturdu, alnından geçirdi ve neden sonra yüzüme baktı. Hemen sordum:

"Ne arzu buyuruluyor efendim?"

Listeden yemek beğenir gibi düşündü, düşündü ve sordu:

"Beni tanımazsınız değil mi?"

Dikkatle bakarak:

"Hayır efendim," dedim, "henüz müşerref olmadık... İsmi âlileri?"

---

1 O zamanlar ilancılığa fazla ehemmiyet veren bir hazır elbise mağazası

2 müşabih: benzer, benzeyen

Muhatabım, karısının adını sormuşum kadar hiddetlendi:

"İsmimi ne yapacaksınız," dedi, "bana bile bir faydası olmadıktan sonra..."

Bir zaman ikimiz de sustuk. O, ağır ağır söylendi:

"Günden güne hastayım, günden güne fenalaşıyorum..."

Muhakkak misafirim katını şaşırmış, yukarıdaki doktora gideceğine beni ziyaret etmişti; nezaketen dedim ki:

"İkinci kattaki doktor pek müstait,[1] pek hâzıktır,[2] teşrif edildi mi?"

Bu sözüm, muhatabımın pek hoşuna gitti, güldü, güldü ve "Muhakkak Kirpi imzasıyla siz yazıyorsunuz..." dedikten sonra birden ciddileşti, sordu:

"Benim niçin geldiğimi biliyor musunuz?"

"Hayır, bilmiyorum!"

"Ben de bilmiyorum ya!"

Zair[3] tekrar mendilini aynı harekâtla, aynı yerlerde sırasını şaşırmadan kullandıktan sonra, pek iyi bildiği bir bahsi hatırlamayan bir talebe gibi bazı kelimeler mırıldandı, yüzüme bakmaktan sıkılarak fotinlerinin ucunu, kolera mikrobu seyreder kadar dikkatle, garabetle, kin ve gazapla bir hayli tetkik eyledikten sonra müteessifane başını salladı:

"Bilmem ki," dedi, "nasıl anlatayım, nasıl tarif edeyim?"

Biraz daha düşündü, mendiliyle biraz daha vakit geçirdi ve başladı:

"Ah, ne dedim de Avrupa'ya gittim, ne dedim de o cihanı medeniyeti gezdim, dolaştım ve sonra buraya tekrar gel-

---

1 müstait: yetenekli

2 hâzık: usta, maharetli

3 zair: ziyaretçi

dim? Avdetimden[1] beri dünya gözümde zindan! Nereye gitsem, ne tarafa baksam daima kusur buluyor, hiddetleniyor, önüme gelenle, mesela arabacı, polis, mebus, iane tahsildarı, köprü memuru, hepsi ile kavga ediyor, hepsi ile boğuşuyor, hepsi ile cenkleşiyorum... Bu memleketin her tarafı beni çıldırtıyor, her şeyi aklımı alıyor, beni harap ediyor...

Mesela tramvaylar... Nedir onlar? Koyun vagonu mu? Bekçi kulübesi mi? Belli değil ki... Ufacık camları arkasından elli kişinin ezile bağrışa götürüldüklerini görenler içindekileri mahkûm, tramvayı hapishane arabası zannederler... Altıncı Daire yokuşunu çıkan zavallı beygirleri seyredenler, kamçı seslerini işitenler Türkiye'de atlar bile hidematı şakkaya[2] mahkûm oluyor derler... Avrupa'da dört arşın tahta üzerine yirmi kişi, yirmi adam değil, yirmi kaz dizseler polis müdahale eder, böyle murdar tahtalar üzerinde istiridye taşısalar Belediye mâni olur... Bu arabalardan birini Londra'ya göndersek, onuncu asırdan kalma bir işkence aleti diye müzelere kaldırılır. Avrupa köylerine atsak içinde gübre kurutulur...

Ama ona göre daha neler var: Köprüden para almak âdeti... Hiçbir millette görülmüş şey değildir... Afrika vahşileri bile kurdukları köprülerden para almaz, Eskimolar bu halden utanır, Buharalılar itiraz eder... Bari köprüye benzese! Araba beygirlerine, sabahleyin salhaneye götürülen öküzlere bakın: Köprüden geçmek lazım gelince nallarını öne dayayıp gerisin geri gidiyorlar, ayaklarımız kırılmasın, kafamız yarılmasın diye muvazene ile yürüyorlar... Halbuki

1 avdet: geri dönüş
2 hidematı şakka: eziyetli hizmetler

Sibirya kısrakları köprü geçelim, rahat edelim diye kuyruk sallar, kıç atar, sevinirler...

Aşiret beyleri polislere: Camını kırıp giriniz, sandığını parçalayıp içinde ne var ne yok alıp vergi borcuna mukabil bana getiriniz! diye emir veremez... Nedir bu polisten çektiğimiz? Hükümet sade külahlarını değiştirmekle meşgul; ne lüzumu var? Onlara hırsızlar zaten âlâ külah giydiriyor, elbiselerine kadar soyuyor... İşte Eminönü karakolu meydanda; vurulan orada, soyulan orada, kasası kırılan orada, işe yaramadıktan sonra hükümet, ihtiyat edip karakolu başka bir yere nakletse... Zira yakında takımıyla aşıracaklar.[1] Gece yarısı taşocağı açar gibi kazma, küskü kasa kırıyorlar, haber, olmuyor, meydan muharebesi gibi dört el silahla adam deviriyorlar, haberi olmuyor... Haberi olmak için şehri ihtilale mi vermeli?

Hepsi birbirinden beter... Şehremaneti Şehremaneti[2] derler dururlar; bir kere binasına bakın, onun içinde ömrünü geçirebilenlerden ne beklenir? Emniyeti Umumiye binasını, cemiyeti hafiyeler keşfediyor diye tut saray gibi konaklara naklet, Şehremanetini bir harap çiftlik ahırına bırak...

Avustralya'daki yabani ördek kuşhaneleri daha gösterişli daha temizdir... Bir İngiliz kutba gider, kar altında soğuktan ölür de böyle bir binada ısınıp kurtulmaya tenezzül etmez... Acaba dünyanın hangi şirketi, dünyanın neresinde böyle bir binayı Şehremaneti unvanı altında sigorta etmiştir? Sorarım size, dünyanın neresinde?

---

1 Karakoldaki kasa, hırsızlar tarafından aşırılmıştı

2 şehremaneti: belediye

Sonra birçok gürültü: Vapurlarımız var, trenlerimiz var, var, var... Konya'ya kırk sekiz saatte varıyoruz, on bin sene evvel develer de bundan biraz fazla vakitte o yolu alırdı... Yolda otlayan öküzler ağır gidişimize bakıp trenleri kendi cinslerinden bir kafile zannedip merakla sokuluyorlar, şaşkın şaşkın bize bakıyorlar! Mudanya'ya giderken yunus balıklarını görün; başlarını denizden çıkartıp çıkartıp vapura gülüyorlar, gidiyor mu, duruyor mu diye birbirlerine soruyorlar; Nuh'un gemisi de bu kadar gülünçtü!

Vergi veremeyip eşyamızı haczettikleri günün ertesi çat kapı: Donanma ianesi,[1] tamimi lisan ianesi, fıkaraperver ianesi!.. Gece karanlığında çukura düştüğümüzün sabahı: Tenviriye[2] resmi, Belediye, kaldırım, şose resmi!.. Evdeki süprüntüyü paket yapıp elimle denize attığımın akşamı: Tanzifat[3] parası, süprüntü parası, nakliye parası! Soyulup anamdan doğduğum gibi sokağa çıktığım vakit: Karakola telefon vazı parası, bekçi ücreti, maarif ianesi... Daha bilir miyim ne? Kelden köseye muavenet olsun da!...

Sade bu mu ya? Aydın'da eşkıya, Edirne'de eşkıya, Selânik'te eşkıya, payitahtta bile eşkıya, her yerde eşkıya... Eşkıyasız memleket, eşkıya olan memleket kadar garibimize gitmeye başladı... Gazeteci misin? Köprüden geçerken Dan!.. Dan!.. İki kurşun, beş on vah vah!... 'Şöyle idi, böyle idi, biraz da haşarı idi!' gibi yirmi otuz satır yazı... Oldu bitti!...

Çiftlik sahibi misin? Kasabaya dönerken yine Bom!... Bom!... iki kurşun... Beş on vah vah!... 'Vaka şöyle geçti, böy-

1 iane: yardım parası, bağış
2 tenviriye: ışıklandırma
3 tanzifat: temizlik işleri

le geçti, biraz da merhumun ihtiyatsızlığından geçti!' gibi sekiz on satır yazı... İşte o kadar!

Dar sokaklarda yaya gezenlerden misin? Evine giderken, Düüüt!.. Düüt!.. paşa çadırı kadar bir otomobil; gizliden bir iki vah vah... 'Şöyle olmuş, böyle olmuş, müteveffa[1] yanlış manevra yaptığından sola kaçmış da!' gibi dört beş satır havadis... Ötesi ahiret![2] Hani o cani? Nerede o haydut? Niçin serbest o makinist? Ezilen, kesilen, öldürülen sen değilsen sevin sevin de Allah'a şükret, dilini kısa tut, otur oturmana bak!

Bir parmak izi gürültüsüdür gidiyor... Sakın ehemmiyet vermeyin! Biraz daha çalışsalar sonunda yine kendi parmaklarının izini bulacaklarına hiç şüphe yok!..

Asya kumsallarında sanat ne kadar müterakki[3] ise bizde de o kadar... İki odunu birbirine vurarak ateş yakmadığımıza şükür... Söküğümüzü diktiğimiz tireden tut ta Bahriye Müşavirimize, Gümrük, Adliye Müsteşarımıza kadar ecnebi malı... Avusturya bize bir boykot yapsa İstanbul ahalisinin yarısı Diyojen gibi açık baş gezecek, sırtında Romalılar gibi bir atkıdan, ayağında çarıktan başka bir şey kalmayacak! Avrupa ip göndermese idam mahkûmlarını sazla asacağız; evlerimizde çıra yakacağız; kasirulbasar[4] olanların gözüne gözlük bulamayıp mil çekeceğiz!

Daha ne söyleyeyim bilmem ki?.. Meclisi Mebusanın zabıtnamelerini..."

---

1 müteveffa: vefat eden

2 Harbiye Nazırının otomobili -ki İstanbul'da resmî ilk otomobildi- bir adam çiğnemişti

3 müterakki: gelişme gösteren, ilerleyen

4 kasirulbasar: miyop

Muhatabım sözünü ikmal edemedi,[1] gözleri açık bir müddet durdu, yutkundu, sonra "Pat!" diye yere düştü. Zaten çoktan beri basmaya hazırlandığım çıngırak düğmesine olanca kuvvetimi verdim... Dışarıda koşuşmalar oldu; idare memuru, müvezzi, kapıcı hepsi birden odaya doldular; fakat yerde upuzun serili bir adam görünce "Kolera! Kolera" diye haykırıp birbirlerini çiğneyerek kaçıştılar... Benim için de artık yapılacak bir iş yoktu; fesimi kaptım, paltomu yakalayınca sokağa fırladım.

Avdetimde misafiri gitmiş buldum!

Acaba deli miydi?

1 ikmal etmek: tamamlamak

AKILLI BU MUYDU?

Akşam olmuş, sular kararmıştı; Galata'dan köprüye doğru koşarak evime dönüyordum, birden şiddetli şiddetli Cenyo birahanesinin camı vuruldu. Vaktiyle bize civar oturmuş bir komşuya benzettiğim ihtiyarca, kulaktan atma gözlüklü, mütebessim bir çehre bana bakıyor ve eliyle çağırıyordu, kendi kendime: "Ne istiyor acaba," dedim, "şimdi de sırası mı?" ve kapıdan girdim.

Benim kendisine yaklaştığımı görünce şöyle bir doğruldu, gayet laubali bir tavırla sordu:

"Nereye böyle efendim, koşa koşa?..."

Ben ne kadar aceleci isem o, o derece sakin ve benim telaşıma kayıtsızdı; ilave etti:

"Hele oturunuz şöyle bakalım, çoktandır müşerref olamadıktı..."

İtizar ettim:[1]

"Kabil değil," dedim, "vapuru kaçırırım, sonra pek geçe kalırım, yolum da hayli uzak..."

Muhatabım gülümsedi ve eliyle tekrar oturmamı işaret ettikten sonra:

"Gençsiniz," dedi, "uzun yolun ne ehemmiyeti var?"

1 itizar etme: özür dileme

"Pek doğru efendim, ama şu sırada köyde bazı sirkatler,[1] vakalar oluyor da gece nöbet beklemek icap ediyor, erken yatıyor, altıya doğru uyanıp artık lambamı yakıp oturuyorum..."

"Allah muhafaza etsin, bir şeycikler olmaz, onlar hep rivayet, efsane, lafügüzaf!"

Artık hiddetlendim, hiddetimden hemen sandalyeye oturarak -hiddet tuhaf şeydir, oturmuş olsaydım, ayağa kalkardım- itiraz ettim: "Nasıl olur ya? Gazeteler yazdı tam altı kişi girmişler, erkeği iple bir denk gibi kıskıvrak bağlayıp köşeye bıraktıktan sonra karısının şakağına bir revolver dayamışlar, tam iki saat hem konuşmuşlar, hem soymuşlar... Bir de geçen gün yine böyle altı yedi kişi devriye kolu gezer gibi..."

Muhatabım devamıma müsaade etmedi:

"İşte biraz mübalağa olmalı, gazeteler bu," dedi, "bire on katarlar, hem size ben bir şey söyleyeyim mi? Siz kadirnaşinaslık ediyorsunuz, evet, bu, muhakkak!"

"Nasıl, efendim, anlamadım?"

"Anlatayım: Oğlum, beş parmak bir midir? Bak, kimi küçük, kimi büyük; insan rahat etmek için kendisinden büyüklere değil, küçüklere bakmalıdır. Onları görerek haline şükretmelidir, biraz eski zamanı düşünerek bugünün nimetlerine kanaat eylemelidir...

Sade şikâyet, sade itiraz... Mesela köprü parası vermemeliymiş... Neden? Sorarım size neden? Sanki kayığa binsen bedava mı geçeceksin, yoksa kılıç balığı gibi yüzecek misin,

---

1 sirkat: hırsızlık

martı gibi uçacak mısın? İyi kötü, ayağımız suya erişmeden, sallanmadan, akıntıya kapılmadan karadan karaya adım atıyoruz... Niçin para vermeyelim, lokantada bedava mı karın doyuruyoruz, tramvayda bilet almıyor muyuz? Bununla onun farkı ne? Düşün, bundan yüz elli sene evveli... Sallarla, ağaç kütükleriyle güç bela geçerlermiş, yarı yolda da ekseriya kaynar giderlermiş! Şükür bugünlere!

Şikâyet olsun da... Mudanya'ya yelkenlerle nasıl gidildiğini Evliya Efendi seyahatnamesinde okumadın mı? Biraz insaf! Şimdiki vapurlar ufak tefek, eski püskü ama, hiç olmazsa yürümek için rüzgâr beklemiyor ya! İçindekilere kürek çektirmiyorlar ya! Daha ne istersin?

Yok, trenler ağır gidermiş, geceleri işlemezmiş... Ağır gider ya! Avrupa gazetelerini oku, bak günde çabuk gitmek uğruna nice adamlar telef oluyor... Ne lüzumu var bu tehlikeli süratin! Ağır ağır giderim de sağ salim giderim, daha iyi! Gece işlemez ya! Allahın günlük güneşi dururken zifiri karanlığında yola çıkmanın icabı neden? Pencereden kırları, tarlaları, seyrede ede giderim daha âlâ! Gece yarısında kanlı katil gibi yollarda işim ne? İşte hep bunlar bizim menfaatimize düşünülüp de yapılmış şeyler...

Yok, polisler mahir değilmiş, karakollar bile soyuluyormuş, kasalar kestane kabuğu gibi açılıyormuş... Allahın kanlı bıçaklısıyla uğraşılır mı hiç? Bir kere onlar gözlerine hapsi, ölümü, cehennemi almışlar, kellelerini koltuklarının altına sıktırmışlar da öyle meydana atılmışlar... Parası olan yanında taşısın, yere gömsün, küpe dizsin! Ne var demir çekmeye koyup uluorta herkesin gözü önüne dikecek? Kul yapısı bu! Elbette kırılır da soyulur da...

Bin türlü şikâyet! Çuval bile yapacak fabrikamız yokmuş, kibritimizi bile ecnebiler gönderiyormuş, Avusturya boykotaj yapsa poturla, çarıkla gezecekmişiz! Daha neler... Potur, çarık fena elbiseler midir, düşün bir kere nazırlarımıza giydirsek ne şanlı, ne gösterişli dururlar... Hem a canım, bütün bu şeyleri bizim yapmamıza neden lüzum olsun?.. Paramız olduktan sonra istediğimizi alır, istediğimizi giyer, istediğimizi sarf ederiz. Onlar çalışsın rençper gibi, biz yiyelim bey gibi... Fena mı bu? Sorarım size fena mı bu?

Yine şükür, Frenklerden eksiğimiz ne? Elektrik mi istersin, lüks lambası mı, havagazı mı? Hepsi var. Elli sene evvel yağ mumundan, tulumbalı zeytinyağı kandilinden başka bir şey yoktu... Sokaklar şimdi gündüz gibi, şemsiyeni düşürsen, çukura kaymamışsa, el yordamıyla buluyorsun, evvelleri kendini bulamazdın da güneşi beklerdin! Sokaklar tertemiz, saray avlusuna döndü; burguya benzeyen yollar boru gibi doğruldu, düzlendi; sabah oldu mu çat kapı; kimdir o? Süprüntücü... Yirmi dört saatin kirini alıp götürüyor, ne var, ne yok temizliyor... Ya sırtında sen taşısan ne yapardın? Yok sokaklar çamurmuş, kaldırımlar bozukmuş... Çamursa lastik giy, bozuksa yavaş yürü; ya hiç yol olmasaydı da evinden çıkamayaydın ne diyecektin? Çok şükür arabası da işliyor, tramvayı da; içerleri köşk kadar rahat; düdükler öttürerek; kamçılar şaklatarak köy düğününde gibi eğlene eğlene gidiyorsun! Ya eskiden olduğu gibi araba bulamayıp ta Edirnekapısı'ndan Sirkeci'ye yaya yürüsen ne yapacaktın?

Haksızlığın, insafsızlığın bu derecesi olmaz. Mahkemesi de var, adliyesi de... Nazır sana bir tokat vursa dava et, kazanırsın; sadrazamdan alacağın olsa celp çıkarır, eşyasını

haczettirirsin; tramvay on para fazla alsa mahkemeden onu alırsın... Daha ne istiyoruz bilmem ki? Düşünün eski zamanı? Yeniçeri ağası vurduğunu vurur, astığını asarmış... Şimdi öyle şeyler oluyor mu! Yok sorarım size oluyor mu? Hâşâ değil mi?

O zamanlar büyük adamlar koca vezirin rütbesini alır, eşyasını haczeder, kendisini mahkeme bile etmeden bilmem nereye sürermiş, hatta sade sürmekle kalmaz, bir de gözlerine mil çekermiş... Şimdi mil çekiyorlar mı?"

Muhatabım, karaya düşmüş bir iri balık gibi, adeta çırpınıyor, sonra tehlikeli ameliyattan kurtulmuş bir hasta gibi yüzüme bakarak tatlı tatlı gülümsüyordu. Dışarıda düdük sesleri işitiliyordu. Kendi kendime: "Nasıl kaçsam?" diyordum. O sırada caddede tanıdığım bir sima göründü, hemen fırladım: "Şimdi gelirim, şu geçen adama bir şey söyleyivereceğim!" bahanesiyle selam bile vermeden kaçtım.

Acaba akıllı bu muydu?

DEVAİRDE TAKİBİ MESALİH[1]

Bir hafta kadar oluyor, merak mı etmiştim, yoksa arabaya fazla para vermeyeyim mi demiştim, şimdi hatırlayamıyorum, Beşiktaş'tan gelirken her nasılsa otobüse binmiştim. Hareket ediyorduk, içeri akrabamdan biri girdi.

"Nereden böyle," dedim "burada ne arıyorsun?"

"Haberim olmadan istimlak edilmiş bir dükkân meselesi var da," diye cevap verdi, "bir aydır onu takip ediyorum; güya bugün bitecekti, yine kısmet olmadı..."

"Bir mâni mi çıktı?"

"Bir mi? Bir olsa iyi, bin mâni çıktı, bin!.."

"Nasıl olur canım..."

"Anlatayım da bak!"

Şimdi gidiyorduk ve hepimiz denize düşmüş birer şişe gibi bir sağa, bir sola mütemadiyen ve muntazaman sallanıyor, bazen yine hepimiz birden "Hu!" der gibi dervişçesine boyun kırarak öne eğiliyor, bazen de yine hepimiz bir vaziyette hekime boğazımızı gösterir gibi başımızı tavana kaldırarak: "A! a! a!.." gibi kesik sesler çıkarıyorduk. Karşımızdaki madam mütemadiyen yerinden kayıyor, çömelir gibi mu-

1 devlet dairelerinde işlerin takibi

vakkat[1] bir vaziyet aldıktan sonra tekrar toplanıyor, çocuğu kemerine iki ellerini sokup başını yan tahtaya vurduğundan dolayı ağlarken babası bastonuyla kendisine bir istinatgâh[2] arıyordu.

Bazen bir sarsıntı oluyor, akrabam mekik süratiyle "Çat!" gelip koluma vuruyor ve ikinci bir sadmede o gidiyor, ben koşarak çarpıyordum. Otobüsün içi garip bir çuha makinesi gibi mütemadiyen işliyor, hepimiz birer alet gibi sağa koşarak, sola çarparak, boyun büküp baş kaldırarak sanki bir kumaş dokuyorduk. İşte bu sırada akrabam macerasını, hikâye etti:

"Evet, bugün iş bitecekti; bu bir haftadır mukarrerdi,[3] fakat aksilik bende, sis olup vapurlar işlemediğinden daireye tam öğleden on dakika evvel gidebildim. Memur istida numarasına baktıktan sonra: 'Bu iş beş dakikada bitmez, yemek yiyelim, bir saat geçsin, o zaman geliniz!' dedi ve gişenin tahta penceresini bir giyotin bıçağı gibi indirdi. Parmaklarımın ezilip kesilmediğine şükrettim, gittim, şurada, burada dolaştım. Vakit o kadar ağır geçiyordu ki saatlerin altmış dakika itibar olunuşuna adeta hiddetleniyordum: 'Aman Âyan Meclisi şuna da bir karar verse...' diyordum.

Nihayet çıngıraklar çalındı. Memurun masasına tekrar yaklaştım; arkadaşıyla görüşüyordu; nezakete mahal yoktu, kâğıdı tekrar uzattım, aldı, fakat bakmadı, muhatabına anlatmakta devam etti: 'Herif mermer masanın üzerine Rumca mı, Ermenice mi nedir birçok rakamlar döktükten sonra

1 muvakkat: geçici
2 istinatgâh: dayanılacak şey
3 mukarrer: kararlaştırılmış

'Yetmiş beş kuruş!' demesin mi! Feyzi aldı fitili... Bende iki mecidiye kalmıştı. O metelik tutmuyordu. Gece Laleli'den arabaya binmeseydi böyle olmazdı ya! On defa söyledim!'

Bu yetmiş beş kuruş hikâyesi yetmiş beş dakika kadar sürdü. Garsonun hiddetleri, Feyzi'nin tuhaflıkları, Acemin boyunbağı iğnesine yarım liradan fazla vermemesi, hepsi cinayet istintakındaki[1] kadar ehemmiyetle naklolundu. Nihayet memur efendi yüzüme vakayı dinlediğimden dolayı ters ters bakıp sordu:

'Ne istiyorsunuz canım?'

'Şu elinizdeki kâğıt için soracaktım...'

Kâğıda bir göz gezdirdi, sonra daha ziyade hiddetlendi:

'Bana ait değil bu!' dedi. 'Karşıki masaya götürün, görmüyor musunuz nereye havale olunmuş?'

Bilir miydim ben, odacı onu göstermişti. Geçen vaktime acıyarak, mecburen dinlediğim hikâyeye şaşarak, işaret edilen zata baktım. O pek meşguldü; yalanıyor, kurulanıyor, eğilip kalkıyor, etrafına bakmıyordu... Yaklaştım: Defterlerine mavi mürekkep dökmüş, parmaklarını bileklerine kadar boyamış, yüzünü mor renkli püskürme benlerle süslemiş, mendiliyle temizleniyor, masasının üstüne kapanmış, bir mezarcı gibi soluyor, terleri şakaklarından akıyordu.

Bekledim; neler yaptı, neler! Elinin kirini unutuyor, alnının terini siliyor ve bunu fark edince mürekkepli mendiliyle hatasını güya tamir ediyor, ara sıra düğmesinden kurtulan yakalığını, sarkan kolluğunu düzeltiyordu. Beş dakika zarfında lekelenmemiş ne üstünde, ne masasında hiçbir şey kalmadı. Nihayet odanın sıcaklığı mürekkepleri kurutun-

1 istintak: sorgulama

ca kalktı, ellerini yıkamaya gitti, neden sonra kurulanarak geldi. Islak mendili sobanın yanındaki paravanaya astı, bir sigara yaktı:

'Ha?' dedi, 'fakat evvelce mukayyit[1] efendiye kaydettiriverin de!..'

Mukayyidi evvelki seferlerimden tanıyordum, ona doğru koştum, pusulamı verdim. Aldı, fakat aman Yarabbi! Birden iki ellerini havalandırıp bir öd kopartıcı feryat kopardı, sonra başını iki ellerinin arasına sıkıştırıp eğildi, tostoparlak oldu... Hançeresinden acıklı sesler çıkıyor, 'Aman! aman!' diye söyleniyordu. Acaba ne olmuştu? Arkadaşları koştular, odacılar yetiştiler... Nihayet iş anlaşıldı:

'Bu her zaman,' diyordu, 'bir lokma yemek yedim mi! Fakat bugünkü kadar hiç tutmadıydı!'

Meğer dişine bir sancı girmiş, dişi ağrımaya başlamıştı; metre gibi kanepesinin üstünde büklüm büklüm açılıyor, açılıyor; sonra yine büklüm büklüm kıvranıyor, toparlanıyor; gözleri bazen muşmula kadar şişip büyüyor, bazen de mercimek kadar ufalıyordu.

Nihayet tahammül edemedi, hamamda yürür gibi odacıların kolunda, dişçiye gitti! Başka çare olmadığından bir iskemle buldum ve bekledim. Yarım saat sonra kapıda göründü: Yüzünde sarık kadar bir sargı vardı ve fesi bunun üzerinde bir bayrak direği tablası kadar ufak kalmıştı.

Kayıt muamelesi bitti, evvelki efendiye döndüm; beni görünce saatine baktı: 'O!..' dedi; 'ikindi namazının vakti geçecek!' Çekmesini kilitledi, terliklerini sürüyerek gitti, ben de beş on defa dolaştım, merdivenleri indim, çıktım ve

1 mukayyit: kayıt memuru

avdetimde onu yerine gelmiş buldum. Kâğıdın muamelesini gördü, tahrirata[1] havale etti.

Kaleme girdiğim vakit iki memuru, hiç şüphesiz imtihanla yeni alınan bir efendiyi yazıya alıştırmakla meşgul buldum. Biçare çocuk kan ter içinde bükülmüş, satır dolduruyor, yalıyor, katlıyor, tekrar başlıyordu. Eskiler ona ihtaratta[2] bulunuyordu: 'Yine aşağı düştünüz, biraz yukarı! Ha değil hı... Dad da diş ister!'

Bu ders eğlenceliydi, seyrettim, sonra dedim ki:

'Lütfen şuna bakar mısınız?'

'Görüyorsunuz,' dediler, 'meşgulüz, şu iş bitsin de...'

Bir vakit sonra ders kâfi görüldü, yeni efendi terini kurularken diğerleri sigaralarını sardı; bizim kâğıdın da yazılmasına sıra geldi, tam mührünü hazırlayıp basacağı yeri hohlarken müdür çağırttı; evrak kalemine girerken sokakta borular öttü, davullar çalındı, asker geçti, herkes pencerelere koştu; müdür beye imzalatırken telefon öttü, bir muhavere[3] başladı ve nihayet zarfın ağzı kapanırken dehlize asılı bir çan tatil zamanını ilan etti.

'Aman rica ederim,' dedim, 'beş dakikalık bir iş kaldı, ikmal buyursanız!'

Memur efendi hiddetlendi, kâğıdımı çekmeye fırlatıp attıktan sonra ateş püskürür gibi dedi ki:

'Yoo! Efendi, istibdat devrinde değiliz; nizam, intizam var, haricine çıkamayız!'

İşte azizim, devairde takibi mesalih bu demektir."

---

1 tahrirat: resmî yazışmalar
2 ihtarat: uyarılar
3 muhavere: karşılıklı konuşma, söyleşi

BIKTIK BU POLİTİKADAN...

Kapıdan girer girmez aralıkta, arkadaşımı, oğluna nasihat vermekle meşgul buldum. Çocuğun ağzından fena bir lakırdı mı çıkmıştı, yoksa gazetede okuduğu bir kelimeyi tekrar mı etmişti, nedir, babası diyordu ki:

"Bir daha duymayayım öyle bir söz; ayıp ayıp, sana yakışır mı? Mebus musun sen?"

Nihayet arkadaşım beni fark etti: "Aman," dedi, "hazır gelmişken çocuğa dört beş nasihat ver, çoktandır öyle azdı, öyle haylazlaştı ki... Hem nedir efendim, bu politika hastalığı? Beşiktekinden tut da tabuttakine kadar siyasiyatla meşgul. Neredeyse çocuklar analarının kucaklarında 'Meme! Meme!' diye ağlayacaklarına 'Fırka, fırka' diye feryat edecekler; akşam babalarını görünce 'Kabine düştü mü?' diye soracaklar; oyun, eğlence yerine donanma ianesi toplayacaklar!.."

Odaya girdik, çocuk fırsattan bilistifade kaçıp gitti. Ben de derdini dökmeye teşvik eder bir tarzda arkadaşıma söylendim:

"Yok canım, bu da senin vehmin,[1] herkes kendi işiyle meşgul!"

---

1 vehim: kuruntu

Ev sahibi, oltasına palamut azmanı vurmuş balıkçı gibi kanepesinde sarsıldı, havasız kalıp boğulan bir maden amelesi gibi kollarını boşlukta bir iki salladı; sonra bir nefeste anlattı:

"Vehim mi, kim demiş? Sen de biraz dikkat et, görürsün... Mesela misafiri biraz beklettin mi, hemen söylenir:

'Sadrazam gibi gününüz, saatiniz ayrı ise bildirin de ona göre gelelim!'

Sigortacının borcunu dört gün vermedin mi, al bir şikâyet:

'Düyunu,[1] gayri muntazama[2] defterine mi geçirdiniz?'

Ekmekçi sekiz okka veresiye verse, atını tekmeleyerek mırıldanır:

"Artık fırını bedavaya mı dağıtacağız, nedir? Tensikattan[3] sonra müşteri yangından çıkmışa döndü; zırhlı torpido nemize gerek? Para toplayalım da açlara imarethane açalım!'

Gazete satıcısı, ayın birinde parasını alır, kazara verilmedi mi, sokakta hem koşar, hem şikâyet eder:

'Para tutmuyorsan kıraathanede oku, bak kahveler Fatih'in cenaze namazı saatlerine döndü, ölü bekleyicilerden yer yok!..'

Bakkalın hesabı tesviye[4] olunamadı mı, garip bir mektup:

'Size dört gün mühlet; borcunuzu vermezseniz, Tanin gazetemizle isminizi ilan edeceğim. İmza: Süleymaniye kulübü azasından ve bakkal esnafından Hafız İsmail.'

---

1 düyun: borçlar
2 gayri muntazama: düzensiz (ödemeler)
3 tensikat: fazla personeli işten çıkarma
4 tesviye: hesap kapama

Ahibbadan[1] bir mektup alıp cevabını geciktirdin mi, al bir şikâyet:

'A efendim, sizin ev de Meclisi Mebusan arzuhal komisyonuna döndü. Giren çıkmıyor, yazılanın cevabı alınmıyor...'

Bunlar ehveni; daha dehşetlileri sokaktakiler... Mesela tramvayda gidiyorsunuz, biletçi mecidiyeyi bozmak istemeyip siz de biraz söylendiniz mi, etrafta bir mırıltı:

'Onun kabahati ne?.. Kumpanyanın nizamı öyle; sen git de yetmiş beş sene onu başımıza bela eden hükümete sor...'

Biraz hiddetlendiniz mi, garip garip tevcihler:[2]

'Mebus mu acaba?'

Elinizde bir yara mı var, fiskos:

'Divanıharpte tırnağı sökülenlerden biri bu olacak!. Acaba Dersim Mebusunun Mecliste gösterdiği kopuk parmak bunun mu?'

Ayağınız kayıp düştünüz mü, halkta bir kahkaha:

'Ee.. kabine bile düşüyor; hiç insan düşmez mi?'

Mesela, bir arabaya binip 'biraz hızlıca!..' dediniz mi, hemen bir cevap:

'Şimendiferleriniz daha mı çabuk gidiyor, vallahi yarış ederim; Bakırköyü'ne yarım saat evvel varmazsam tükür yüzüme!'

Yahut yanılıp 'İçerisi çok tozlu!..' diyecek oldunuz mu, herifte bir hiddet:

'Hiç Şehremanetine gittin mi efendi? Para istemem, seni bedava götüreyim de gör; bastığın zaman çıkan toz içinde

---

1 ahibba: dostlar
2 tevcih: yorumlama

insan kendisini göremiyor, onun kokusu yanında benimki pudra gibi, mis gibi kokuyor...'

Polislere külâh iksa[1] olunalı, sokakta giderken dikkat etmeli; arkadaşının bir lakırdısına güldün mü, ensenden doğru bir ses:

'Kalpağıma mı gülüyorsun beyefendi? Ayıptır, ayıp; meşrutiyeti tezyif[2] size yakışır mı?'

Lokantada okkalık ekmeği geri gönderip kızarmış francala istedin mi, yanındakilerde bir dedikodu:

'Acaba küçük bey ne imtiyazı takip ediyor; Bahri Lût'ta[3] iyot madeni mi, yoksa Suriye'de arazi ihalesi mi?'

Farz edelim ki otomobildesiniz, fazla bir süratle gidiyorsunuz; tehlike olur korkusuyla eğilip şoföre 'Biraz yavaş!' demeye gelmez, hemen kendi kendine söylenir:

'Daha yavaş gitmekten bıkmadınız mı? Biraz canlanın, Avrupa ile aranızda minareler kadar fark var. Koşma, ezilme, ölme, ee ne olacak? Bari git de kötürüm gibi minderde otur!'

Biraz yenice bir palto, çamurlu havada kirlenmemiş lastiksiz bir rugan fotin ile İsketinge girdiniz mi; sizi uzaktan tanır bir kadın hemen gelir; lakırdıya başlayıp hemen garip bir sual sorar:

'Sen Türkiye Bankası'nda memursun, tanıdım ben seni!'

Bir kitap mı alacaksınız; on kuruşu kırmızılı beyazlı bir kitaba çok gördünüz mü, koca bir itiraz:

'Efendim hürriyet rengi bu... İki çeyreği uğrunda feda etmemeli misiniz?'

---

1 iksa: giydirme
2 tezyif: alay etme
3 Bahri Lut: Lut Gölü

Ayakkabı mı istiyorsunuz, dükkâncı kutuları açar ve başlar methe:

'Bunlar halis İngiliz malıdır, politikası da böyle sağlamdır ama kadrini bilemiyoruz...'

Bütün bu gürültüden, bu politika misallerinden, fikirlerinden, mülahazalarından[1] sonra eve döner dönmez zevceniz karşınıza çıkar:

'A! Bey nedir bu çehren? Nazırsın da kabinen mi düştü, yoksa mebussun da Dahiliye Nazırı bir kabalık mı etti?'

İşte; azizim, asıl kızdığım bu... Evvelleri çatık çehre ile gelsem 'Karadeniz'de gemilerin mi battı?' diyen haremim bile politikadan misaller, teşbihler buluyor... Artık bu hale tahammül mü edilir? Bıktık bu politikadan!.."

---

1 mülahaza: düşünce, görüş

HER FENALIĞA SEBEP: YOLSUZLUK

Gece yarısını bir saat geçe davetli olduğum evden çıktım. Fakat uykum olmadığından arkadaşlara tesadüf etmek ümidiyle Yani'ye[1] doğru yürüdüm. Adalatımda[2] bir gerginlik, vücudumda bir kuvvet, dimağımda bir küşayiş[3] vardı, konuşmak, dertleşmek, vakalar dinlemek istiyordum.

Çamurları evlerin bodrum pencerelerinden içeri taşan murdar sokaklar tenha idi, yalnız nereden öttüğü fark olunmayan polis düdükleri duyuluyor, caddeden geçen arabaların gürültüleri aksediyordu. Birdenbire köşe başında bir gölge göründü; galiba pek temiz olan rugan fotinlerini kirletmemek için adeta itina ile yürüyor, tel üstünde muvazene oyunu yapan acemi bir cambaz gibi sağına, soluna eğiliyor, yine düzeliyor, yine bükülüyor, herhalde gayet zahmetle yol alıyordu. Karşı karşıya gelmiştik; o kenara çekilmiş çamurların örtemediği iki küçük atlama taşından benim geçmemi bekliyordu. Nasıl oldu bilmem, önümüzdeki şahıs, değneğinden çıkmış bir karagöz şekli gibi birden iki büklüm oldu ve aynı zamanda benim de ayaklarım kaydı; hokkabaz şakşağı gibi çat birbirimize alın alına vurduk... Sonra en mahir

1 Beyoğlu'nda tanınmış bir lokanta ve birahane

2 adalat: adaleler

3 küşayiş: açıklık, ferahlık

pehlivanların takdirini kazanacak bir çeviklikle düşmemek için ikimiz de birbirimizi omuzladık... Fakat bu ameliye tesirini gösteremedi, bilakis sukutumuzu[1] teshil etti;[2] kancası kopmuş üç ayaklı bir merdiven gibi baş tarafımızdan birbirimize bağlı, ayrıldık ve "Aman!" demeye kalmadan upuzun çamurlara gömüldük...

En evvel ben başımı kaldırdım, etrafıma baktım; sonra Yani'nin yan kapısına asılı ufak buzlu feneri görünce kolayca temizlenebilmek ihtimaliyle çevikleştim, hemen kalktım; öbürü de beni taklit etti; kapının çıngırağına uzandı.

Şimdi içerdeydik. Garsonlar üstümüzü silerken dertleşiyorduk; şahsı meçhul birdenbire dedi ki:

"Bizi hamallar kadar yoran, harp meydanlarındaki kadar tehlikelere maruz bulunduran, hayattan usandıran, bedbaht ve illetli eden nedir bilir misiniz? Yolsuzluk; evet yolsuzluk... Bu muhakkak; fazla koşuyoruz, fazla kuvvet sarf ediyoruz ve bütün bunlara mukabil az eğleniyoruz, az kazanıyoruz; sebep yolsuzluk, evet yolsuzluk... Her cins insandan, hatta mercan renkli Amerika vahşisinden, fil derili Polinezyalıdan, boyunları tasmalı Hotantolardan daha sefil, daha esir, daha yorgun eden: Yine yolsuzluk, daima yolsuzluk...

Bir defa, ta geceden, sabahleyin yolsuzluk yüzünden çekeceğim meşakkatleri düşüne düşüne bir derin gama boğuluyorum ve etraf aydınlanır aydınlanmaz –işim iktizası...[3] hemen sokağa fırlıyorum. Nasıl bir sokak? Tarife hacet yok... Oyuklarına çamur dolmuş, kovuklarından süprüntüler fır-

---

1 sukut: düşme

2 tehsil etmek: kolaylaştırmak

3 iktiza: gerek, gereklilik

lamış, çukurlarına murdar kazeviler,[1] eski hırkalar, dibi delik saç mangallar doldurulmuş bir mezbele, araba zifosuna tesadüf edersem dizlerime kadar çamura batacağıma, bir de paltomun paltoluktan çıkarak porsuk derisi gibi benek benek, leke leke olacağına, hatta burnumun ucuna kadar yağlı kül yalamış sokak köpeği gibi çamurlara bulaşacağıma şüphe yok... Halbuki düşününüz bir Avrupalıyı, hatta Hintliyi, Cavalıyı... Babıâli koridorlarında dolaşır gibi gacır gacır sokaklarında yürüyebilirler, öyle yürümek zahmet değil, zevk sayılır; bizde öyle sokaklar olsa herkes fevç fevç[2] seyrine koşar, evine döndüğü zaman Paris sergisini görmüş gibi anlattıkça karşısındakileri hayrete düşürür, tahta parkelerinin üzerine örtü serer, yemek yer...

Dairenizden vakit bulup bir işinizi görmeye gitmekten sizi men eden nedir? Yolsuzluk. Hamalları beş yüz okka yükün altında ezen, çürüten, tekerlekli arabalarla iş görmelerine mâni olan nedir? Yine yolsuzluk. Senede dört pantolon, iki palto, sekiz çift fotin eskiten? O da yolsuzluk. Çiftçinin arpasını, ormancıların odununu, madenlerin hasılatını yerinde bırakan, kıymetten düşüren? Daima yolsuzluk. Ahalimizi medeniyete temastan uzaklaştıran, elinde kapalı tüfeğiyle haydut eden, çetelere bağlayan, bu da yolsuzluk... Evet hepsi yolsuzluk!...

Eğlencelere, tiyatrolara, eşe ahbaba gidemiyoruz, seyahate çıkamıyoruz, daha ucuz et, daha iyi ekmek yiyemiyoruz, sebep: Yolsuzluk; terleyip hastalanıyoruz, suya, çamura düşüp romatizmaya tutuluyoruz, işimizden evimize dönün-

1 kazevi: saz ya da kamıştan örülmüş büyük sepet
2 fevç: bölük

ce hoş beş konuşmaya, ailemizle görüşmeye muvaffak olamıyoruz, hemen Reji kolcusu gibi sırtüstü düşüp horlamaya başlıyoruz, neden? Yolsuzluk. Rahat ve huzurdan, nezafet ve sıhhatten hissemizi alamıyoruz, küllük kedileri, tarla fareleri, dere kunduzları gibi tozlar içinde yuvarlanıyor, çamurlar içinde oyalanıyoruz, buna da sebep: Yolsuzluk!

Evet, yolsuzluk; başka hiçbir sebep aramayınız! Niçin ürkmüş kedi gibi hepimizin kamburu çıkmış, hasta balıkçıl gibi belimiz bükülmüş, tıraşımız uzamış? Niçin zavallı ayaklarımız illetli çocuklar gibi kat kat yün çoraplara, fanileli fotinlere, bukağılardan ağır lastiklere bürünmüş, yamru yumru olmuş; niçin arabalarımızın boyaları solmuş, tekerlekleri aşınmış, dingilleri kırılmış? Hepsinin sebebi bir: Yolsuzluk!

Yolsuzluk bizi palyaçolardan daha gülünç ediyor: Bakınız şu kıyafetime! Bende evine dönen ciddi bir adam hali mi var? Yoksa ortaoyununda tuhaflık olsun diye havuza atılmış, yahut atcambazında halkı güldürmek için gübreye bulanmış bir maskara hali mi?

İş bu kadarla bitse âlâ... Şimdi evime gideceğim, değil mi? Merdiven başından bu murdar kıyafetle görününce kavga hazır; içip içip yerlere düşen, başı elalemin penceresinde giden, etrafına bakmaktan önünü kollamaya vakit bulamayan, hepsi ben olacağım, evet, hepsi ben... Derdimi dökmeye, vakayı anlatmaya vakit kalmayacak. Çocuklar uyanacak, ağlamalar, inlemeler, bayılır gibi olup halının üzerine kapanışlar, lokman ruhu, kolonya diye çırpınışlar, nefes alamamaklar, hepsi, bunların hepsi olacak... Bu, gece faslı; ertesi günü de var. Ütüler yanacak, sabunlu sular hazırlanacak, sonra vaktim geçecek, daha neler, daha neler... Gö-

rüyorsunuz ya, bütün bu gürültülerin, aile nizalarının, üç dört gün devam eden mırıltıların, dırıltıların, sebebi hep: Yolsuzluk!..

Ya hükümetin bütün çektikleri, yolsuzluktan değil mi? Yemen'e bir buçuk ayda asker gönderebiliyoruz, halbuki bir haftada gitse Şeyh İdris parmağını oynatamaz... Havran'a bir türlü yerleşemiyoruz, halbuki yollarımız olsa Dürzîleri en sadık tebaamızdan[1] sayabiliriz... Arnavutluk'ta bin türlü iğtişaşlara,[2] ihtilallere maruz kalıyoruz, halbuki trenlerimiz işlese, şoselerimiz ağ gibi etrafı sarsa oralarını İsviçre kadar sakin görebiliriz!

İşte efendim, bunlar niçin olamıyor, niçin ben hidematı şakkaya mahkûm bir katil gibi yoruluyor, eza ve cefa çekiyorum, niçin hükümet bin türlü tehlikeler içinde nereye elini uzatsa icraata muvaffak olamıyor, niçin memleketimiz fakir, muhtaç, aç? Zira yollarımız yok... Başka sebep, başka kusur, başka illet aramayınız!"

Muhatabım, senelerce kar, yağmur altında kalmış bir korkuluk şeklini alan buruşuk, çamurlu, ıslak elbisesine şöyle bir baktı, sonra hiddetinden yüzü buruşmuş, simasının rengi uçmuş bir halde selam verdi; çıktı.

Haksız mıydı?

---

1 tebaa: uyruk
2 iğtişaş: kargaşa, anarşi

TAHAMMÜLÜ AZ BİR ADAM

Bacanağım sol gözünde hasıl olan beneği tedavi ettirmek için Viyana'ya gidiyordu. Kendisini teşyi etmek[1] lazımdı; geçen akşam trenin hareketine yakın Sirkeci Garı'na gittim ve yolcum henüz gelmediğinden, masalardan birine oturdum ve bekledim. Gelenlerle gidenlerin ayak gürültüsü, dışarıda sürüklenen çok tekerlekli el arabalarının yorucu sadaları arasında henüz 'Satar Ali' makalesini[2] ikmal etmiştim, ta yanımda, tanıdığım bir sesin Vagon Li[3] garsonuna tembihat verdiğini işittim:

"Şu küçük çanta ile paketleri furgona verme, şimdiden vagona yerleştir, öbürlerinin biletini al, bana getir!"

Döndüm ve seslendim:

"Oooo," dedim, "Allah selamet versin, yolculuk mu?"

Muhatabım bana tesadüf etmekten memnun, hemen koştu, elimi sıktı ve sonra saatine şöyle bir göz attı, geldi, yanıma oturdu:

"Evet," dedi, "gidiyorum!"

"Nereye," diye sordum, "çok uzağa mı?"

"Mümkün olduğu kadar..."

---

1 teşyi etmek: uğurlamak

2 O zamanki Harbiye Nazırının Taksim kışlasını satmak istemesi dolayısıyla yazılan makale

3 Vagon Li: yataklı ve yemekli vagonları bulunan Fransız demiryolu işletmesi

“Bir iş için?”

“Hayır, gezmek, daha doğrusu kaçmak ve kurtulmak için... Bilmiyorsun ne kadar mustaribim, ne derece hastayım; gözümde uyku yok; hiçbir şey beni memnun etmiyor!”

Dikkat ettim, filvaki arkadaşım, senelerce toprağı tırnaklarıyla kazıp da define yerine susuz kuyu bulmuş bir adam kadar kederli, bunu itiraf etmekten mahcup gibi gözleri yerde, adeta söylerken titriyordu:

“Canım,” dedim, “bu derece teessüre sebep ne? Âşık mısın? Ticarette zararın mı var? Davanı mı kaybettin?”

Muhatabım, benim serd ettiğim[1] her ihtimale karşı, sıfır vermek isteyen garazkâr bir mümeyyiz[2] kadar hiddetle başını sallıyor, kızıyordu.

Nihayet merakım arttı:

“Ya nedir,” dedim, “başka ne olabilir?”

Arkadaşım evvela tereddüt etti, sonra, derdini dökmek ihtiyacına tahammül edemedi, anlattı:

“Evet,” diye tekrar etti, “gözümde uyku yok, mustaribim, hastayım... Sebebi: Bunu evvela ben de anlamadım. Fakat neden sonra keşfettim: beni öldüren, bu hale sokan: Siyasiyat! Bu hastalık nasıl başladı, biliyor musun? Gazete okumakla, sonra birahane köşelerinde dertleşmekle... Lakin bu kadarla kalmadı, arttı, beynimi bütün istila etti; değil kendi seviyemdekilerle, başladım köprü üstünde hamallarla, lokantalarda garsonlarla, vapurlarda biletçilerle görüşmeye, onları isticvaba...[3] Güya efkârı umumiyeyi tetkik

1 serd etmek: dile getirmek
2 mümeyyiz: sınav yapan öğretmen
3 isticvab: sorgulama

ediyor, malumatımı arttırıyordum. Ne zaman arabaya binmek lazım gelse fayton intihap ediyordum; üşümek, nezle olmak korkusuyla değil, emin ol, bilhassa yolda arabacı ile dertleşmek için! Hamamda tellak vücudumu ovuştururken soruyordum: 'Sivas ne âlemde?' Evde aşçıya sütlü pasta tarif ederken anlatıyordum: 'Bolu'da İttihat ve Terakki fırkası nüfuzlu mu?' Dondurmacıya gidip oturdum mu, usulcacık çırağı isticvap ediyordum: 'Arnavutluk'ta yine karışıklık var mı?' Sirkeci'den Galata'ya geçerken sandalcının ağzını arıyordum: 'Trabzon pek fena diyorlar!' Bizim handaki Kürt bekçiyi ekseriya mühim bir iş için gibi çağırıyorum: 'Aşiret beyleri yeni idareden memnun mu?"

Bu hal, illetin devrei ulâsı...[1] Sonra had haline girdi, buhranlı sayıklamalar başladı: Meclisi Mebusana gittim, müzakeratı dinledim; üç, dört gün, gezdiğim yerde: "Esef, esef, esef!" diye haykırdım; vükelanın[2] mukarreratına muttali oldukça[3] baykuşlar gibi gittim, mezarlıklarda dolaştım: 'Eyvah, eyvah, eyvah!' diye feryatlar kopardım; Nafıanın projelerine, Maarifin yeni teşkilatına, Evkafın inşaat ve termimatına[4] karşı günlerce düşündüm, mecnunlar gibi odamda kapalı, işsiz oturdum ve 'Yazık, yazık, yazık!' diye inledim... İşte ben böyle eziyet çektim, böyle mahvoldum!

Hem, doğrusu, ne yaptık şimdiye kadar? Yok, sorarım sana? Cevap ver! Ben bu suali Nazırlara, gazetecilere, tellallara, dilencilere kadar sordum. Hepsi cevap veremedi, zaten bükük olan boyunlarını göğüslerine yapıştırdı... Sanayii

1 devrei ulâ: birinci devre
2 vükela: vekiller, bakanlar
3 muttali olmak: haberdar olmak
4 termimat: onarımlar

nefise metruk.[1] Hâlâ Hasan'ın Para Dolabı'nı seyrediyoruz, hâlâ Mithat Efendi'nin Dürdane Hanım'ını okuyoruz, hâlâ resim namına Turgut Reis zırhlısının çivit renkli, denizde bacalı kalyona benzeyen gövdesini satın alıyoruz.

Aktör deyince hâlâ gözümüze basma donlu, püskülsüz fesli, eli süpürgeli adamlar geliyor; hâlâ gaz tenekesini düşürmek, kahveye tükürmek, elini kuşağından sokup sallamakla bizi güldürüyorlar. Muharrir, şair deyince ya badana fırçası kadar kirli sakallı, yağlı redingotlu, koca karınlı, çifte gözlüklü bir heyula hatırlıyoruz, yahut Babıâli yokuşunu ayağına diken batmış horoz gibi sıçraya sıçraya inen buruşuk fesli, koltuğu çantalı, kışın sarı fotinli[2] hasta çocuklar... Hâlâ bize yengesinin odasına nasıl girip geceyi geçirdiklerini, kadının fondanı lekesiz inci dişleriyle ezerken sobanın nasıl gözlerini kapadığını yazıyorlar; hâlâ şiir namına göğe tül örtüldü, denize bürümcek indi diyorlar.

Geçen sene karları kaldırdılar, bu sene ondan da vazgeçtiler. Damlar oluksuz, dükkân örtüleri çürük, kar yağarken de insan şemsiye açmaya mecbur, güneş açıp erirken de... Bunlar ehemmiyetsiz şeylerdir ama diğer kabahatleri görmek için göz açtırır.

Ya hükümetin mevkii... Tıpkı bir ahretlik kız gibi, gelen azarlar, giden azarlar; İngiltere'den lortlar azarlar. Fransa'dan mebuslar! Niye karıştırıyoruz onları ahvali dahiliyemize?.. Mamafih, hakikati söylerim, vükelamızın mevkileri cidden müşkül... Biçareler iktidara geçtikleri zaman önlerinde bizim rengimize boyanmış yalnız bir harita bul-

1 metruk: terk edilmiş
2 O zamanlar giyilmezdi, yoksulluk alametiydi

dular, hem öyle bir harita ki enzarı beşere[1] çok uzak olan kamerin haritasından bile nakıs;[2] kabartılar yol mu, dağ mı, anlaşılmıyor... Nihayet aralarında konuştular, işte, dediler, idare edeceğimiz memleket! Biri sordu: 'Bu kadar mı?' diğeri cevap verdi: 'Evet, ufakça!' Üçüncüsü söylendi: 'Amma eğri büğrü ha!' Beşincisi mırıldandı: 'Hem ne karışık!' Ahvali dahiliyeyi şerh ve tafsile lüzum yok; haricisini ise sorma: İngiltere de bir ahtapot gibi yaşadığı deniz ortasından binlerce kollarını uzatmış başımızda gezdiriyor, Rusya, Japonların yaktığı tabanının acısına bakmıyor, dişlerini gösteriyor; İtalya, başında yanan Vezüv'ün derdini unutuyor, makarnasını ta Trablus'ta yemek istiyor; Almanya emlak tellalı gibi dost görünüp yuvamızı dağıtıyor! Beğeniyor musun bu hali? Memleketimiz ise baştan başa bir satış yeri. Nerede, ne tarafta dolaşsan, çıfıt çarşısı gibi, insanın kulağına tellalların sesleri geliyor: 'Ha satılıyor, ha satılıyor, var mı arttıran? İki sene sonra dokuz yüz bin lira edecek arsa bu sene kırk bin liraya satılıyor, almayan pişman oluyor!'

Sonra büyük bir müsavatsızlık:[3] Meşihat[4] 'Çoluğa çocuğa maaş da verilir mi hiç!' diyor, rüus[5] maaşlarını kaldırıyor. Halbuki Nafıa, kundağından henüz çıkıp kolunu budunu sallayanları birçok tahsisatla elektrik komiseri yapıyor; Maarif, mekteplerinde üst dudakları daha tüylenmeye vakit bulamayanları hoca yapıyor. Bu ham meyveler mide fesadına sebep olmaz mı hiç?

---

1 enzarı beşer: insan bakışı
2 nakıs: eksik, kusurlu
3 müsavat: eşitlik
4 meşihat: şeyhülislamlık
5 rüus: liderler, reisler

İcraat namına daha Anadolu'da bir kazma işlemedi, bir kürek toprak atılmadı; yeni yapılan köprülerin adedi nihayet beşe varıyor, yıkılanların ise beş yüze... Yakında bir köyden bir köye adam işleyemeyecek de nihayet aralarında evlene evlene halk, torununu, baldızını alacak, atlar öküzlerle, köpekler tarla fareleriyle çiftleşecek... Maarife bir tûbâ ağacı unvanını verdiler; ne doğru! Memleketimizde bu ağaç ne kadar yoksa, maarif de o kadar yok; gününü şaşıran köylü, cuma namazını çarşambadan kılıyor; yakında cumasını, çarşambasını, sağını solunu değil, ana baba demesini de unutacak, nihayet yeni yetiştirdiğimiz nesil dünyaya sağır, dilsiz gelecek!"

Arkadaşım, harp sefinelerinde[1] müstamel[2] işaret tahtaları gibi kollarını mütemadiyen aşağı yukarı indirip çıkararak, adeta haykırıyor, gelenler, geçenler dönüp bize bakıyor, polis yan yan sokuluyordu. O, kayıtsız devam etti:

"Şimdi Avrupa'da bana bir Frenk sorsa: 'Çırağan'ın, Kumbarahane'nin, Babıâli'nin yerine binalar yapıldı mı?' Ben ne cevap vereyim? Bina değil, tahta perde yapılmadı. Hiç, eski köprünün çürük kalaslarını, kar yağıyor, soğuk çok diye otuz beş kuruştan seksene arttırıp satan hükümet israf eder mi? Gününü bekler; bir gün talihi yardım edip taş, tuğla piyasası artarsa yangından kalan duvarları, bacaları dört misline yine ahalisine satar kâr eder!"

---

1 sefine: gemi
2 müstamel: kullanılmış

Birden, ilk kampananın sesi duyuldu, bacanağım da gözünde siyah sargısı, kapıdan göründü; hemen kalktım, "Canım, dur biraz daha, sözümü bitireyim!" diye kolumdan tutan tahammülsüz arkadaşıma cevap verdim:

"Ben de pasaportumu alıp bankanın çekini cebime koysam ötesini dinlerdim!.."

YAZ GELİYOR

Vagonun camından yeşillenen çayırları, çiçek açan badem ağaçlarını arkadaşıma gösterdim ve sıcak, rayihalı[1] bir güneşe kavuşmaktan mütevellit[2] bir neşe ile dedim ki:

"Yaz geliyor!.."

Bu tebşire[3] karşı muhatabım durgun bir tavırla gazetesini indirdi ve şöyle kayıtsız, dışarıya bir göz attı, sonra hiddetlenmiş gibi başını sallayıp:

"Bunda bizim için sevinecek ne var?" diye söylendi, "zahmetimiz mi azalacak, neşemiz mi artacak? Hayır, hiçbiri... Bence yaz geldi demek, yakıcı güneşe karşı ıslak gübreleri kuruyan yokuşlara tırmanarak, tozdan kirpikleri, kaşları sürmelenmiş bir halde kaleme gitmek, mendilini terden bükülmüş yakalığına bir yastık örtüsü gibi sararak sağ eliyle evrak tashih etmek,[4] sol eliyle yelpazelenmek ve akşam bin türlü zahmetten sonra evine döndüğün zaman biri memede, diğeri emzikte, öbürü de ağaç tepesinde üç çocuklu dört beş misafir bulmak demektir.

Bin türlü zahmet diyorum... Zira vapura binmek için otuz sekiz derece hararet içinde yüzlerce kişinin haşlama

---

1 rayiha: koku

2 mütevellit: doğan, kaynaklanan

3 tebşir: müjdeleme

4 tashih etmek: düzeltmek

kestane gibi dumanlar salıverdiği iskelelerde hamallarla pehlivanlar gibi güreşmek, küçükçe çocukların başlarından cambazlar gibi fırlayıp geçmek, şilte hararlarının,[1] pirinç kazevilerinin, un çuvallarının, yağ fıçılarının üzerine gemi kazazedeleri gibi tırmanmak ve sakallı bir efendinin nasırına basıp azarlandıktan, şıkça bir hanıma bilmecburiye fazla sokulup âlâ bir şemsiye yedikten sonra, çocuğun elindeki balonu ezkaza koparıp kaçayım derken halata takılarak vapura, saçma yemiş bir tavşan gibi dört takla atıp girmek mecburidir. Dediğim gibi, bari bu yorgunluktan sonra evinde rahat edebilmek, serinlemek mümkün olsa... Muhakkak misafir vardır ve misafir var demek, bizde, ev sahibine, artık kul köle oldun demektir. En havadar oda onlara verilir, bizim cibinlikler sökülür, onların yataklarına kurulur; karyolamızın altındaki şilteler azala azala nihayet bize bir somya kalır, halbuki onlarınki, kabaran bir süt tenceresi gibi bembeyaz, tertemiz yükselir, yükselir, müddeti misaferetlerini en aşağı bir hafta daha temdit ettirecek[2] bir huzur ve refah şekli alır.

Mesela bir gün odandan başını çıkarıp yabancının evine dönen sofaya baktığın zaman kurbağa kadar ince bacaklı, kocaman karınlı, adeta Amerikan fıstığı gibi yamru yumru bir çocuğun dolaştığını görürsün; sorarsın: Bilmem ne beyin kızı, sıracası varmış da sizin evde ceviz yaprağı banyosu alıyormuş... Halbuki ev sahibi bakkalın, aktarın arkasından koşmaktan, kaç göç korkusundan, kap, çanak yoksuzluğundan bir türlü, değil adi banyosunu, abdestini almaya vakit

1 harar: çoğu kıldan dokunmuş büyük çuval
2 temdit etmek: uzatmak

bulamaz. Bu kadar olsa... Bahçıvanı sordun mu ceviz ağacında, cevabını alırsın; ceviz ağacına dört gün sonra baktın mı Bağdat mebusu gibi soyulup soğana çevrildiğini görürsün.[1]

Denize girecek cilt hastalıklı, yol yürüyecek urlu, Alem Dağı suyu içecek böbrek sancılı, kır havası alacak sinirli uzaktan, yakından ne kadar tanıdığın, akraban varsa muhakkak servetine göre dört okka akide, beş paket çikolata, on arşın Şam kumaşı, kıştan kalma bir torba tarhana gibi hediyeleriyle birer defa sizi ziyaret ederler. Bunların kimi neşelidir; mesela kasabın davasını kaybedip fuzuli on liraya mahkûm olduğunuzun akşamı evinizde düğün var zannedersiniz: Camlar açılmış, lambalar yanmış, sofralar kurulmuş, çalgı takımı hazırlanmıştır... Ne gazeller, ne kahkahalar, ne köçek oyunları! Biraz soğuk durmaya bile gelmez: "A, bey, Tanrı misafiri, günahtır!" mukabelesi hazırdır. Hemen koşar, gömleğinizin teriyle, kirişi kopan uda tel, derisi patlayan tefe eş aramaya gidersiniz.

Vakti hitam bulup[2] bu misafirler dört şeftali dalı, sekiz on gül fidanı, iki de cam kırıp kilerde de kırılacak hatta bir kelle şeker, açılacak bir teneke zeytinyağı bırakmadan giderlerken başka bir kafile: Bunlar fazla hastalıklıdır; mesela ufak bir ticaret işinden şöyle yüzde yirmi beş dercep edip[3] bin neşe ile döndünüz mü, evinizi ya bir darüşşifa[4] veya kolera tahaffuzhanesi[5] zannedersiniz: Palyaçolar gibi pat diye

1 Bağdat Mebusu, intihap dairesinden gelirken yolda haydutlar tarafından soyulmuştu
2 hitam bulmak: sona ermek
3 dercep etme: cebe indirme
4 darüşşifa: sağlık yurdu
5 tahaffuzhane: karantina

yerlere düşüp düşüp uzananlar, sancıdan lavanta koklamış kediler gibi kendilerini kanepeden karyolaya, karyoladan masanın altına atıp büklüm büklüm kıvrılanlar, kolunu koca bir sargı ile boynuna asıp kafasına da dört değirmi tülbentle çatkı vuranlar; daha neler de neler... İnlemenin, ağlamanın, hıçkırığın envaı! Biraz müşteki[1] durmaya bile gelmez: "A, bey, Tanrı misafiri, günahtır!" mukabelesi hazırdır. Hemen koşar, fotinlerinizin tozuyla doktor, dişçi, çıkıkçı, hoca aramaya gidersiniz!

Bunlar da eczacıya altmış sekiz kuruş borç, ev sahibine iki lira tazminat, dondurmacıya, on dört otuz para veresiye bırakıp kilerde de, hatta bir pişirimlik pirinç, bir tütsülük şeker bırakmadan giderler...

Saydıklarım maddi zararlarımız, manevisi de var: Misafirin on sekiz yaşındaki oğlu komşunun kızıyla incir ağacına çıkmış, komşunun aşçısıyla misafirin ahretliği kümese girmiş; Hasan Bey'in halayığı evdeki Arab'ı kandırmış da "Hürriyet var, bizi azat etsinler!" diye karakola kaçırmış...

Ha, bakınız, bir de gezme, tozma, seyran masrafı vardır! Zambaoğlu bahçesinde canlı fotoğraf uçma makinelerini gösterecekmiş, Hasan'ın tiyatrosu "Caniler, canavarlar" diye meraklı bir oyun verecekmiş; Hereke'ye tenezzüh[2] varmış, Moda'da donanma ianesine kayık yarışları yapılacakmış... Bunun gibi bin türlü vesileler; "Misafir hanımın kızı ellerinizden öpüyor, bey amcam beni oraya göndermez mi diyor!" mukaddemesiyle size şeklini bile göstermemek için geçeceğiniz sıralarda kapı arkalıklarına, elbise dolaplarına

1 müşteki: şikâyetçi
2 tenezzüh: gezinti

saklanan bu akrabanız için üç mecidiyeyi heba edersiniz! Yahut sabahleyin vapura yetişmek için alelacele fırlarken entarili, beli kuşaklı, çorapsız ayağı fotinli bir çocuk eteğinizden yapışır, parmağı burnunda hasta sesiyle: "Dayı bey, ben kuklaya gideceğim, para ver!" mealinde sızıldar; çare yok, mecidiyeyi bu sevimli çocuk uğrunda feda eylersiniz!

Nihayet daha siz, ev sahipleri, dört deniz banyosu almadan, şöyle Kayışdağı'na doğru bir seyran yapmadan, familyaca toplanıp mehtapta bir yemek yemeden rüzgârlar, yağmurlar, karlar başlar, kış yetişir gelir... Siz de mangalınızı eşer, sobanızı ateşler, kendinizi dinlersiniz!

İşte "Yaz geliyor!" diye tebşir ettiğiniz meselenin mahiyeti... Bilmem sevinmeli mi, yoksa dertlenmeli mi?

ELLİ BİN KİŞİNİN MEBUSLUĞU

Dünyanın en güç işi, en güç sanatı nedir, şimdiye kadar ben de bunu tayin edememiş, hastalarının barsaklarını doğrayan doktorlara, hudut boyunda düşman kurşunlarına hedef olan askerlere, kanaati hilafına canileri müdafaa eden avukatlara, sonra daha aşağı tabakalara inerek, tellallara, hamallara, süprüntücülere kadar tetkik etmiş, fakat bir türlü kararlarımı verememiştim.

Galiba Harbiye Nazırımızın Meclisi Mebusanda keşkülü fıkaradan bahsettiği gündü, köprünün Eminönü cihetinden Galata'ya geçiyordum, Şehremanetinin, sekiz mecidiye alacağım diye, en kalabalık, en harap yere inşa ettirdiği muşamba kaplı şerbetçi barakasının önünde mebuslardan bir dostuma tesadüf ettim; diliyle bıyıklarının nemini aldıktan sonra bana dedi ki:

"On paraya bir dolu bardak âlâ gazoz, içilmez mi?"

Hayli laubali olduğumuz cihetle, söylemekte tereddüt etmedim:

"Doğru, fakat," dedim, "sizin için biraz münasebetsiz düşmez mi? Serde mebusluk var, elli bin kişinin vekâleti!.."

Refikim,[1] cümlemi ikmale bırakmadı, uçuruma yuvarlanmama ramak kalmış gibi şiddetle kolumdan yakaladı,

1 refik: arkadaş

çekti ve cevap verdi: "Sana doğrusunu söyleyeyim mi," dedi, "ben bıktım bu teraneden... Bin vesile bulup günde bin kere bana bunu tekrar ediyorlar, elli bin kişinin mebusu, elli bin kişinin vekâleti... Çoktan elli bin kere pişman oldum bu işe!"

Durdu, dirayet ve idrakimi anlamak istiyor gibi beni yukarıdan aşağı bir süzdü, sonra tecrübesinden memnun, bana sordu:

"Dünyanın en güç işi, en güç sanatı nedir, bilir misin?"

"Hayır," diye söylendim, "daha bir türlü öğrenemedim!"

"Öyleyse ben sana söyleyeyim!"

Tekrar durdu, niçin bilmem, bir müddet tereddüt etti, sonra haykırdı:

"Mebusluk," dedi, "mebusluk, elli bin kişinin mebusluğu, elli bin kişinin memurluğu..."

Sonra anlattı:

"Üçüncü senesi oluyor, bir gün bana vilayetten kirli bir zarf geldi, açtım, çıkan kâğıdın altında tam dört yüz kırk bir imza vardı: Kahramanzadeler, Yemişçioğulları, Hoca Paşazadeler, Kırgız torunları, bütün hanedan, bütün âyan, gül goncasıyla istifli mühürlerini sırasıyla basmışlar, beni mebus intihap etmeye ahdü peyman eylediklerini söylüyorlardı... Babam da ısrar üstüne, ısrar etti, ahbaplarım da 'Şerefli iştir, bir gün gelir, nazır da olursun, sadrazam da...' dedi, haremim de yalvardı, o sırada bir iş tutmuyordum, Kumkapı'daki akaretlerimi satmıştım, 'Haydi bakalım, bir de bunu tecrübe edelim!' dedim, muvafakatimi verdim, Keşke vermeseydim... Girdiğimizin üçüncü ayı, mektepte gibi sıra sıra rahlelerde dizilip rahat rahat lakırdı dinlerken

bir fırka münazaasıdır[1] başladı, sensin bensin o kadar ileri vardı ki, nihayet avcı neferleri, bir küme ördek kaldırmış gibi etrafımızı çevirdi, verdi ateşi, verdi ateşi, kaçanımız kaçtı, serilenimiz serildi, herkes birbirine girdi... Tam tekrar intizama girdik, muhaliflerin dilini tuttuk, bu sefer de yangın yetişti. Koca sarayımızı kül, kömür etti, sebatta yine kusur etmedik, başımızı bir yere soktuk, şimdi hapisler, tokatlar başladı... Velhasıl rahatımız kalmadı!

Zaten, haydi diyelim o cihetten rahat edelim, sade bu mu ya? Elli bin kişinin mebusluğu var; iki bin beş yüz kuruş maaş verirler, bir karnın acıkıp kebapçı dükkânına girdin mi, serzenişler başlar:

'Ayıp oluyor canım, bir küçük lokantaya gitsenize!' Küçük lokanta, diyorlar ama insana en aşağı on kuruşa mal oluyor... On kuruşa bir on kuruş zammettin[2] mi çeşmeden suyunu taşıyacak, misafir gelirse gidip sütçüden yoğurdunu getirecek bir küçük uşak tutarsın, ahretliğin parmağına bir altın yüzük takar da gönlünü alırsın!

Evde çoluk çocuk yünlüden başka bir şey giymiyorlar, biraz söyledin mi: 'Elli bin kişinin mebusuna başka türlüsü olur mu?' diyorlar; dört odalı bir ev tutamaz, köyde faytondan başka arabaya binemez, gidip de Sandıkburnu'nda dört kadeh rakı içemezsin... Aksini yaptın mı? 'Elli bin kişinin mebusuna bu yakışır mı?' mırıltıları başlar. Bakkala borcun arttı mı? Kiracıya aylığı dört gün geç vermek istedin mi? Başkasında olsa gayet tabii görecekleri bu kusurları büyültürler, büyültürler, mahalleyi birbirine katan bir dedikodu haline

1 münazaa: çekişme, ağız kavgası
2 zammetmek: eklemek

sokarlar... Gülsen: 'Bak, Yemen'i, Havran'ı, Girit'i, şimdi de İşkodra'yı düşünüyor mu? Sade bir özenti!..' gibi tarizler[1] hazır! Çok söylersin: 'Meclisin bülbülü' diye eğlenirler, az söylersin: 'Hele uykusundan uyandı...' derler, hiç söylemezsin: 'Sükûtiler fırkası reisi' isimlerini verirler. Sonra, mahalle kahvesinden tut da Şûrayı Devlete kadar beyanatının her kelimesi, her cümlesi ayrı ayrı tetkik olunur, ayrı tenkitlere, ayrı tarizlere hedef edilir... Kamarada otururken gazetenin acele ile manasız bir hale soktuğu nutkunun bir cümlesini okuyan bir rüşdiye talebesi hiç hazmedemeyeceğin bir tahkir fırlatır, sesini çıkaramazsın; mizah gazeteleri tuhaflık diye kelimelerini değiştirir, değiştirir, gülünç bir hale sokar, yine bir şey diyemezsin; kanaati fikriyen hilafına da olsa, fırka kararı verdi diye ağzını açamazsın! Velhasıl öyle bir hale gelirsin ki, elli bin defa pişman olur, elli bin kere istifaya karar verirsin!

Ya dairei intihabiyenden[2] çektiklerin? Günde kırk mektup, on telgraf, mütegallibeden şikâyete, memuriyet aramaya, çiftliğinin davasını kurtarmaya gelmiş birçok misafir, birçok yolcu... Hepsi cevap bekler; geciktin mi? İfadeler sertleşir, adeta tehdit şeklini alır... Nihayet bakarsın olmayacak, Dahiliye Nazırının, mahsusan iş gördürmeye gelen mebuslara tahsis ettiği günde intizar[3] salonuna girersin... Fakat, mahaşarallah, vakit, sıra bulup da girebilirsen gir, bakarsın, senden dört saat evvel gelenler daha bekliyor...

---

1 tariz: iğneleme, laf dokundurma
2 dairei intihabiye: seçim bölgesi
3 intizar: bekleme

Fırka meseleleri de ayrıca bir dert... Taraftar mısın? Bir kısım ahbabınla münasebeti kesmeye kadar varırsın, en sevdiklerinden bin türlü ağır tarizlere uğrarsın ve bütün ömrünü intihap dairendeki kulüplerinin emrini icra etmekle geçirirsin!.. Muhalif misin? Bir defa bütün ümitlerine elveda der, yalnız iki bin beş yüz kuruşla geçinmeye razı olursun; müntahibi sanilerine[1] faydan dokunmadığı cihetle yavaş yavaş ikinci devrede işsiz kalmak tehlikelerinin de katiyyet kesbettiğini görür, maişet endişesiyle gece uykularını kaçırırsın; meyus bir halde, mektep çocuğu gibi gelir, sırana oturur, dinler, dinler, akşam olunca kalkar, evine gidersin; ne sadrazamından bir selam, ne hademelerden bir güler yüz! Metruk bir halde, lüzumsuz bir adam gibi sadece kahveni, sigaranı içer, şimendifer yollarındaki işaret makineleri gibi kollarını bir aşağı bir yukarı kaldırıp indirir, rey verirsin!

Sonra bütün bunların hiddetiyle gelip ferahlık versin diye bir bardak gazoz içtin mi, en hal anlar bir dostundan da 'Elli bin kişinin vekiline bu yakışmaz!' tarizine[2] uğrarsın. Elli bin kişinin mebusu, bu bile bize pek çokken bazımıza kâfi gelmiyor: 'Yirmi milyon Osmanlı'nın mebusuyum!' diyor... Yirmi milyon kişinin memurluğu, hiç bu yükün altından kalkılır mı?..."

Galata tarafına geçmiştik; refikim hareket etmek üzere olan otobüse atladı ve bütün hiddetini unutmuş bir halde mütebessimane söylendi:

"Şimendiferler, vapurlar gibi bir de şuna bilet almadan binebilsek ne âlâ olurdu!.."

---

1 müntahibi sanî: iki dereceli seçimin ikinci aşama seçmeni
2 tariz: iğneleme, laf dokundurma

DERDİ ÇOK BİR ADAMIN HİKÂYESİ

Yangından sonra Babıâli'ye dün uğradım, fakat aradığın kalemi bulabilmek mümkün mü? Elimde istida, başımı uzatmadığım kapı, isticvap etmediğim[1] hademe kalmadı; kimi "Sağa dön!", kimi "Soldaki birinci kalem!", kimi de "Eski yerinde!" diyor; beni alacaklı gibi sofa sofa, oda oda dolaştırıyordu. Nihayet sabrım tükendi, dönüyordum, tanıdığım bir sima ile karşı karşıya geldim; bir müddet o bana baktı, ben ona... Hiç şüphe yok, bu tıraşı uzun, rengi uçuk, çene kemiği, yanağının derisini patlatacak kadar zayıf biçare adam vaktiyle Konya'da tanıştığım Tahrirat Müdürü İhsan Efendi'ydi. Böyle karşı karşıya gelip gözlerimizi birbirimize dikerek, kavgaya hazırlanan kediler gibi dimdik durmak, Babıâli dehlizlerinde münasebetsiz bir hal teşkil ettiğinden, bakışmaya nihayet vermek için dedim ki:

"Zannedersem İhsan Efendi'yle müşerref oluyorum..."

Muhatabım, evvela beni, siması hatırdan çıkmış bir alacaklı zannetmiş olmalıydı ki, en sert cevabı vermeye hazır, hadit[2] bir bakışla adeta boy ölçüyordu; fakat bu nazikâne sualime karşı toplandı; yerli kiremitler kadar paslı, yosunlu dişlerini gösteren bir tebessümle cevap verdi: "Evet efendim, emriniz?"

---

1 isticvap etmek: cevap istemek
2 hadit: hiddetli, öfkeli

"Estağfurullah," dedim, "beni tanıyamadınız mı? Hani Konya'da görüşmüştük..."

Daha ziyade izahat vermeye lüzum kalmadı. Eski aşinam, bir iri halkaya bağlı beş demir anahtara dönen zayıf, kuru elini uzattı; artık iyice tanışmıştık... Memuriyette olup olmadığını sordum: İçini çekti; 'İstanbul'da mı oturuyorsunuz?' dedim, ah etti; 'Biraz zayıflamışsınız, taşrada mı bulunuyordunuz?' sualime karşı, göğsü kabardı, nihayet yangından dört duvar haline gelen Şûrayı Devlet dairesini gösterdim, 'Yazık oldu, değil mi?' dedim, gözleri yaşla doldu. Bahsi değiştirip 'Çoluk çocuk, aile afiyettedir inşallah!' duasına tahammül edemedi, hıçkırmaya başladı!

"Canım, ne var, ne oluyorsunuz?" dedim, birçok ısrar ettim, nihayet sergüzeştini[1] anlatmaya razı oldu. Dehlizlerde, sofalarda hem dönüp dolaşıyor; matbuat kalemini arıyor, hem yanımda derdini döken arkadaşımı dinliyordum.

"Başıma gelenlerin hangi birini saysam," diye başladı, "acaba benden bedbaht bir adam var mı?.." Birader, iki üç senedir uğramadığım dert, saplanmadığım felaket kalmadı; her bela benim başıma geldi; her facia benim evimde koptu, bak anlatayım:

Meşrutiyet ilan olunur, olunmaz, üçüncü günü menfamdan[2] hemen İstanbul'a koştum, Çırçır'da bir ev tuttum, biraz eşya aldım, yerleştim: 'Eh, inşallah felaket nihayet bulmuştur, bundan sonra refahla ömür sürer, gideriz' diyor-

1 sergüzeşt: macera
2 menfa: sürgün yeri

duk; fakat kaderde yokmuş ki eve girdiğimizin birinci günü, daha şöyle köşe minderine henüz oturmuş, kahvemi içiyordum: 'Yangın var, yetişin!' feryadıyla dışarı fırladım; fırlayış o fırlayış, bir daha içeri girmek müyesser olmadı![1] 'Ne yapalım, Allah'tan gelene razıyız!' mukabelesiyle çoluğu çocuğu akrabadan birinin evine bıraktım. Emniyet Sandığı, sarraf, tefeci gibi vasıtalarla beş on para tedarik edip Ayasofya'da bir küçük hanecik satın aldım, hemen sigortaya verdim; 'Eh, artık felaket inşallah bununla bitmiştir' diyorduk; fakat bitmemiş olacak ki haftasına kapı çalındı, iki jandarma beni yakaladığı gibi tevkifhaneye sürükledi. Hukuku Umumiye gazetesinde bir müddet musahhihlik[2] etmiştim, kulüpleri basıldığı gün tahkikat icra etmişler, defterlerde benim de ismimi bulup hemen 'Bu da menfilerdendi!' mülahazasıyla[3] tevkife[4] karar vermişler. Bereket çok yatmadım, haftasında evime döndüm. Evime döndüm ama, yükte, dolapta bir şey bulamadım; sedef çakıdan tut da kapı tokmağına kadar aşırmışlar, canlı olanlardan başka evde bir şey bırakmamışlardı. 'Ne yaparsın, Allah'tan gelene razıyız!' mütalaasıyla para vaat ettik, kefil bulduk, veresiye mağazalarından biri vasıtasıyla biraz kendimize üst baş düzdük, yine şöyle bir toplandık, beş on gün rahat geçti: 'Hele şükür devri refah hulul etti, artık rahatız!' diyorduk; fakat öyle değilmiş ki bahara kavuşacağımız sırada bir gece tüfek sesleriyle uyandık, pencereye koştuk: Ayasofya meydanı deniz gibi çalkanıyor; asi asker karanlığa silah sıkıyordu. Haremim, çocuklar, ka-

1 müyesser olmak: gerçekleşmek
2 müsahhihlik: düzeltmenlik
3 mülahaza: düşünce
4 tevkif: tutuklama

yınvalide sabah olunca korkularından evde, bakkalda ne kadar limon, portakal varsa ezdiler, âlâ Kayışdağı suyu ile testi testi şerbet yapıp, bize zararları dokunmasın diye askere dağıttılar; mâni olmak hatırıma bile gelmedi; neticeyi hiç düşünebilir miydim? Kurşunlardan, ne damda kiremit, ne pencerelerde cam kalmadığının ehemmiyeti yok, aradan on beş gün geçti, geçmedi mahalle kahvesinde beni çevirdiler, Bekirağa Bölüğü'ne tıktılar! Tam iki buçuk ay hapiste yattım; nihayet müddeti mevkufiyetimi cezayi kâfi addedip salıverdiler. Koşa koşa eve geldim, kapıyı çaldım: Ses yok; biraz daha vurdum, yine ses yok! Neden sonra komşulardan biri cumbadan seslendi:

'Kimi istiyorsunuz, siz kimsiniz?'

Ne cevap vereceğimi şaşırdım; haremimi istiyorum diyemezdim, İhsan Efendi'nin evi burası değil mi diye soramazdım. Nihayet işi anladık: Haftada gözü önünde laakal[1] sekiz on bıyıklı, sakallı, beyaz, Arap maslup[2] seyretmekten kayınvalideye, cinnete yakın bir sinir hastalığı arız olmuş; Boğaziçi'ne, akrabadan birinin evine götürmüşler... Hemen vapura atladık, hoca, hekim, aylarca uğraştık; zaten hastalıktan evvel bile tahammül olunamayacak kadar sert, aksi olan kaynanam, marazdan sonra zincire vurulacak hale gelmişti, en aşağı günde dört kere gırtlağıma atılıyor, tırnaklarını yüzümden aşağı geçiriyordu.

Refikanın hatırı, buna da sabrettik... Nihayet hastalık da bir derece iyiliğe yüz tuttuğundan, evimize taşındık, dört beş hafta rahata vurduk. 'Eh, inşaallah, felaket nihayet bul-

---

1 laakal: en azından
2 maslup: asılarak idam edilmiş

muştur, bundan sonra refahla ömür sürer, gideriz?' diyorduk, fakat aksi olacakmış ki Çırağan yandı, devri istibdatta zaptedilen arazinin iadesine dair olan istida encümenindeki arzuhalimiz mahvoldu, kadro harici çıkan eş, dost hep bizim eve doldu, Arnavutluk isyanında, mülazım[1] olan oğlum kalçasından yaralandı, sağlam gitti, topal geldi; küçük mahdum cemiyeti hafiye[2] azalığı töhmetiyle babasının iki kere girdiği zindanı boyladı, koca bir yazı dört duvar arasında geçirdi... Ve bittabi, kayınvalidenin hastalığı da bütün bu belalar arasında nüksetti, arttı, arttı, nihayet Alman Hastanesi'nin yolu göründü. Hastaya, doktora, eczacıya para yetiştirmek, alacaklıların biraz olsun ağzını kapamak için birbiri arkasından dükkânları sattım. Artan para ile biraz zaman yaşadım... Fakat baktım ki dayanılır şey değil, bir türlü istirdat edemediğim[3] araziyi donanma ianesine hibe edip bir memuriyet istedim; nasılsa kolayına geldi, tuttular, beni tahrirat müdürlüğü ile 'Kerek'e tayin ettiler. Yol hazırlığını gördük İstanbul'a veda ettik.

İki bin kuruş maaş, masraf az, iklim biraz fena ise de tahammül edilmeyecek gibi de değil... Yerleştik, yan geldik, refah ve saadetle yaşamaya başladık, 'Oh, inşaallah felaket nihayet bulmuştur' diyorduk, fakat alnımızın yazısı kötü imiş ki şehre girip yerleştiğimizin ilk ayında bir kıyamettir koptu, urban[4] geldi, civarda askeri kesti, ahaliyi kılıçtan geçirdi, bizi muhasaraya[5] aldı, her dakika ölüm korkusu... Bu defa ben

1 mülazım: teğmen
2 cemiyeti hafiye: gizli örgüt
3 istirdat etmek: geri almak
4 urban: çöl Arapları
5 muhasara: kuşatma

öyle bir hale geldim ki, herkes kendi derdini unuttu, bana acıdı. Şehir kurtulup yol açıldığı zaman kalp hastalığı beni artık işe yaramaz bir hale getirmişti; durmadım, izin bile almadan, zaten açmaya vakit bulamadığımız heybeleri, çantaları develere yükledik, İstanbul'un yolunu tuttuk!

Keşke gelmeseydik... Artık açlık devresi başlamıştı; yalvarmadığım kimse kalmadı, mebuslardan tut da cemiyet kâtibi mesullerine kadar gittim, dertlerimi döktüm, memuriyet istedim; razı olur gibi davrandılar, evrakımı Nezaretten Şûrayı Devlete havale ettiler... Muamele lehimde bitmek üzere idi, artık seviniyorduk: 'Bundan sonra artık inşaallah rahat eder, sıhhat ve afiyetle, hoş bir memlekette ömür sürer, geçinir gideriz' diyorduk; fakat yine müyesser değilmiş ki, bir sabah, mutad üzere evrakımı takip için Babıâli'ye uğradığım zaman dumanlarını tüter buldum; deli gibi, Şûrayı Devlet cihetine koştum, ateş, duman arasından geçtim; az daha yanacaktım. Bereket versin ki tulumbacılar üzerime bir hayli su sıktılar da üstümdeki ateşi söndürdüler. Fakat içimdekini?.. O, elan yanıyor..."

Arkadaşım sustu; teselli etmek için dedim ki:

"İnşallah bu sonuncudur; meşakkat çekmeyen insan olur mu? Her şerrin bir hayrı vardır..."

Ben ayrılırken o arkamdan söyleniyordu:

"Şeamet[1] bende mi, başkasında mı, bir türlü anlayamadım ki..."

---

1 şeamet: uğursuzluk

"KAFİLEİ SEYYAHİN"[1]

Yetmiş, seksen kişi kadardı, Romanya'ya mı gidiyorlardı yoksa kalem dönüşü deniz hamamına mı? Vehleten[2] pek anlaşılamazdı. Ellerinde patiska, klaptan, yazma bohçalar, eğreti alınmış heybe kılıklı çantalar, Venedik sepetleri, hezar[3] renk şemsiyeler, arkalarında redingotlar, kadife yakalı pardösüler; ayaklarında fotin, kundura, keten iskarpin, yarım çizme, Karagöz'ün düğün davetlileri gibi gerdan kırıp belden yukarısını sallayarak azîm bir kafile "Dacia" vapuruna giriyordu.

Asma merdiven, dolu bir sinek kâğıdı gibi yalnız sesleri duyulan, fakat bir adım ilerlemeye imkânı olmayan seyyahin ile mesturdu.[4] Tayfalar, kollarını bulup tutabildiklerini yukarı çekiyorlar, hamallar eşyalarıyla beraber sahiplerini de yarı taşıyorlardı.

Hemen hepsi şimdiden müştekiydi.[5] Zayıf, tıraşı uzun, yanakları mürekkep hokkası gibi kara ve çökük, mor yelekli, redingotlu, fesi hemen sıcak denecek kadar henüz kalıptan çıkmış bir adam, bir elinde baston, diğerinde şemsiye, adeta hiddetlendi:

---

1 gezginler kafilesi
2 vehleten: ilkin, birdenbire
3 hezar: bin
4 mestur: örtülü
5 müşteki: şikâyetçi

"Ne akıl bu," dedi, "yolcuyu ta yukarı çıkarıp sonra iç merdivenle aşağı indirmek; iyi ki evlerde dama çıkıp sonra delikten tekrar aşağı inmek âdet değil; yoksa çadırda otururdum."

Ceketinin arkası çekik, önleri sarkık, boyunbağı yeleğinden kısa, basma mintana iliştirilmiş lastik yakası şerit kadar ensiz; tıknaz, adeta haftalarca yatılmış bir yastık örtüsü kadar buruşuk bez pantolonlu, az köse mamafih sakallı, az kambur lakin uzun boylu biri cevap verdi:

"Bereket içerinin merdivenleri geniş, hem askıda değil; evvela sallanır sandım da garsona beni indir dedim; güldü, sağlam olduğunu göstermek için üzerinde tepindi durdu!"

Palto giymiş, hiç eşyası yok, arkadaşını teşyie gelmiş bir sarraf çırağı kadar baston ve şemsiye kullanmamaya alışmış bir yolcu; boynundan sarkan, dürbün, fotoğraf, tuvalet takımı kayışlarıyla, koşumunu koparmış haşarı bir midilliye benzeyen gayet şık bir gence sordu:

"Kamaraya lüzum var mı ya? Akşama varacağız..."

Bu garip sualin muhatabı cevap vermedi; yalnız fesinden maada gözleri ve tırnakları da dahil olduğu halde, Fener gezmesinden dönmüş bir ehli zevk kadar toz renkli sarı arkadaşına usulca ve bittabi Fransızca:

"Ne cahil!" diye söylendi, "kendisini Mülkiye'den tanırım."

Vapurun hareketini, teşyie gelenlerin ayrılmasını işaret eden çan duyulunca hayli adamlar "Yemeğe, yemeğe!" diye birbirlerini dürttüler; onlar vapurlarda taama[1] çan sesinin takdim ettiğini nasılsa öğrenmiş münevverülfikir[2] seyyahlar-

1 taam: yemek
2 münevverülfikir: aydın fikirli

dı. Koku almaya çalışan burunlarıyla kalabalığı çürük bir tülbent gibi yırttılar, sessiz, bir meçhul semte hücum ettiler.

Kanepe bulamayıp da yere bağdaş kurmuş, çantasını sermiş, kapağını boylu boyuna açmış, herkesin gözü önünde kayıtsız, bir şey arayan, şişman, yakalıksız, yeleğinin iki düğmesi kopuk, tozlu fotinli bir adam, önünde duran minimini rugan iskarpinleri, kısa eteğinin altında siyah kedi yavruları gibi tombul tombul birbirleriyle oynayan genç kıza:

"Pardon bakalım matmazel; taharet bezlerine basıyorsun, oldu mu ya!"

"Ah, pardon mösyö..."

Ortada bir gürültüdür gidiyor; kısa, uzun, şişman, zayıf, hasta, sağlam birçok seyyah, kamaralarını bulmak için memurun yanında bazen sevinerek, bazen kızıp haykırarak, öteye beriye çalkanarak kaynaşıp duruyor, nihayet vapur Karadeniz'e giriyor; yemek vakti.

Oturmaya cesaret edemeyen, bir türlü huzurlarında rahat edemedikleri madamlardan uzak kalmak için köşe bucak arayan, yahut metruk bir taş gibi vapura ilk girdiği zamanki halini muhafaza eden bir ekseriyet, garsonların cebir ve ibramıyla[1] mükellef yemek salonuna ithal olunurken, hareket eden vantilatörleri parmaklarıyla gösterip izharı hayret edenlerle[2] dolu kapılarda mürur ve ubur[3] münkatı olmuştu.[4]

Balık kaşığıyla dondurma, dondurma kaşığıyla çorba içen, armut, şeftali gibi ince kabuklu meyveleri soyulur gö-

1 cebir ve ibram: zorlama ve üsteleme
2 izharı hayret etmek: hayret göstermek
3 mürur ve ubur: gidiş geliş, trafik
4 münkatı olmak: kesilmek

rünce çıplak bir adam görmüş kadar izharı hayret eden bazı kimseler havlularının bir ucunu gırtlaklarına diğerini de tabaklarının altına iliştirdiklerinden, elbiselerini kirletmeyeceklerinden son derece emin bulunuyorlar, ihtiyat külfetinden azade kaldıklarına seviniyorlardı.

Seyyahinden bir ikisinin koltuğu altında çiçek demeti gibi bir açık sepete yerleştirilmiş taze biber, domates, ekmek, gazete kâğıtları arasından kemik bacaklarını gösteren tavuk söğüşleri filan görmüş, bu fazla iştahla ihtiyattan bir şey anlayamamıştım. Meğer bunlar domuz etinin karışabilmesi melhuz[1] olan taamlara el sürmemeye ahitli sebatkâr zatlarmış; bütün seyahat nafakalarını, hatta sularını bile beraber götürüyorlarmış!

Taamda hiç habersiz bir hatip peyda oldu ve kemali selasetle[2] dedi ki:

"Efendiler! Kaptan Efendi'yi tanır mısınız? Ve onu tanımazsanız kaptan efendiyi ben size tanıttıracağım; zira kaptan efendi tanınmaya layık bir efendidir ha! Öyle bir kaptandır ki onu tanımalısınız, ben de size onu tanıtmayı bir vazifei hamiyet bilmeliyim... Değil mi ya, ha! İlah...

İlk satırlar misillu[3] bu nutku veciz hayli uzadı. Kaili,[4] afyonu alınmış ve hayli güneşte kalmış bir haşhaşa benziyor ve boraya tutulmuş dama asılı nazarlık bir sarmısak gibi sallanıyordu. Bunun altında pipo gibi eğri vücudu, belindeki, boynundaki, dizlerindeki ince boğmaklarla biraz da Ara-

1 melhuz: düşünülen, ihtimal verilen
2 kemali selaset: akıcı bir anlatım
3 misillu: gibi
4 kail: söylenen

bistan fıstığını andırıyordu. Derken alelacele bir reis teklif ve kabul olundu. Bu dalgın bir adamdı, daima kırk derecei hararette susamış bir hasta gibi kuru dudaklarını kuru diliyle ıslatmaya çalışıyor ve bön bön gülüyordu. Bükreş'te bir nutuk verdi, aynen dedi ki:

"Bugün mukaddes (Niçin mukaddes, Papalık mı burası?) Roma (Romanya olacak) İmparatorluğunun (Krallık denecek) toprağına (Tabiî suyuna değil) ayak basmak için (Demek yalnız bunun için) ta?.. (Dört elif miktarı)[1] İstanbul'dan geldik (On sekiz saatlik yol!).

Hemen herkesin beyaz, fıstıkî, Bismark renkli şemsiyesi vardı. Payitahta çıkınca bunlar açıldı ve seyyahlar rengârenk siperler altında bir Çin heyeti seferiyesi gibi caddeye yayıldı. Çok sıcaktı, o kadar ki yakalığına mendilini sıkıştırmamış, yeleğini açmamış hemen kimse kalmadı; böyle birçok gidildi.

Nihayet gece oldu. Şehrin garip bir hassası var: Güneş çekilince, Boccace'daki tılsımlı ağaçtan bakar gibi herkes çift görünüyor, bir kadın, bir erkek, sokaklar hep öyle doluyor. Heyet azası da bu saadete nail olmuştu. Otel dehlizlerinde tabesabah[2] gömlekli kadınlarla ceketsiz erkeklerin birbirlerini kovaladıkları, hatta geceliklerini getirmeyenlerin yorgan çarşaflarına bürünüp çıplak ayak, garsonlardan kadınlar hakkında izahat talep ettikleri duyuldu. Şimdiden cepteki saatin satılınca hasıl edeceği miktar bütçeye ilave edildi.

---

1 dört elif miktarı: a harfinin Osmanlı alfabesindeki karşılığı olan elifin dört kez söylenecek kadar uzatılması

2 tabesabah: sabaha kadar

Gündüzleri otel pencerelerinde güneşe asılmış ıslak çoraplar, mendiller, hatta hilalî gömlekler kuruyor, rüzgârdan canlı gibi şişerek mütecessis mütecessis caddelerde sarkıyordu.

Her yerde takdir, alkış, yaşasın Türkiye sadaları; buna mukabil temennalar, tebessümler, süzük süzük, mağrur mağrur bakışlar... Heyet caddelerden bir cenaze alayı heybet ve sükûtuyla ağır ağır geçerken etraftan durup durup temaşalar, şapka çıkarmalar; umumi bahçelerin çayır yerlerine ispirto lambalarını kurup alaturka kahvelerini pişiren ve yerlere boylu boyuna yatıp mastikalarını atanlara karşı istiğrapkâr[1] nazarlar!

Nihayet avdet. Bir haftada ancak sekiz on saat uyunmuş, mütebakisi[2] ayakta geçmiş; bütün seyyahin mecalsiz, renksiz; tıraşlar uzamış; elbiseler buruşmuş, kunduralar yenmiş, asıl felaket, çantalar boşalmış! Kordonsuz dönenlerle arkadaşının muaveneti sayesinde Karaköy köprüsünü geçebilenler nadirattan değil. Fakat ziyanı yok, artık anlatma zamanı hulul etmiş:

"Aman efendim, ne terakki, ne medeniyet... Her yerde telefon, her tarafta elektrik; otomobil arabadan çok, ille gece olmuyor mu?.. İlah..."

Derken Darülfünun efendileri resmen geliyor; ah bu resmiyet, biçareleri harap etti: Sırtta daima redingot, ama nerede olursanız olunuz, hatta iki gün devam eden şimendifer yolculuğunda bile bu mecburi! Giymemek istediniz mi? Ne gezme var, ne yemek! Kadro harici olur, otelde, yahut

1 istiğrapkâr: garipseyici
2 mütebaki: artakalan

mektepte kalırsınız. Tam doksan altı saat devam eden seyahatlerini şöyle taksim ettiler:

70 saat gezme, taam. - 10 saat nutuk. - 6 saat (yalnız altıdır) uyku. - 5 saat heyeti idare ile reisten şikâyet. - 5 saat ter silme vesaire...

Bu bir tenezzüh[1] heyeti değil, sanki uykusuz kaç gün kadar tahammül edileceğini keşfe çalışan bir heyeti fenniye idi. Kavak'taki karantina doktoru az daha "Dacia" vapurunda seksen kadar musab[2] vukuunu ilan edecek, dünyayı endişeye verecekti. Talebesi de, hocası da kanepelere serilmiş adeta uyku hastalığına giriftar olmuştu. Bu acıklı bir levha idi: Renk uçmuş, ateşten dudaklar kurumuş, terden yakalar buruşmuş, hepsi acı acı sayıklıyor, çırpınıyordu.

Nihayet İstanbul uzaklarda, sislere gömülü gayet sessiz ve münzevi görünüyor, uyku ihtiyacını arttırıyordu. Şüphesiz şimdi "Yaşasın Türkiye!" diye alkışlanacak olsalar seyyahin bilaistisna:

"Yaşasın uyku!" diyeceklerdi. Fakat bereket versin, esnemeler arasında bu pek iyi anlaşılamayacaktı. İşte Romanya seyahati böyle bir seyahatti!

1 tenezzüh: gezinti
2 musab: musibete uğramış

POLİSLERİN İMTİHANI

Dairenin kapısından girerken pabuççunun etrafında tıraşı mücella,[1] basma mintanlı, sivri siyah fesli, çoğunun topukları yemeniden hariçte kalarak hayli hırpalanmış, çamurlanmış yirmi otuz kadar genç gördüm. Ellerinde her nevi ve şekilde hokka, tabaka tabaka buruşuk kâğıt, kamış, demir, kurşun kalem vardı. Koleraya tutulmuş kadar renksiz ve pürhelecandılar. Odasına girince arkadaşıma sordum:

"Onlar kim?"

"Ha, onlar mı? Polise kaydolmak için imtihan verecek efendiler. Vaktin varsa seyret!"

Köşeye çekildim, odacılar yer hazırladılar, mümeyyizler geldiler, aralarında hafiften bir şeyler konuştular. Derken emir verildi:

"Gelsinler!"

Kapının aralığından mütereddit[2] bir şekil uzandı, bir müddet durdu, sonra güldü, bir adım attı... Tekrar güldü... Yine durdu. O zaman bu tevakkuflarla[3] nazikâne adımların resmiyetinden bizar olan odacı onu itti. Şimdi kapı, iri bir paçavradan kurtarılmış tıkanık bir Kasımpaşa çeşmesi gibi

---

1 mücella: cilalı, parlak
2 mütereddit: kararsız
3 tevakkuf: durma, bekleme

açıldı; bir hayli birikintiyi içeriye attı. Gelenler arkalarında bu su cereyanına tabi mantarlar gibi odaya tekerlenerek, terspürs olarak giriyorlar, sonra genişlikte kendi ihtiyarlarıyla harekete mecbur olunca şaşırıp kalıyorlardı. Güç halle sıralandılar; biri temenna etti, öbürü onu taklit etti. Hepsi selam verdiler:

"Merhaba! Merhaba! Merhaba!.."

Derken, kısa boylu, redingotlu, yüzü sargılı bir kâtip "şırak" diye cebinden bir makineli metre çıkardı, birer birer hepsini ölçmeye başladı:

"Bir metre beş (kabul); doksan beş santim (ret); bir metre sekiz (kabul)" İlah...

Reddolanlar talihe küserek çıkıyorlardı. Biraz sonra ortada kalburdan geçmiş gibi sade iriler kaldı.

"Başlayalım efendim!"

Bu emir verilir verilmez polis namzetleri bilaihtiyar[1] ellerini hokkalarına götürdüler, yaladılar, kâğıtlarını hışırdattılar. Halbuki bütün bu zevaide[2] lüzum yokmuş. "Hele bir isimlerini yazsınlar da görelim" dendi. Masa üzerindeki bir deftere şimdi birer birer geliyorlar, bir şey yazıp gidiyorlardı: "Ehmet, Bekir, Fizi" ilah... Doğru yazan kalıyor, yanlış yazan, uzun boyuna, gürbüz endamına rağmen çıkıyordu.

Bu ikinci kalbur ortada ancak on iki kadar bedbaht bırakmıştı. Sual başladı:

Sual: "İstanbul'un işlek bir caddesinde (tabii) mesela Köprü civarında (daha tabii) birini vuruyorlar (bir muharriri olmalı). Siz de polissiniz, ne yaparsınız, anlatınız bakayım?"

1 bilaihtiyar: elinde olmadan
2 zevaid: fazlalıklar

Uzun bir tevakkuftan[1] sonra (bu zamana kadar katil çoktan kaçardı) biri dedi ki:

"Vuranın arkasından koşarım."

"Ya kaçıp gittiyse?"

Hayretler içinde sustu, galiba kaçıracağını hiç hatırına getirmemişti. Ben "kaçtıysa keyfime bakarım" demediğine şükrederken diğer biri cevap verdi:

"Kaçtıysa hemen koşar bir çilingir çağırırım."

"Ne yapmak için?"

"Kapıyı açtırmak için..."

"A oğlum, kapı filan yok, sokakta vurulmuş!"

Namzet efendi evvela şaştı, sonra kızdı: "Ahmaklık edip de vurulmasaydı?" cümlesini ifade eden bir itiraz vaziyetiyle adeta şimdiden bu güç sanata karşı isyan etti. Bu sırada bir üçüncü genç dedi ki:

"Efendim, hemen maktule yaklaşır, 'Seni kim vurdu?' diye sorarım."

Bir diğeri: "Ben 'Seni ne ile vurdular?' derim."

Mümeyyiz: "Ya öldüyse, cevap vermezse?"

Evvelki: "Raporumu yazarım."

Birçok sesler: "Bekçiye haber veririm; cesedi camiye taşırım; bir araba bulurum; gece ise çiğnemesinler diye başında bir fener yaktırırım; duvarda kurşunları ararım," ilah..

Gürültü çoğaldı, o zamana kadar köşesinde sükût eden bir namzet, yapılacak şeyi keşfetmiş olmalıydı ki "Ben söyleyeyim, ben söyleyeyim!" diye haykırdı. Namzetler de dahil olduğu halde ümitle muammanın halline intizar ettik:

"Bir polis bulur, haber veririm..."

---

1 tevakkuf: bekleme

Mümeyyiz: “Canım, polis sen değil miydin?”

“Ha! Unuttumdu!..”

Hepimiz gülüştük; oldukça malumatlı biri cevap verdi: “Düdük öttürürüm!”

Bu söz, namzetlerin o kadar garibine gitti ki hep birden itiraz ettiler: “Aman efendim, nasıl olur, bir ölünün yanında çocuk gibi düdük çalmak!”

Bir diğeri: “Ezan okusak olabilir.”

Mümeyyiz: “Beni dinleyin, evvela ben anlatayım, sonra siz tekrarlarsınız: Baktınız ki birini vurmuşlar, vuran kaçmış, vurulan ölmüş, vakit gece... Hemen düdüğünüzü öttürür, imdat beklersiniz, maktule hiç dokunmaz, yerini değiştirmezsiniz. Bu zamana kadar da memurlar gelirler... (İçlerinden birine) Söyle şimdi, ne yapacaktın?”

(Alelacele ezberlemiş gibi ta başından) “Beni dinleyin, evvela ben anlatayım, sonra siz tekrarlarsınız: Baktınız ki birini vurmuşlar, vuran ölmüş (!), vurulan kaçmış (?), vakit gece, hemen imdat beklersiniz, maktulün yerini değiştirmesi için düdüğünüzü öttürürsünüz, bu zamana kadar katil de(!) imdada gelir.”

Mümeyyiz: (Hiddetle) “İşi altüst ettin!”

Namzet: (Yine alelacele) “Evet, ölünün altını üstüne çeviririm...”

Mümeyyiz: “Ölüye dokunma demedik mi?”

Namzet: (Hiddetle) “Yooo!.. Efendi ben namuslu bir adamım, ölünün cebinden saatini kordonunu aşırmam; Allah’ın helalinden verdiğine kanaat ederim...”

Namzetler bu itiraza o derece iştirak ettiler ve mırıl mırıl öyle söylendiler ki zaten çıkması pek kolay olan yarı ök-

çesiz yemenilerle üzerimize hücum etmelerinden korktum; arkadaşıma “Aman birader, ben kaçıyorum!” dedim. “Dur,” dedi, “neticeyi anla!”

“Allah göstermesin!”

Bu vakadan bir hafta sonra Doğruyol'da[1] bir polis, küçük bir çocuğu yamyassı eden otomobilin arkasından baktı; sonra kemali azametle[2] defterini çıkardı, kalemini ıslattı ve bir şey yazdı. Usulca sokuldum, işte okuduğum şey:

Kuruş	Para	
1	20	Tıraş
1	20	Hamam
0	10	Simit

1 Doğruyol: günümüzde İstiklal Caddesi

2 kemali azamet: tam bir çalım

KALEME NASIL ÇERAĞ[1] OLDUM?

Size bunu anlatayım... Uzun değil, (uzun olmayınca bittabi kısadır, yazmaya hacet yok) fakat faydalı: Çocuklarımız okusunlar da bir hisse çıkarsınlar ve zinhar hükümet memuriyetine girmesinler!

Dört beş sene oluyor, amcam artık serkeşliğime dayanamadı, gizlice beni bir kaleme çerağ etmeye karar verdi; gitti, bir hayli mektupçu, muhasebeci filan ziyaret ettikten sonra bir akşam dedi ki: "Hazırlan, işin oldu, yarın kaleme giriyorsun." Halbuki bunu ben hiç istemiyordum; boynum büküldü, boğazım kurudu, gözlerimden yaş geldi.

Ertesi sabah beni kalemin kapısına kadar getiren müdür ortadaki masada oturan birisine bağırdı:

"Mümeyyiz efendi, alınız efendim."

Yürüdüm, selamladım; o da diğer köşede birine seslendi:

"Keşfi Bey, baksanıza efendim."

Tekrar yürüdüm, tekrar selam verdim. Bu üçüncü memur selamımı iadeden sonra "Geliniz!" emrini verdi, Beni birçok kişinin harıl harıl okuyup yazdıkları koca bir sıraya doğru sürükledi; başta oturan kâtibin kulağına bir iki söz fısıldadı:

"İşte size yeni bir refik..."

---

1 çerağ: çırak

Çekildi gitti. Uçta oturan genç, fakat çember sakallı, şal yelekli, kordonunun ortasında koca bir mercan ile necef mühür sarkan, Edirnekapısı'nda oturduğuna yemin edeceğim biri, masa kâtibi "Safa geldiniz, Allah mübarek ve hayırlı etsin!" duasından sonra odacıya seslendi:

"Bir iskemle bulsanıza... Hasan Ağa, canım, buraya bak..."

Hayli teahhurdan[1] sonra sandalye getirildi. Arada bir yere sıkıştırıldı. Usulca oturdum; etrafıma bakamıyordum. Hapishaneye girsem, zindan arkadaşlarımdan bu kadar utanabilirdim. Düşünmeye vakit kalmadı, masa kâtibi bana hitaben gayet nazikâne dedi ki:

"Şu kamış kalemi alınız; size bugünlük iare ediyorum,[2] istediğiniz gibi açınız... Çakınız var ya?"

"Hayır, çakım yok," diye kekeledim, "hem ben efendim, kalem yontmasını bilmem..."

Amirim, gülmekle ağlamak arasında dudaklarını açtı, kapadı; ben ilave ettim: "Hep Frenk ucuyla yazarım da..."

"Yooo!.. Burada olmaz, sonra hüsnühattınız[3] bozulur."

Tekrar kızardım. Niçin mi? Zira hüsnühat bana cerrahlık kadar yabancıydı? Fransız mektebinde Türkçe hocam vazifeme her göz gezdirdikçe: "Bu hattın elifbası başka olacak!" derdi.

Kamış elan yerinde duruyordu. Benim bu kati inadım üzerine kâtip efendi yeleğinin yan cebinden güderi mahfazada saklı bir sedef çakı çıkardı. Sanatının en lüzumlu bir

---

1 teahhur: gecikme
2 iare etmek: ödünç vermek
3 hüsnühat: güzel yazı

âleti vazıyla[1] onu bir defa hohlayıp kılıfına kuruladıktan sonra bana ödünç verdiği kalemi kesti ve sordu:

"Makta'ı[2] nasıl olsun?"

Üçüncü defa kızardım; böyle bir suale hiç de muntazır[3] değildim. Bu birbiri üstüne gelen felaketlerden sonra öyle bir halde idim ki: "İsminiz nedir?" deseler: "Ne arzu ederseniz, nasıl olursa..." diyecektim; o kadar şaşırmış, ürkmüştüm. Nitekim dedim ya...

Kalem yontuldu. Pürüzleri alındı:

"Bir muayene edin hele bakalım!"

Hokkaya uzandım; içinde o zamana kadar hiç görmediğim bir yığın lif bulunca itirazkâr bir tavırla dedim ki:

"A! Mürekkebe bir koca paçavra düşmüş!.."

Kâtip evvela hokkaya, sonra yüzüme baktı; bir müddet öyle durduk: "Çıkartayım mı?" dedim; artık kızdı: "Bırakınız, o lazımdır, her hokkada vardır!" cevabını verdikten sonra benim kalemimi muayene etmemi, yazmamı bekledi. Dördüncü defa kızardım ve ne yazacağımı bulamayınca artık ter dökmeye başladım. Hatırıma öyle aksi şeyler geliyordu ki; mesela: Deniz hamamı, Eliza, Kayışdağı, mercimek. Bunlar hiç münasebet almazdı; nihayet buldum ve yazdım: Bomonti birası...

"İçer misiniz?"

"Evet."

Ben kalemin maktaını beğenmiştim. Masa kâtibi bu iş bitince çekmeceyi çekti, birçok karıştırdıktan sonra biri boş diğeri dolu iki kâğıt çıkardı:

---

1 vaz: bırakma, koyma, konumlandırma
2 makta: kesit
3 muntazır: bekleyen

“Şunu tebyiz edin,”[1] dedi. Kâğıdı masaya dayadım. Kâtip yine itiraz etti:

“Masada yazmaya alışmayınız; elde yazmak âlâsıdır, fakat bidayette[2] dizinize dayatabilirsiniz...”

İşkence asıl o zaman başladı; bir kambur hastalıkları mütehassısının ilanındaki resim gibi ben de iki büklüm oldum. Zaten etrafımda herkesin balıkçıl, turna, leylek ve emsali uzun gagalı kuşlar nevinden sırtı yukarıda, başı göbeğinde idi. Kâğıda bu fırsatla bir defa bakıp dedim ki:

“Çizgilisini verir misiniz!”

“Devairi resmiyede[3] yalnız çizgisiz kâğıt müstameldir!”[4]

İşte bu defa helecanım arttı. Çizgili kâğıtta bile İstanbul sokakları gibi pek eğri büğrü, gayet “art nouveau” bir tarzı mimarî takip eden kalemim kim bilir şimdi serbest kalarak ne ifratlara düşecekti. Kâğıdı dizime dayadım ve ta yukarıdan başladım; çember sakallı amirim söyledi:

“Olmadı efendim, bir defa ortasını ve sonra sülüsünü bulsanıza...”

Hendese[5] derslerinin yegâne tatbiki mahalli işte burasıydı. Halbuki ben ona da layıkıyla vâkıf değildim. Şimdi kâtibe hayretle bakıyorum: “O ne demek?” dedim. Cevap bile vermedi; fakat elimden kâğıdı çekti, yukarı taraftan ucunu kıvırdı, sonra ortadan da bir kıvrık yaptı; bu işaretin altından yine ortayı bulup orayı da büktü; “Buradan başlayın!” dedi.

---

1 tebyiz etmek: temize çekmek
2 bidayet: başlangıç
3 devairi resmiye: resmi daireler
4 müstamel: kullanılmış
5 hendese: geometri

Başladım. Eğer yarı yolda imdadıma yetişmeseydi, satır ta kâğıdın yine başladığım noktasında nihayet bulacaktı. O adeta bir ilam, bir hücceti şeriye[1] satırıydı. Tekrar başladım ve bir hayli yazdım. İkinci satır bir nehir gibi çalkalana çalkalana yükselip birinci satırın kayalarına çarpıyor ve burada kendine gelerek dönüyor, Okmeydanı'nı geçen bir sarhoş kadar düşe kalka, sere serpe uzanıp gidiyordu. Masa kâtibi bu karışık haritaya bir göz atıp:

"Maşallah, maşallah!" dedi, "yazınız çabuk açılacak, gayet okunaklı..." Sonra okudu, mukabele ettik;[2] iki satır, dört cümle, on kelime atlamış, sekiz kadar rakamda yanılmış, sayısız noktalarda şaşırmıştım:

"Alışırsınız..."

Ben beşinci haritayı ikmal ederken akşam olmuştu. Mümeyyiz, mümeyyiz muavini selam verip ayrıldılar; onları bir efendi takip etti, yanımdakine, gitmeye mezun olup olmadığımı sordum; "Gidiniz!" dedi; çıktım. Kim bilir arkamdan neler konuştular.

O gece rüyamda bin türlü korkular geçirdim: Yazımı yazarken iki büklüm kalıverdim, bir daha beni düzeltemediler, genç yaşımda alil[3] oldum; birdenbire kalem odasında sevgili köpeklerim "Bobi" ile "Toto"yu mümeyyizi ısırırken gördüm, havlamalarını işittim; iskemle bulunamadığından bir evrak sandığına oturdum, mürekkep lekelerini yalarken o sırada yanımda sevdiğim kadını beni gülerek seyreder buldum.

---

1 hücceti şeriye: şeriat mahkemesinden verilen belge
2 mukabele etmek: karşılaştırmak
3 alil: hasta, illetli

Ertesi sabah yerime geçince hiç tanımadığım efendiler, ta uzak köşelerden öter kumrular gibi beni selamladılar:

"Sabah şerifler hayırlar olsun... Sabah şerifler hayırlar olsun..."

"Bonjur efendim, bonjur efendim."

Ben herhalde yerli kuşlardan değildim; lisanlarımız çok noktada ayrılıyordu, öğleye yakın yanımdaki kâtip eğildi, fotinlerini çıkardı, sonra çoraplarını da attı. Ben hayretle bakıyordum. Nihayet çekmecesinden bir gazeteye sarılı iki eski mercan terlik zuhur etti; onları taktı, tıpış tıpış yürüdü, gitti. Geldiği zaman sordum: Abdest almış! Derken her masa üzerinde tepsiler hasıl oldu: Peynir, helva, üzüm, şurup, galeta ve envaı; bir şapırtı, bir iştah ki hafazanallah!

İkide birde kapı açılıyor, abalı yahut şalvarlı, eli keşküllü, yahut tepsili; çoğu yaralı, azı alil dilenciler müfettiş gibi etrafı bir dolaşıyor; arada sırada da su satan bir zenci, muhacir bir pastacı, bir Rum şekerci, kurban risalesi[1] hediye eden bir derviş görünüyordu. Bunlardan ve efendilerden boş kalan yerlerde de sekiz yaşında başörtülü kızıyla gelmiş âmâ bir mütekait,[2] tıraşı uzun bir yaver, boynu sargılı bir belediye memuru, dört kadar köylü, sekiz softa ve bir hayli alacaklı sıkışmış, bir ağızdan dertleşiyordu. Derken yoklama cetveli göründü; ismimin yanına imzamı çizerken solumdaki genç dedi ki:

"Karışık atmayın ki gelmediğiniz zaman biz imza edebilelim, kıstelyevmden[3] kurtulursunuz!"

1 risale: broşür
2 mütekait: emekli
3 kıstelyevm: çalışılmayan günler için kesilen para

Elli iki kuruş maaşımdan birinci ayı elime yirmi dört kuruş geçti; yarısı tekaüdiye, mütebakisi pul ve senet parası imiş... Onunla ne almalıydım, en muvafık ne idi, bir türlü tayin edemedim, nihayet, tesadüf, gittim bir fanila don aldım.

İkinci ay bir hafta kaçamak yaptım, sonraları artık hiç gitmez oldum; ay başı, iki yüze iblağ edilen[1] aylığı başkasıyla aldırıyor, şurada burada gezip tozuyordum. Şimdi de yazım o kadar fenadır, elan kalem yontmam ve çizgisiz kâğıt kullanmam.

1 iblağ etmek: ulaşmak

MEŞRUTİYETPERVER ÇİNLİLERE NASİHAT

Milletler birbirlerinin hal ve akıbetinden ibret dersi almıyorlar!

Duydum ki, uzaktan davulun sesi hoş gelir derler, dört beş senedir Asya'nın Türk, Acem hudutlarında kopan şamata zevklerine mi gitmiş, ne olmuş, Çin de ayaklanmış, bizlere, İranlılara dönmek için olacak, Millet Meclisini açmaya, şu kârızârı fenada[1] bir de o maharetini, kabiliyetini göstermeye, icrayı hüner etmeye karar vermiş...[2]

Ne diyeyim? Hayırlı olan maksatlarında Huda tevfikini rehber etsin ve bizim başımıza gelenlerden onları korusun!

Fakat dua kâfi mi? Ben ki dört yıldır şu tecrübe dershanesinde iki diz üstü gelerek nice hakikatler öğrenmiş, nice tecrübelere, nelere şahit olmuş bir abdi nâtüvanım,[3] Asya'nın hazan yaprakları kadar solgun renkli zavallı evladına beşeriyet namına nasihat etmek, nelerden tevakki etmeli,[4] neleri icradan çekinmemeli, bütün bunları birer birer öğretmek

1 kârızârı fena: kavga, savaş yeri
2 Türkiye'de meşrutiyetin ilanından iki sene sonra Çin devleti de istibdat idaresini kaldırmıştı
3 abdi nâtüvan: zayıf bir kul
4 tevakki etmek: sakınmak

isterim... Bu bapta gayem, sırf insaniyete hizmettir. Sayim[1] meşkûr[2] olsun!

Sureti Hitap

Ey evlatlar!

Benim sinnim[3] henüz yirmiyi pek fazla geçmiş değildir; fakat siz yaşıma, başıma bakmayınız, sözlerime kulak veriniz, eğer her cümlemden bir baba nasihati almazsanız o zaman size "Evlatlar" dediğime itiraz ediniz.

İşittim ki, birkaç günceğiz için biz nasıl minderlerimizi bırakıp nargilelerimizi bir tarafa atmış ve sokaklara dökülmüş isek, siz de tahta sedirlerinizden kalkmış, haşhaşla dolu çubuklarınızı duvara asmış ve hürriyet uğruna silaha sarılmışsınız... Bu hareketinizi takdir ve tebcil[4] ederim. Yakında, inşallah, gün gelir ki memleketinizin üzerinden bu barut dumanları silinir, muzafferiyet güneşi yüzlerinizi parlatır.

Fakat beni dinleyiniz! İçinde top sesi işitilen bu isyan, bu ihtilal fırtınası yere bir katre rahmet düşmeden; kuru gök gürültüleri gibi çarçabuk zail olup,[5] bizde olduğu gibi, yerine yine bir derin uyuşukluk kaim olmasın,[6] memleket kurak, susuz kalmasın! Ben hasut[7] bir adam değilim, isterim ki siz bizden daha bahtiyar olasınız, daha az zahmet çekesiniz, işte bu emel ile bir pendname[8] hazırladım. Filhakika

1 say: çalışma
2 meşkûr: övülmüş
3 sinn: yaş
4 tebcil: yüceltme
5 zail olmak: yok olmak
6 kaim olmak: yerine geçmek
7 hasut: kıskanç
8 pendname: öğüt kitabı

sizin "Konfüçyüs"ünüz derecesinde fetanet[1] iddia edemem, fakat hele bir zahmet edip dediklerimi itibara alınız, eminim ki bana ülkenizde bir mevkii ihtiram[2] ayırır, canrüba[3] kızlarınıza tasvirimi sedef ve ipekle işleterek duvarlarınıza asar ve yüce dağlardan menendsiz beyaz menekşeler toplayarak resmimin etrafına çerçeveler yaparsınız!

Ey evlatlar! Dikkat edin ki bu pendnamem bizdeki Trablus layihalarına[4] dönmesin... Zira anlaşıldı ki, insan okumaya tenezzül etmediği kendi dostlarının, kendi memurlarının tatlı layihaları yerine, düşmanın karaladığı acı ültimatomları ezberlemeye mecbur kalıyor.

Temenni ederim ki Buda sizi böyle akıbetlerden muhafaza etsin!

1 – Gençler ihtiyarlardan, ilim tecrübeden, hülasa[5] bıyık sakaldan iyidir derlerse inanmayınız. Mevkii iktidara geleceklerin sırtlarında kamburları, hatta arkalarında kuyrukları olsa ziyan vermez, bırakın, fakat tecrübeleri yoksa elinizi sürmekten içtinap ediniz,[6] zira asıl muzır olan işte onlardır.

2 – Zehir içmeye, ateş yemeye, deri giymeye razı olun, kıtlıktan, günde başınızdaki saç adedince telefat verin, fakat Beni İsrail'in teşvikine kapılıp top, gemi, kışla, arsa gibi süfli satışlardan katan feragat edin.

---

1 fetanet: zihin açıklığı
2 mevkii ihtiram: saygıya değer bir yer
3 canrüba: can alan, gönül kapan
4 layiha: tasarı
5 hülasa: özet, özetle
6 içtinap etmek: uzak durmak

3 – Kaleniz topsuz, zırhlılarınız torpilsiz, şehirleriniz askersiz dururken manevra diye havaya kurşun, boşa top, denize altın atmayınız, kurusıkıya barut yakmayınız.

4 – "Meşrutiyet, idarei örfiye[1] demektir. Kanunu esasinin muhafazasına divanı harp memurdur. Bunun hakkı tefsiri ise yalnız General Şu Ki Tung'un idrakine mevdudur."[2] Zannetmeyiniz.

5 – Mahalline sarf etmeye eliniz varmayacaksa iane toplamayınız; Ahmet'in başındaki külahı sizin Mehmed'e giydirmek maksadıyla tensikat yapmayınız; imtiyaz bahislerinde işi yağma Hasan'ın böreğine çevirmeyiniz; vatan haritasını türbe sarığı gibi parça parça kesip dağıtırken hükümeti kurtarıyoruz diye sakın övünmeyiniz.

6 – "Ümeraya[3] otomobil ile maroken koltuk vermekten, itfaiye alaylarına hortum almak, selameti umumiye namına daha faydalıdır" hakikatini unutmayınız.

7 – Mehdi hürriyet gibi unvanlarla[4] bir kasabayı diğerinden tefrikten[5] tavakki etmekle[6] sakın iktifa etmeyiniz,[7] o misillû beldeleri, ne rütbe mühim olsa, derhal tahliye edip toprağına bakla, buğday ekiniz ve bu suretle nifak tohumu yerine hayır mahsulü iktitaf ediniz.[8]

---

1 idarei örfiye: sıkıyönetim
2 mevdu: emanet edilmiş, bırakılmış
3 ümera: emirler, beyler
4 Selânik şehrine bu unvan verilmişti.
5 tefrik: ayırma, ayırt etme
6 tevakki etmek: sakınmak
7 iktifa etmek: yetinmek
8 iktitaf etmek: devşirmek

8 – “Ayan Reisinin dilsizi çok söylenenden, tavili kasirinden efdaldir. Mebusan Reisinin ise biraz söz bileni hiç bilmeyeninden ve kasiri tavilinden âlâdır” düsturunu hatırlayınız.[1]

9 – Hürriyet uğruna fethi bilat eden[2] kumandanınız olursa onu tebcil ediniz,[3] geçtiği yere sırma dibâlar seriniz, beline seyfi murassa,[4] göğsüne nişanı iftihar takınız, fakat en evvel elinden inânı idareyi[5] alıp kûşei ihtiramda[6] istirahatini temin ediniz.

10 – Aç adamları birden doyurmayınız, arsız olur. - Züğürtlere hazine göstermeyin, millet, hazinesinden olur. - Parasızların cebini birden doldurmayınız, kumarbaz olur. - Vaktiyle sabah kahvaltısını güç bulanlara şampanya içirmeyiniz, sarhoş olur. - Hırkaya alışanlara birden fırak giydirmeyiniz, gülünç olur.

11 – Memleketin adil yolunda terakkisi için evvela âyan jurnalların neşrinden, mebusan yine eski ihtiyaç haline düşmekten, gazeteciler beyinlerine kurşun yemekten, efradı millet perde değneklerine maruz kalmaktan korkmamalıdır.

---

1 Ayan reisi Sait Paşa mecliste çok söylerdi ve kısa boylu idi; mebusan reisi Ahmet Rıza bey az söyler, uzun boylu idi
2 fethi bilat etmek: beldeler fethetmek
3 tebcil etmek: yüceltmek
4 seyfi murassa: değerli taşlarla süslü kılıç
5 inânı idare: yönetim dizgini
6 kûşei ihtiram: saygı köşesi

12 – Haricî siyaset bahsinde sözüm şudur: Denize düşseniz yılana sarılın, kurtulursunuz: Sarılmazsanız; boğulursunuz.

Baki Buda halinize acısın!

İNCE ELER, SIK DOKUR BİR ADAM

"Hizbi cedit"in[1] millî ananelerimizi muhafazaya karar verdiği gün harfendazlığın[2] da bu meyanda bulunabilmesi ihtimaline mebni[3] endişeye düşmüş, birçok kimselere müracaat ederek doğru malumat almak istemiştim... Bu sakim[4] itiyadımızdan nefret ederim. Yine bu nefret saikasıyladır[5] ki kadınlarımızın kesretle dolaştığı yollardan hiddetli gibi dik dik önüme bakarak ve soluyarak, hiç işim olmadığı halde seri hatvelerle[6] talime yetişen bir bedeli nakdî neferi gibi koşar ve kadınların yanından geçerken arkadaşım bana bir şey sorsa, harfendazlık addedecekler diye cevap vermem, tenha, kadınsız bir köşeyi beklerim.

Halbuki, üç dört gün oluyor, bunun aksini yaptım, bir kadına söz attım... Evet, işte utanarak söylüyorum, söz attım... Fakat bilseniz ne kadar nazikâne, ne kadar ehemmiyetsiz bir surette!

Ehemmiyetsiz ama, netice itibarıyla hayatımın bundan ehemmiyetli, bundan sıkıntılı bir zamanını hatırlamıyorum.

---

1 hizbi cedit: İttihat ve Terakki'nin sağ kanadı
2 harfendaz: söz atan, haysiyete dokunan söz söyleyen
3 mebni: ... den dolayı
4 sakim: yanlış
5 saika: etken
6 hatve: adım

Size anlatayım: Adliyeden dönüyordum, İran Sefarethanesi önünde yün çarşaflı, ufak tefek, bir mektepli kadar sade, külfetsiz bir genç kıza rast geldim. Peçesinin altında çiçekler, meyveler kadar taze duran siması bende Romanya'nın renkli gazeler altında pembeliklerini, tazeliklerini daha uzun müddet muhafaza eden üzüm, erik ve şeftali gibi iştahâver meyvelerini hatırlattı; ağzımda sanki bir çilek ezildi, dimağım sanki onun lezzetini, rayihasını duydu.

Bermutat[1] önüme bakıp koşup gidecektim, fakat nasıl oldu şimdi artık tahattur edemiyorum, gözüme kızın ayakkapları ilişti. Bunlar tozlu ve yamru yumru, gayet eski, gayet adi bir çift iskarpindi. Sakil ve üzerindeki endamın ahenk ve hututuyla[2] pürtezattı... Bilaihtiyar, evet, bilaihtiyar, yüksek sesle ağzımdan şu sözler çıktı:

"Aman, ne fena, ne eski iskarpinler!"

İşte bu kadar; görüyorsunuz ya, bu cümlem adeta harfendazlığın şümul ve ihatası[3] dahilinde bile değildir, bu biraz yüksek söylenmiş deruni bir muhakemeden, bir tenkitten ibaret. Halbuki dünyanın en ağır, en mahuf,[4] en müellim[5] sözü bu imiş; bu sözün cürümlere, cinayetlere sebep olacak bir mahiyeti varmış; bu söz beni mücrim, cani ediyor, cemiyet için muzır bir şahıs olduğuma şahadet eyliyormuş!

Böyle imiş ki köşede, pek yakında sakızleblebisi alan kırk beşlik bir adam, sözümü duyar duymaz alelacele kirli

1 bermutat: alışıldığı gibi
2 hutut: çizgiler
3 şümul ve ihata: kapsam ve kavrayış
4 mahuf: korkunç
5 müellim: acı veren

onluğunu tablaya atıp yanıma yaklaştı; pisipisi otu kadar dikenli ve konuştukça sağa sola müteharrik[1] bıyıkları altında hurdacı dükkânlarının önüne serilen rutubetten paslanmış şifreli bir garip kilide benzeyen bozuk dişli ağzını oynatarak dedi ki:

"Efendi, çok fena ettin, çok... Biçare kızdan ne istiyordun?.."

Bu müdahale canımı sıktı, hiç aldırmayıp, yahut "Sana ne, sen kimsin?!" deyip geçecektim; fakat kızın akrabasından biri, belki de babası olabilmesi ihtimaline mebni[2] endişeye düştüm; kızararak cevap verdim:

"İstemeyerek ağzımdan çıktı, mamafih belki de duymamıştır; hem o kadar ehemmiyetli bir şey de söylememiştim..."

Muhatabım bu kayıtsızlığa acır gibi yüzüme baktıktan sonra eski bir dost gibi yanımda yürümekten çekinmeyerek:

"Nasıl? Nasıl?" dedi, "ehemmiyetli bir şey söylemediniz mi? Halbuki efendi, sizin bu bir tek cümleniz koca bir ailenin saadetine mâni olabilir."

(Hayretle) "Saadetine mi? Anlamıyorum..."

"Evet saadetine... Belki de bir dakikalık zevkiniz için sarf ettiğiniz bu bir cümle bir anayı kızına, bir babayı haremine düşman eder, yirmi senelik karıyı kocasından ayırır, bir genç kızın ömrü oldukça kocasız; ailesiz fuhuşhanelere düşmesine, babasının anasının yeislerinden ölüm döşeklerinde inlemesine sebep olur..."

---

1 müteharrik: hareketli
2 mebni: dayanarak

"Ölüm döşeklerinde inlemesine mi? Anlamıyorum!"

"Evet, ölüm döşeklerinde inlemesine... Namusunun mahvına, ahlakının sukutuna, ah, evet, belki de fuhşuna, anlıyor musunuz, fuhşuna?"

"Fuhşuna mı, anlamıyorum..."

(Coşkun bir tavırla) "Ah gençlik; sana sadhezar[1] telin!.. (Bana hitaben) Delikanlı, bugün sen bir cinayet işledin, bu muhakkak! (Âmirane) Tövbe istiğfar et!"

(Protesto ederek) "Yo, affedersiniz ama siz galiba benim söylediğimi yanlış işittiniz, ben sadece..."

(Sözümü keserek)... "Hayır doğru işittim! Siz sadece dediniz ki: Aman ne fena, ne eski iskarpinler!"

"Ee, o halde?.. Bu cümle bir cinayete nasıl sebep olur?.."

"Pek tabii, pek kolay surette... Beni biraz dinleyiniz; tamamıyla hakkımı teslim edersiniz. Evvela kızcağız üzerinde o cümlenizin tesirini tahlil edelim... Müteessir ettiğine siz de kanisiniz ya?"

(Kekeleyerek) "Belki, zannederim..."

(Muzafferane) "Hah, benim istediğim de bu; mademki bu noktada birleşiyoruz, artık aramızda ihtilaf kalmayacaktır. İşte birinci kabahatiniz bu tesirin müsebbibi[2] olmak... Şimdi meseleyi muhayyilemizde takip edip diğer kabahatlerinizi de bulalım!"

(Kemali merakla) "Peki, bulalım!"

(Memnunane) "Âlâ, âlâ... Şimdi sorayım size, bu tesirin sevkiyle zavallı bâkire ne yapacak, hangi harekette bulunacak biliyor musunuz?"

---

1 sadhezar: yüz bin
2 müsebbib: sebep olan, yaratan

“Biraz sonra unutup gidecek!”

“Asla, beyefendi, asla, zehabınızı,[1] istirham ederim, tashih ediniz... Bir defa bugünkü tenezzühünden[2] duyduğu zevk yerine ruhunu acı bir melal kaplayacak, gözleri yaşla dolacak ve ilk hareketi evine gidince validesine karşı isyan etmek olacak... İşte ikinci kabahatiniz: Bir genç kızın validesine karşı asi olmasına sebebiyet vermek!”

“Peki ama, ne diye isyan edecek?”

“Ne diye mi? Bunda anlayamayacak, keşfedemeyecek ne var? Yeni iskarpinlerim yok diye, almıyorsunuz diye... Farz edelim, kızcağızın validesi vefat etmiş bittabi teessürü iki misli olacak, eğer bir de evde üvey valide varsa isyan mudarebeye[3] kadar ilerleyecek; o güne kadar hoş geçinen bu iki kadın artık birbirine düşman olacak; her gün, her saat kavga, dırıltı... İşte üçüncü kabahatiniz: Üvey ana ile üvey kızın arasını açmak...”

(İtirazla) “Peki ama, ya validesi üvey değilse?”

“Daha fena, daha fena... Tabiî biricik kızının kederlenmesi, ana kalbini dilhun edecek, akşamüstü kadro harici olan zevci gelince hemen üstüne atılacak, başlayacak o biçare adamcağızın ahvalini tenkide, sayıp dökmeye, küfranı nimete...İşte dördüncü kabahatiniz: Zevç ve zevce arasında nifaka sebep olmak...”

(Hiddetlenerek) “Artık bu kadarı mübalağa!”

(Kemali sükûnetle) “Mübalağa mı? Durunuz bakalım, daha ötesi çok, bu kadarla kalsa âlâ... Biçare zevç zaten mai-

1 zehab: düşünce, sanı
2 tenezzüh: gezinti
3 mudarebe: dövüşme

şet[1] zorluğu altında zebun, hiddet ve şiddet zaten burnunda, tabiî sükût etmeyecek, o da cevap verecek, kadın da mukabele edecek, nihayet iş o hale gelecek ki erkek hiddetle elini kaldırıp hareminin suratına indirecek! İşte beşinci kabahatiniz: Bir adamın haremini dövmesine sebebiyet vermek..."

(İtirazla) "Belki dövmez..."

"Keşke dövse, dövse de iş talaka[2] kadar varmasa... Böyle bir hal zuhurunda düşünün felaketi! Kadın ayrılacak, çocuk, baba ile valide arasında mütereddit, avare, kalacak; kimse bu dirliksiz ailenin kızına rağbet ve iltifat göstermeyecek; yeis, hicran içinde seneler geçecek! İşte altıncı ve yedinci kabahatiniz: Karı koca arasında talaka sebep olmak ve bir kızın kısmetini kaçırmak..."

(İtirazla) "Ama, efendim, olabilir ki kız nikâhlıdır!.."

"Dua edin böyle olmasın; o zaman kabahatiniz yüzü geçer, düşününüz!.. Müstakbel damat bu vakayı ağızdan ağza yayılarak büyümüş, mübalağalarla büsbütün değişmiş bir halde duyacak olursa ne yapacak? Tabiî "Kızın dostu varmış da, sokakta tesadüf edip görüşmüşler de, şöyle olmuş da, böyle olmuş da..." gibi bin türlü dedikodu üzerine tahammül edemeyip bu izdivaçtan vazgeçecek... Ya kız nikâhlısını seviyorsa? İşte sekizinci kabahatiniz, masum bir yavruyu lekeleyip sevdiğinden ayırmak... Tasavvur buyurunuz bunun dehşetini!.."

(İtirafla) "Evet, filvaki fena..."

"Fena, ya! Fakat bu kadarla kalsa... Biraz da kızın baba ve anasının istikbaline nazar edelim: Üç gün anasının yanında, beş gün babasının evinde sefil, zelil dolaşacak, zaten adı

1 maişet: geçim
2 talak: boşanma

da fenaya çıkmış değil mi? Araya zebaniler sokulacak, şöyle edecekler, böyle edecekler, bir gün yallah... O ismetparenin şişei iffetini külliyen şikest[1] ve dameni namusunu[2] ebediyyen lekedar edecekler! İşte bu da dokuzuncu kabahatiniz... Eyvah ol kimseye ki böyle bir cinayetle şaibedardır, efsûs[3] ol dühtere[4] ki öyle bir giriveye[5] düşmüştür..."

(İtirazla) "İnşallah dediğiniz gibi olmaz..."

"Olmaz mı? Biz neler gördük, neler işittik; en büyük vukuata en ufak hadiseler sebebiyet verir; öyle bir dünyadır bu... Tarih okumadınız mı siz?.. Zavallı yavrucuğun bu feci akıbeti düşününüz ebeveyni üzerinde ne feci, ne müellim tesirler hasıl edecek; muhakkak kadıncağız yeisinden, hicabından yataklara düşecek, aylarca ahüvah edecek ve günün birinde ecel yetişip felaketine nihayet verecek! İşte onuncu kabahatiniz kızı fuhşa düşmüş bir validenin dert içinde vefatına sebep olmak..."

(Hiddet ve itirazla) "Artık bu kadarı fazla; hayal, masal!"

"Hayal mi? Masal mı? Fazla mı? Keşke bu kadarcıkla bitse peder, peder ne olacak, bunu düşündünüz mü? Tahmin edin bakalım onun da akıbetini! Duruyorsunuz, dilinizin ucuna geldi, ama bir türlü cesaret edip söyleyemiyorsunuz; ben söyleyeyim: Kendisini rakıya verecek; akşam içecek, öğle içecek, sabah içecek; sonra bir gün gelecek ki meyhane köşelerinden birinde fücceten[6] ölüp terki hayat edecek...

---

1 şikest: kırma
2 dameni namus: namus eteği
3 efsus: yazık
4 dühter: kız
5 girive: uçurum
6 fücceten: ansızın

İşte on birinci kabahatiniz de bu: Bir adamı içkiye düşürüp ölümünün müsebbibi olmak..."

(Hiddetle) "Artık kâfi, susunuz bakalım, yoksa şimdi sustururum?"

(Sükûnetle) "Hiddete lüzum yok; güzel güzel konuşuyoruz, eğer dinlemezseniz polise haber veririm."

(Taaccüble[1]) "Ne diye?"

"Ne diye olacak? Kadınlara söz attı diye... Ha, gelelim bahsimize, ne diyorduk... Evet, işte eşhasa,[2] ferde olan kabahatinizi saydık, şimdi cemiyeti beşeriyeye temas edenleri izah edelim! Evvela daha birçok evlat yetiştirecek olan bir ailenin ocağına incir diktiniz; saniyen[3] fuhşun devam ve tezayüdüne[4] alet oldunuz; salisen[5] küulün[6] revacını temin ettiniz, rabian[7] iki ferdin tenkisi ömürlerine sebebiyet verdiniz; hamisen..."

(Nim[8] hiddet, nim itiraf) "Elverir efendim, işte itiraf ediyorum, kabahat ettim, bırakın beni..."

"Bu itiraf kâfi değil (yan yana yürüyerek önüne geldiğimiz Yeni Cami kubbesini gösterip), geliniz bakalım, şurada bir abdest alıp iki rekât namaz kılınız..."

(Hayretle) "Ne namazı?"

"Tövbe ve istiğfar namazı!.."

---

1 taaccüb: şaşma, hayret
2 eşhas: şahıslar, kişiler
3 saniyen: ikinci olarak
4 tezayüd: artma, çoğalma
5 salisen: üçüncü olarak
6 küul: alkol
7 rabian: dördüncü olarak
8 nim: yarı

RİCALE, MESNET VE MANSIBA DAİR...[1]

Her zaman söylüyorum: Ben ricalin fetanet[2] ve dirayetle[3] değil, böyle pazar kayığı götürür gibi zoruna cebir ve kuvvetle sevk ve idare ettikleri sefinei hükümetin[4] akıbetinden çoktan ümidimi kestim; hatta bu hayal üzerine bir bardak buzlu su bile içtim.

Gidişimiz iyi bir gidiş değildir. Bunu ben söylemiyorum, fenni siyasette ehil olmaları lazım gelen yedi milletin ricali, gazetecileri söylüyor. Vakıa ortada "Maşallah peh peh! Bugün dünden âlâ!" diyen, bittabi yuttuğu salkımların zevkiyle halka aksini telkin eden bir de gazete var. Artık, ey nas,[5] hangisine itimat caizse ona ediniz. Bu bapta benim irşadıma[6] lüzum yok!

Kopacak kiriş sesinden nasıl belli olursa, batacak gemi de süvarisinden, tayfasından neden belli olmasın? Bizimkiler, siyaset denizciliğinde Kastamonu'nun Kangırı'sından[7] daha yaya, yeni gelmiş ve İstanbul'a geçmek için Üsküdar'dan kayığa daha ilk ayağını atmış bir İç Anadolulu kadar acemi...

---

1 ileri gelen kişiler, rütbe ve makama dair
2 fetanet: zihin açıklığı
3 dirayet: kavrama, beceri
4 sefinei hükümet: hükümet gemisi
5 nas: insanlar
6 irşad: doğru yolu gösterme
7 Kangırı: Kastamonu vilayetine bağlı sancak, Çankırı

Sular biraz kabardı mı –Trablus meselesinin bidayetinde[1] gördük– hepsini deniz tutuyor, tam iş görecek zaman ne yelkende, ne dümende, ne kürekte adam kalmıyor.

Hükümet, su kabağı değildir ki, bir kere denize fırlattın mı batması yok, çarpıp parçalanması yok, kendi kendine yürüyüp gitsin; yahut, değirmen gibi, başında kim olursa olsun, bir kere yel üfürdü, su çevirdi mi, fırıl fırıl dönüp işlesin!..

Bu iş adam ister.

Ama adam deyince gözünüzün önüne hemen, eli ayağı, saçı, sakalı, gücü kuvveti var ya diye, Hasan, Hüseyin, Ali, Veli gelmesin. Maksat, çekirdekten yetişmiş, fidelikte terbiye görmüş olandır. Yoksa yol kenarında bitmiş deve dikeni gibi kökündeki kuvveti boyuna vermiş, salınıp irileşmiş, fidan mıdır, halat mıdır, ahlat mıdır fark olunmaz azgın bir hal almış olan önüne gelen her kimseden, benden, ondan bahsetmiyorum. Dünya nedir, mâfiha[2] nedir, siyaset denilen şu satranç ne biçim şeydir? Yenir mi, yenmez mi? Canlı mı cansız mı? Bunu hem bir taraftan öğrensin, hem de bir taraftan iş becersin diye hane, hanüman görmemiş, bu cihanın ardında kahvehanelerle kulüplerden başka daha neler vardır öğrenememiş, hülasa, gözleri kırkından sonra daha yeni açılmış, beyinleri daha henüz filizlenmiş her kişi babayiğittir, canlı kanlıdır, en dövüşçü koçu boynuzlarından yakalayınca ta çınar dibine fırlatıverir diye rical sırasına geçilemez. Asıl bu işin yolu, izi, vakti, sırası, mektebi, medresesi, alelhusus şakirtliği,[3] çömezliği vardır.

---

1 bidayet: başlangıç
2 mâfiha: içindekiler
3 şakirt: öğrenci

Hülasa, bu siyaset çarkını keyfine giden, canı isteyen, önüne gelen laterna gibi çeviremez, çevirse de halkın neşesini getiremez.

Kaidesine riayet olunmadı mı, ister meydandaki bayraklı, fermanlı tosun İttihat Cemiyeti olsun; ister bir başkası, kabil değil felah, salah bulamaz, dikiş tutturamaz. Bir gün hatta "Canını kurtarabilen kurtarsın!" diye haykıramadan "Dümen almadı, yelkenler mayna!" feryatlarıyla kayalığa bindirir, yahut muhalif fırkanın "Sağdan geri, arş!" kumandasına itaate mecbur olup yerini başkalarına bırakır.

Siyaset kitabı, tarih bunu böyle kaydediyor. Geç olur, güç olur ama yaşayan bunu muhakkak böyle okur, böyle görür.

Hoş, bu memleket okuma bilmez, rakamı hattan[1] tefrik edemez,[2] mührünün çentiğine bakmadan bir türlü doğru tarafını bulup çıkaramaz ne ricale maliktir ne buna alışıktır ama devir, elçileri Yedikule'ye tıktığımız devir değildir. Zaten ricalsizlik yüzünden sille, şamar yiye yiye milletin boynu hamur tahtasına dönmüş, türedilere angarya etmekten boynu hokkabaz şakşağı gibi iki kat olmuş... Bu hakikati uydurmuyorum, tarihten istihraç ediyorum,[3] hiç şüphesiz ahlafımız[4] da bu faslı muhakkak böyle istihraç edecek... En âlim, en fazılı muhterem diye gösterdiğimize ilim, bilgi mebhasinde,[5] bırakınız derinleri, hanesini sorsak bilmez, komşusununkinden tefrik edemez; hesabîdir, muktesittir dediklerimize, bırakınız ötesini, daha adetleri yeni öğrenen

1 hat: yazı
2 tefrik etmek: ayırmak
3 istihraç etmek: sonuç çıkarmak
4 ahlaf: sonraki kuşaklar
5 mebhas: konu

çocuklara sorar gibi, kedinin ayağı kaç, desek doğru cevap veremez, üç buçuk derse, işte bu işin sonu gelmez. Üç ayı çoktan geçti, üzerinden bir kış aştı, bahar yaklaştı da karilerimle hasbıhal edemediğimden gönlüm şikâyetle dolup taştı; yoksa bunlar dedikodu, abuksabuk lakırdılar, bu toprakta zaten değil böyle lafügüzaf, en ehemmiyetli arizalara,[1] layihalara, tahriratlara bile kulak asılmadığını bilmez değilim!

Sanki geçen sene kabine, Trablus'u İtalya'nın tecavüzüne çırılçıplak bırakmış değil de onu zapt edip memlekete ilave etmiş gibi, vakadan az çok mesul olan ricali tekrar nerede bulursak topluyor, neresi tesadüf ederse yerleştiriyoruz. Gazetelerdeki olmuş ve olacak nuzzar esamisine[2] bakıyorum da bin sebeple birer birer, çifter, çifter çıkarttıklarımızı yine birer birer, çifter çifter girmiş görüyorum, bu yılda mıyım, geçen senede miyim fark edemiyorum. Zaten o zaman bile suihazme sebep olan bu yemekler, üzerinden bir yıl aştıktan, bayatladıktan sonra ısıtıp ısıtıp ortaya konunca mide fesadına sebep olmaz mı? Anlamıyorum.

Arada bir Hakkı Paşa eksik: ister istemez biraz üzüldü, ama hele şükür, gönlü alındı, eski şeriki cürümlerinin[3] şanlı teşyii arasında trene binip tebdili havaya[4] gönderildi. Doğrusu şu seyahate imrenmiyor değilim. Niye İspanya'ya gitti diye herkesteki merakı tatmin için ben de biraz sarfı zihin ettim, memleket hakkında kamuslara baktım; fakat bir türlü çıkamadım. İspanya abu havasının, hususa ahu gözlü, cey-

1 ariza: dilekçe
2 nuzzar esamisi: bakanların isimleri
3 şeriki cürüm: suç ortakları
4 tebdili hava: hava değişimi

lan bedenli nisvanının[1] letafetiyle meşhur bir kıta imiş... İnşallah benim de bu güzelim kıtaya bir gün yolum uğrar.

Ben bu harap abadın[2] hassaten[3] seyrü temaşaya kendisini hasretmiş bir yolcusuyum. İster beni sırtında aba, destinde[4] asa bir derviş, ister arkasında manto, boynunda dürbün bir seyyah farz ediniz, nasıl isterseniz; yalnız şunu biliniz ki ne Ali'nin kaması, ne Veli'nin hatırı için düşündüğümün aksini yazar, aksini yaparım. Hüda'ya şükür olsun ki, beni böyle, olduğum gibi yarattı ve kimsenin mülk ve mansıbına, mal ve canına göz dikmeyecek kadar bana akıl verdi.

Zira ben böyle ne "Gel!" deyince neşesinden iki yanına salınarak koşup gelecek, ne de "Haydi, git!" emri verilince süklüm büklüm çekilip gidecek talimli nazırlardan olamam.

Böyle mesnet ve mansıp düşmanlarımın olsun!

---

1 nisvan: kadınlar
2 harap abad: viranelik
3 hasseten: özellikle
4 dest (Far.): el

İSTANBUL MEBUSU OLMAK İÇİN

Vükela,[1] mübarek Ramazanı da bize zehir ettiler. Onların yüzünden yaramaz çocukları olan bir aile gibi ne zevkimize, ne de derdimize bakmaya vaktimiz, müsaademiz var... İşimiz, gücümüz arkalarından gözcü olmak, merdivenden mi düşecekler, balkondan mı diye yürek çarpıntısı çekmek!.. İki gün rahat durmak onlar için değil; bakıyoruz, mukadderatımızla güzel güzel oynayıp dururken hiç yoktan bir dargınlıktır çıkarıyorlar, haftalarca köşelere çekilip küskün küskün söyleniyorlar... Dedim ya, tıpkı yaramaz çocukların ahvali: Abur cubur yiyip mide hastalıklarına tutulmalar, yangın yerlerinde dolaşıp görünür görünmez kazalara, belalara uğramalar; sabahtan akşama kadar arabalardan, otomobillerden inmeyip beyhude yorulmalar, tren durmadan atlamak isteyip kapılarla çarpışmalar, hepsi var!

Şimdi ihtilafın, istifanın sırası mıydı? Hazır Arnavutluk biraz yatışmış, Havran bastırılmış, Yemen dinlenmeye karar vermiş, hülasa serhatlerimizin dört köşesinde yangınlar, fırtınalardan sonraki o acı sükûnet hasıl olmuşken şu gufran[2] ayını gürültüsüz, dedikodusuz geçirmek lazım gelmez miydi? Bir senedir kopan çığlıklar, feryatlardan sonra o min-

1 vükela: vekiller, bakanlar
2 gufran: bağışlama

der gibi didik didik edilen maderi vatanın[1] eteğine sokulup biraz da sesi sadayı kesmek, zarar ve ziyana nihayet vermek icap etmez miydi?

Hariciye Nazırı ile Paris ve Petersburg sefirleri etrafında bir buçuk senedir dönen istifa, tekaüt, tahvil şayialarından hele şükür artık kurtulduk, artık Rifat Paşa'ya "güle güle gidin; zevkinize bakın!" temennisiyle veda etmeye muvaffak olduk derken bir buhranı vükela şayiasıdır[2] koptu. Bu defa tuhaf ve yeni bir âdet daha meydan aldı; her memleket kendi adamlarından bir vükela listesi yapıp nazırlık hep hemşerilerine inhisar etsin diye hatta mahkemeye mübaşir olamayacakları Adliye Nezaretine, bir torba eskinin, yedi sekiz çamaşır sepetinin hesabını bulamayacakları maliyeye layık gördü; tevekkeli kızı kendisine bırakırsan, ya davulcuya varır, ya zurnacıya derler; intihabgerdeler[3] arasına az daha davulcular, zurnacılar bile karışacaktı. Fakat meşguliyetimiz yalnız buhranı vükela ile lokanta garsonları gibi liste tanzimine münhasır[4] değil, münhal[5] İstanbul mebusluğu var... Meğerse hariciye nazırı sabıkımız aynı zamanda bizim mebusumuz da değilmiş! Ben bu meselede yine atalarımızın, ecdadımızın takdirhanı oluyorum; onlar pek büyük zatlarmış; tecrübe üzerine söylerler, hikmet saçarlarmış; söz gümüş ise sükût altındır sırrı bu işte büsbütün ayan oldu; eğer yeni sefirimiz biraz daha sükûti olsa sadarete[6] kadar çıka-

1 maderi vatan: anavatan
2 şayia: söylenti
3 intihabgerde: seçilmiş olanlar
4 münhasır: bir yere ya da bir kişiye özgü
5 münhal: boş
6 sadaret: sadrazamlık

cak; şayet nefes bile almayacak kadar sükûtilikte melekesini[1] arttırsa artık terakkisinin önüne geçilmeyecekmiş!... Nasıl onun hududu atlayınca -bittabi içinden- "oh, dünya varmış!" demesi varidi hatırsa[2] bize de senelerden beri nişanlı durup bir türlü akitleri icra edilemeyen iki namzedi nihayet naili emel görerek, olduydu olacaktı, geldiydi gelecekti dedikodularından başlarını kurtaran aile azası gibi, derin bir nefes almaklığımız tabiidir. Doğrusunu söyleyeyim, ben kendisinin ilk intihap ve tayininden beri nazırlığında da, mebusluğunda da âriyet[3] alınmış bir paravana, iade edilecek bir masa örtüsü gibi muvakkat bir hal, bir idarei maslahat politikası buluyor, bir müddet başka iklim kuşları gibi bağlarımızda, tarlalarımızda yabancı yabancı dolaşıp günün bir umulmaz saatinde "pırrr!" diye uçup asıl yerine gideceğini biliyordum. Bildiğim geç, güç çıktı, daha ziyade doldurma kuşlara benzeyen ziynet tavusumuz aştı, gitti.

Şimdi mesele münhal[4] kalan İstanbul mebusluğuna emsali misillü[5] bir muktedirinin[6] tayininde! Ben namzet oluyorum; işte beyannamem:

Size daha ziyade alıştığınız kelimelerle hitap edeyim. Ey ihvan, ey kardeşler! Halisane tavsiyem oldur ki bu defa inhilâl eden[7] mebusluğa beni intihap ediniz; zira intihapgerdeniz olan diğer mebuslarınızda mevcud hasail[8] ve meza-

---

1 meleke: yeti
2 varidi hatır: hatıra gelen
3 âriyet: ödünç
4 münhal: boş
5 misillü: gibi
6 muktedir: iktidar sahibi, güçlü
7 inhilâl etmek: dağılmak
8 hasail: iyi huylar

yayı[1] ben de sizin uğrunuzda iktisap edebilir,[2] ben de onlar kadar size ve dairei intihabiyeme müfid[3] olabilirim.

Filvaki ben senelerce hayatımı Paris gibi müstekreh[4] bir diyarı gurbette, salonlu, kütüphaneli ufacık bir tavan arasında geçirmeye razı olacak, sırtımda kumaşlarının adiliği ve makasının kabalığı ile meşhur Londra'daki "Pol"ün elbiseleriyle halk içine çıkacak; dolabımdaki on beş çift kadar az ayakkabılarıyla idarei maslahat edecek, velhasıl bu kadar feci bir sefalete göğüs gerecek kadar azim ve sebat sahibi değilim. Bu derin fakrü ihtiyaç, bu, açlık ve susuzluk içinde ben Abdülhamid'in binlerce lirasını almaktan imtina edemez,[5] bu fedakârlığa, bu mahrumiyete katlanamazdım... Fakat, ey hamiyetmendan ahali, eğer bende görmek istediğiniz meziyeti yegâne bu suretle fakrü sefalete tahammül ise, emredin, şimdiden tezi yok, İstanbul'u terk edeyim ve açlıktan o hale geleyim ki bir deri bir kemik kalayım, ayakta duramaz, yuvarlanmadan bir adım atamaz olayım; susuzluktan dudaklarım meşin kadar kurusun, saçlarım taraksızlıktan umuru idaremiz kadar açılmaz, temizlenmez bir hal alsın; nezafetsizlik vücudumu öyle istila etsin, sırtımdaki pelaspareler o derece çürüsün, lime lime olsun ve koksun ki hatta belediye çavuşlarının bile dikkatini celbetsin, hülasa öyle değişeyim, sefaletle öyle istinas kesbedeyim[6] ki avdetimde halime dilenciler acısın, Darülaceze'den ianeler toplansın!... Hem meziyetlerimi niçin saklayayım, beni mebus

1 mezaya: meziyetler
2 iktisap etmek: kazanmak
3 müfid: faydalı
4 müstekreh: iğrenç, tiksinti verici
5 imtina etmek: çekinmek
6 istinas kesbetmek: alışkanlık kazanmak

ve reis yapın, Çırağan gibi bir sarayımız benim yüzümden kül olursa ben daha fazla gözyaşı dökebilir, daha fazla dertlenerek üç gün değil, üç ay hastalanır ve el öpmek hususunda da daha ziyade ihtiyatkâr bulunurum![1]

Yine filhakika ben ne elimde doksan dokuz taneli tespih, ne dudaklarımda yanımdakilerin nazarı dikkat ve hayretini celbedecek kadar yüksek sesle söylenen kelimatı tevhit, trenlerde, vapurlarda niyaz ve ibadet halinde dolaşacak, alelhusus sokaklarda bir saniye vazifei ubudiyetini[2] ifadan geri kalmayacak kadar alenen tehlil ve takdis[3] ile meşgul olamam; ben niyaz ve ibadetimi hücreme hasreden günahkârım; fakat, ey müntehiplerim,[4] arzunuz öyle ise bildirin, kendimi niyaz ve münacata öyle vakfedeyim ki memerrinas[5] olan yerlerde namaz kıla kıla, büklüm büklüm yürüyeyim; nerede bir kalabalık görürsem gidip hemen ezan ile halkı nafile namazına davet edeyim ve vapurda, vagonda avaz avaza mevizeler[6] vereyim; söz alan her mebustan sonra kürsüye çıkayım ve ifadelerini kıyas mantığı ile tahlil edeyim!

Yine filhakika ben, sözün gümüş, sükûtun altın olduğunu bilerek saatlerce bir kelime sarf etmeyecek kadar sabır ve mütehammil bir diplomat değilim... Evzaımda[7] ne o odun gibi mekânet,[8] simamda ne o taş kadar merkûziyet[9] vardır. Ben suyun çağlayanını, insanın söyleyenini tercih

---

1 Bu makalede o zamanki İstanbul mebusları tasvir edilmektedir.
2 vazifei ubudiyet: göreve bağlılık
3 tehlil ve takdis: la ilahe illallah sözü ve Tanrı'ya şükretme
4 müntehip: seçmen
5 memerrinas: herkesin geçtiği yol, geçit
6 mevize: öğüt
7 evza: durumlar, haller
8 mekânet: güç, kudret
9 merkûziyet: dikilme

eden cüheladan ve lüzumundan fazla sıçrayıp konuşabilen hafif meşreplerdenim. Fakat, ey ukalayı ahali,[1] aradığınız, istediğiniz haslet bu ise söyleyin, sağırlar, dilsizler, körler kadar işitmeyeyim, söylemeyeyim, görmeyeyim. Beni tutun, bir sandalyeye ikame edin, huzuruma yedi düvelin yedi sefiri gelsin, sabır taşlarını çatlatacak kadar söylensin, iyi desin, kötü desin; eğer akşama geldiğiniz zaman ağzımı bir evet veya hayır miktarı açılmış bulursanız bermutat bütün şubelerinize telgrafla emir verin, yedi ay en kaba elfazı itiraz ile yedi bin protestoname çeksinler!

Yine filhakika benim ne ismim orduda sarı çizmeli Mehmet Ağa kadar namalum, ne cismim Nesim kadar namerîdir,[2] ne de İstanbullu değilim; fakat meramınız bu ise, ey kıymetşinas müntehipler, anlatın, hemen gideyim kendimi ta Sibirya Türkleri nüfusuna kaydettireyim ve ismimi meçhul etmek, cismimi görünmez bir hale sokmak için efsunlar bulayım, o derece kendimi unutturayım ki mevcut muyum madun muyum, ben bile fark edemeyeyim, âlemi gaybe[3] öyle karışayım ki ismime zabıtnamelerde, cismime mebusan koridorlarında tesadüf kimseye müyesser olmasın; öyle unutulayım ki bilen dört beş akrabam bile vefatıma kani olsun,[4] hatırladıkça "Allah rahmet eylesin, sessiz, sedasız bir adamdı!" desin...

Yine filhakika yangın çıksın da ne kadar mükemmel nârazen attığımı halk görsün diye iki unsuru birbirine katacak serinkanlılık bende mevcut değildir; ben deniz sularında

---

1 ukalayı ahali: akıl sahibi ahali
2 nameri: görülmez
3 âlemi gayb: görünmez âlem
4 kani olmak: inanmak

memzuç[1] maadine[2] göz dikecek kadar teşne de olamam; zebun[3] ve natüvanım.[4] Fakat isterseniz, çalışayım, çabalayayım sade Bahri Lut'ta değil, Bahri Hazer'de, Umman ile okyanustaki madenleri, hatta ecramı semaviyyedekileri[5] de alayım, nizamen memuriyet sayılmayan ne kadar parası bol ikbal mesnetleri varsa geçip bütün bunları nefsime hasredeyim, her dairenin bütçesinde kendime hisseler ayırayım. Küçüklü büyüklü muharrirlerimi muallimlikte bırakmayarak ve onlardan kabineler teşkilde de kalmayarak sırasıyla birer birer sadarete geçireyim; öyle makaleler yazayım ki kelimesinden koca bir unsurumuz isyan etsin; her cümlesinden bir cenk ve cidal kıvılcımı çıksın, heyeti umumiyesi de benim şimdilik tasavvur edemediğim bilmem ne gürültüler koparsın!... Hamiyet, vatan namına bugün ben de bunları yapayım, tek arzunuz yerine gelsin, mebusunuza baktıkça göğsünüz iftiharla kabarsın, gözlerinizden sevinç yaşları dökülsün.

Ey müntehibi saniler! Artık tereddüt etmeyin, rey pusulalarını "Kirpi" ismiyle doldurun, bu suretle şanı memleketi semavata kadar âlâ edin. Fakat size son bir tavsiyem var: Olabilir ki siyahı beyazdan fark edemeyecek kadar nadan birkaç muhalif türer ve beni bu şerait dahilinde o mevkie layık görmez; hak için her tarik[6] sevaptır; Çiçekçioğlundan başlayarak her vasıtaya müracaat edin, nevmit[7] olmayın. Rey sandıkları kul yapısı değil mi? Nelere, nelere müsaittir!..

1 memzuç: karışık
2 maadin: madenler
3 zebun: düşkün
4 natüvan: güçsüz
5 ecramı semaviyye: gök cisimleri
6 tarik: yol
7 nevmit: umutsuz

ON TEMMUZ YANGININA DAİR[1]

Hani insan tok karnına yatar da rüyasında, kaçmak lazım gelince, her tevcih ettiği[2] cihette yüce bir yanar duvara veyahut her attığı adımda koca bir derin kuyuya tesadüf edip saatlerce çırpınır, haykırır ve nihayet harap bir halde ter içinde uyanır; işte geçen günkü yangınlar böyle korkulu rüyalardan daha müthiş, hakikat olmak itibarıyla daha acıklıydı.

İstanbul medeni bir şehir değil, her itibarla kocaman bir ormandır. Bir yerinden bir kıvılcımdır sıçradı mı rüzgârın önüne katılıp günlerce yanıyor... Üç senedir, şöyle böyle memleketin hayli azim[3] binalarını küle inkılap etmiş[4] gördük. "Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur!" fehvasınca[5] her yangından sonra harikzede[6] yerlerin -hem de iki ayda- tamir ve tecdidini[7] vaat eden hükümet eski harabelere daha bir tahta perde bile çekmedi; elan rüzgâr Çırağan'la Babıâli'nin küllerini savurup duruyor! Haydi diyelim ki şöyle oldu böyle oldu, Ahmet geldi, Mehmet gitti; şu kaptı, o kopardı da bunlara bir türlü vakit ve nakit bulunamadı... Fakat

1 Meşrutiyetin ilanı yıldönümüne tesadüf eden Beyazıt yangını
2 tevcih etmek: yönelmek
3 azim: büyük, ulu
4 inkılap etmek: dönüşmek
5 fehva: içerik
6 harikzede: yangından zarar görmüş
7 tecdid: yenileme

hiç olmazsa, Ziçni Paşa'nın[1] raporlarına da ehemmiyet atfedilemez, fazla fazla nakliye otomobili getirilip, nezaretlere de yüzlerce maroken koltukla yatak odaları yaptırılacağına itfaiyeye dört buharlı araba ile sağlam beş on ihtiyat hortumu alınamaz mıydı? O gece kulağımla duydum, gözümle gördüm, zabit çavuşa bağırdı:

"Bir hortum daha getir!"

"Efendim, onun hani dişleri bozuktu..."

Böyle eskilikten dişleri kocakarı gibi dökülüp derisi pörsüyen hortumlar, suyu nihayet on beş metreden fazla atmayan ve icat tarihleri bostan dolaplarıyla bir seneye tesadüf etmiş olması pek mümkün görünen tulumbalarla değil ateş söndürmek, bahçe sulanmaz...

Bizim yangınlarımızda bir de, daima çeşmelerle kumpanya musluklarının anahtarları bulunmaz; nedir, ne sıkıntıdır o?! "Kurt geldi bir kuzu kaptı, anası gitti aramaya, babası gitti aramaya, çoban gitti aramaya..." tekerlemesi gibi bekçi sakaya, saka imama, imam karakola koşar; giden gelmez, gelen getirmez, bir hal... Bu sırada ise dağ gibi alevler içinde ellerinde ufacık kovalar, hatta maşrapalar, belki de -daha bu derecesini görmedim ama şaşkınlıkla muhtemel- ibrikler, fincanlarla çalışanlar beyhude yorulurlar... İş anahtarlarda! Kafesini süren, kapısını aralayan, sokaktan gelen geçen hep sorar: "Anahtar nerede?"

Suya düştü, su nerede? İnek içti, inek nerede? Dağa kaçtı; dağ nerede? Yandı; külü nerede? Savruldu, vay benim köse sakalım!... tekerlemesini hatırlatacak bir halde sualli cevaplı

---

1 İstanbul'da uzun seneler itfaiye kumandanlığı eden bir Macaristanlı

mufassal[1] coğrafya kitabı okur gibi birçok sorgu birçok sual!.. Bizim bilip gördüğümüz, anahtarlar, hatta hortumlar ve teferruatı cam kutular içinde cadde başlarına konur ve üzerine: "İktiza edince[2] kırıp alınız!" diye bir kâğıt yapıştırılır. Bütün bu aranıp taranma, sorup söylenmelerin de önü alınır...

Neydi o geceki hal? Allah tekrarından saklasın, geri geri dönüyor, koşuyor koşuyor, uzaklara kaçıyor, bir de bakıyordum, karşımda yine koca bir yangın; oradan tersyüzüne tekrar dolaşıyor, sola sapıyor, sağa kıvrılıyor, yürüyor yürüyor, bir de başımı kaldırıyordum, karşımda yine koca bir yangın... İşte o günden beri bana fena bir merak arız oldu: Sokakta giderken gözlerimi evlerin bacalarından, saçaklarından ayıramıyorum. Ya kulaklarım? Feryadü figan taharrisinde...[3] Biri hızlıca konuşsa, çocuk ağlasa, vapur düdüğünü çalsa vücuduma fena bir titreme geliyor, sinirlerim gevşiyor... Evde ise beş dakika yerimde duramıyor, sırasıyla şark, garp, şimal, cenup taraflarına bakan odaları birer kere dolaşıyor, pancurları aralayıp gökyüzünü, komşu evlerini tetkik ve keşiften geçiriyorum! Her saat başında bir ise mutfaktan başlayarak kömürlüğe, odunluğa, bodrumun en örümcekli köşelerine kadar sokuluyor, nöbetçilik ediyorum! Yangına sebebiyet vermesi melhuz[4] ne varsa hep denize attırdım, ne ispirto lambaları kaldı, ne ütü... Hatta zeytinyağlı yemek bile pişirmek memnu! Gece yatağıma uzanıp rahat edeyim derken fena bir yanık kokusuyla uyanıyor, hemen

---

1 mufassal: ayrıntılı, kapsamlı
2 iktiza etmek: gerekmek
3 taharri: araştırma
4 melhuz: düşünülmüş, öngörülmüş

atlayıp idare kandili elimde kapı aralarını; dolap köşelerini, perde arkalarını derinden derine koklayarak, Almanya'nın zabıta köpeklerini utandıracak bir maharetle iz arıyorum. Gümüşsüyü, Çırağan, Humbarahane, Kuzguncuk yangınlarından sonra yine bir feryat:

"Canım Ziçni Paşa bir rapor!"

Raporlar birikti birikti, belki altı aylık bir çocuk kundağı kadar şişti, kabardı; biz tıpkı hastasının her nöbetinde bir "Aman doktor bir reçete!" deyip sonra ilacı yaptırmayan hastalar gibi fiiliyata giremiyor, şunu bunu nafile yoruyoruz.

Yarından tezi yok "Ziçni Paşa'nın raporlarını takip cemiyeti hayriyesi" unvanı altında bir cemiyet ruhsatı alayım. Ah! Riyaseti fahriyesini[1] bir de harbiye ve dahiliye nazırlarından birine kabul ettirebilsem... Hiç şüphesiz dünyanın beşeriyete en fazla faydalı bir cemiyetini teşkil etmiş sayılırım.

Billah, kabine kendi oğlum olsaydı, bu yedi yangından bir dersi ibret almadı diye kolundan tutar, kapı dışarı ederdim; varsın isterse Boğaziçi akıntılarında yedek çekenlere çırak olsun, orda iki büklüm, çalışsın dursun! Hükümetin bu himmetsizliği karşısında ailelerimizi yangın sefaletlerinden korumak için evlatlarımızı hep tulumbacı etmekten, küçük yaşlarında koğuşlarda yetiştirmekten başka çare yok.

On beş odalı evi çatı katından su sarnıcına kadar geziyorum. Bari bundan sonra rahat etsem!... Acaba elimdeki kandil bir yere süründü de evi kendi elimle mi ateş verdim endişesiyle bu gece gezintisini bir de karanlıkta ışıksız tekrar ediyor, nihayet sabaha doğru ve biraz gözlerimi kırpabiliyo-

1 riyaseti fahriye: gönüllü başkanlık

rum... Velhasıl duman mı? Velev sigaradan, alev mi? Velev kibritten olsun; boru mu? İsterse tramvaydan çıksın yine sinirleniyor, heyecan içinde kalıyorum!

Şimdi bir de şu Uzunçarşı harikine[1] sebebiyet veren binayı düşünüyorum; bilmem evvelce siz de görmüş müydünüz? Dünyanın en dar, en arızalı bir yerinde bu koca barhane adeta beş yüz arşın toplar azîm bir kundak, bir kav yığınıydı; tutuşup yanmak için gaza, ateşe değil fazla bir sıcağa muhtaçtı. Boş durması, hatta etrafını noktalar bekleyip ablukada bile olması bir felaket, bir tehlike iken tuttular orasını bekâr odaları yaptılar, içerisine mangallı, semaverli birçok han adamı doldurdular. Haydi bu olmadı, belediye görmedi, hükümetin bu işte de gözüne yine perde indi. Fakat mahalle ahalisinin itirazlarına neden aldırılmadı? Bizde artık mutat[2] oldu: Çırçır yandı ertesi günü haykırdık:

"Aman Ziçni Paşa bir rapor!" Evladımızı dama, saçağa tırmanacak bir hale getirmekten başka bir çare kalmadı, belki bu suretle dört sandığımızla iki bohçamızı ateşten ve ateş kadar müthiş olan çapulcudan kurtarabiliriz...

Böyle gelmiş, böyle gider... Yangınlar dolayısıyla İstanbul'un eskiliğine delil ortada birkaç camisiyle kilisesinden başka bir şey kalmamış; başka memleketlerde eslafın[3] dört yüz sene evvel doğdukları haneler mevcut ve mahfuzdur.[4] Bizde ise on yaşına gelip de dört yangın atlatmamış, doğduğu ev kül olmamış bir çocuk nadirattan sayılır!

---

1 harik: yangın
2 mutat: alışılmış
3 eslaf: kendisinden önce aynı işi yapanlar
4 mahfuz: korunmuş

Sadrazam Paşa ile vükela da, her yangına koşup gitmeyi, oralarda saatlerce kalmayı fena âdet edindiler; bu olur ama senede nihayet iki yeri tutuşan şehirlerde... Günde lâakal[1] üç köşesinden parlayıp yedi sekiz kola ayrılarak üzerine bir iki güneş doğan böyle yangını bereketli yerlerde rical hariklerle meşgul olursa sonra bittabi siyasi vazifelerini ifaya vakit bulamaz! Hem siyasiyat; o da şu günlerde sekiz on kola ayrılmış bir yangına benzer, gizli Avusturya - Rusya itilafından kopacak kıvılcımın söndürülmesi bizce daha elzemdir.

Yangın ortasında yirmi metre bir baca üzerinde kalıp yanmak, parçalanmak korkusuyla bir türlü atlayamayan ve gece gündüz açlıktan, felaketten miyavlayan kedinin sergüzeştini okuduğum zaman kalbim sızladı... O gamdide[2] kedi işte bizim en mükemmel, en şümullü,[3] en manidar heykelimiz, timsalimizdir. Tıpkı onun gibi ulu bir harabenin her dakika yıkılmaya hazır bacasında kalmış, yarı kavrulmuş bir halde, gencinden ihtiyarından ümit ediyor, bekliyoruz.

---

1 lâakal: en azından
2 gamdide: üzgün, gamlı
3 şümul: kapsam

KABİNEDEN ŞİKÂYET

Geçenki fırtınaya deniz ortasında yakalanıp tek kürekle çoluk çocuk enginlerde çalkanan ve nihayet Silivri önlerinde tahlis edilen[1] biçarelerin haline bilmem kabinemiz azası da acımış ve gülmüş müdür?... Bilhassa kabinemiz azası diyorum, zira siyasiyat denizinin dağlara çıktığı, İran gibi, Fas gibi koca koca sefineleri kayalara çarptığı böyle kasırgalı bir zamanda bizim kalyonumuzu sevk edenlerle o biçareler arasında ben aciz ve yeis, akıl ve izan, baht ve talih cihetinde hiçbir fark bulmuyorum. Zavallıların Çırağan yangınıyla başlayan âmal[2] defterleri harik, harp ve kolera vukuatıyla doldu... Meşhur hikâyedir: Akşehir subaşısı[3] bir köyü devre gitmiş, bir hafta sonra avdetinde Hoca merhumun "Bari eğlenebildiniz mi?" sualine şu tafsilatı vermiş: "Birinci günü bir yangın oldu, köyün yarısı yandı, ikinci günü sel bastı, sular çoluk çocuk, davar, eşya, ne varsa aldı götürdü; üçüncü günü bir han yıkıldı, halk altında kaldı; dördüncü günü bir deli dört kişi kesti, beşinci günü mescide yıldırım düştü, altıncı günü bir manda kudurdu, beş adam öldürdü, yedinci günü de ben döndüm..." Hoca hemen atılmış: "İyi ki çabuk

1 tahlis edilmek: kurtarılmak
2 âmal: ameller, yapılan işler
3 subaşı: Osmanlılarda savaş zamanı güvenlik işleri, barış zamanı vergi toplama işlerine bakan görevlilerin başı

avdet ettin, yoksa biraz daha kalsaydın köyde taş üstünde taş, omuz üstünde baş kalmayacakmış!" demiş.

Subaşı yine insaflı, mürüvvetli[1] bir zatmış; bir haftadan fazla durmamış; ya kabine gibi işi benimsemeyerek aylarca yerinden kımıldamasaydı?...

İşte senesi geldi geçti, elan buhranı vükela geçmedi; tekaüt edileceği söylenen Petersburg sefiriyle Roma'ya tayini rivayet olunan hariciye nazırı havadisinin de ilamaşallah bu haziran senei devriyesi hulul etti.[2]

Ayakları romatizmalı, gözleri şaşı, kulakları top sağır bir eski köy jandarmasının muhafazasına bırakılmış tahsildar gibi kalplerimizde emniyet ve itimat mefkut![3] İki kötü beygir üstünde sarsıla sarsıla gidiyoruz, ama nereye?... Hoca merhum kendini mahir süvari addetmiş, haşarı bir katıra binmiş, fakat bakmış ki hayvanın başını bir türlü istediği cihete çeviremiyor, "Nereye efendi?" diye o sırada kendine sual soran ahbabına dönmüş "Katırın istediği yere!" demiş...

Vükelalık atlı karıncaya, dönme dolaba binme nevinden bir günlük hevese, eğlenceye, çocuk oyununa döndü: "Aman ne hoş, bir de ben baksam!" diyen hop!... İskemlelerden birine atlıyor: Hocanın kocaman bir öküzü varmış, iri boynuzlarının arası o kadar cazibeli görünürmüş ki "Ah oraya bir binsem..." diye sahibine hasret çektirir, rüyalarına girermiş; nihayet bir gün arzusu hasıl olmuş, öküz çayıra uzanıp yatarken hoca fırsat bu fırsattır demiş, hayvanın alnına atlamış, fakat daha bir lahza yerleşmeye vakit bulmadan

1 mürüvvet: iyilikseverlik, cömertlik
2 hulul etme: gelip çatma
3 mefkut: kayıp

bir baş sallantısıyla beyin üstü yere kapanmış; o sırada hali görüp öldü zannıyla ağlayan karısına, kendisini biraz toplar toplamaz: "Vakıa hayli zahmet çektim, çok da zevkini çıkaramadım ama hele arzuma nail oldum ya!" demiş...

Şu son aylarda hoca gibi mudhik[1] bir tarzda arzusuna nail olanlardan birçoğunu biz de idrak ettik; fakat tepesi aşağı düşenler onlar oldu, fakat beyni sızlayan bizler... Neticesini düşünmeden faaliyet namına bin türlü icraat ile birbirlerinin yaptıklarını yıktılar, yıktıklarını yaptılar, nizamı büsbütün kaybettiler... Tıpkı hoca merhumun icraatı gibi: Bir gün bakmışlar, elinde kazma, kocaman bir çukur kazıyor; "Ne yapacaksın?" demişler, "Mahalleli söyleniyor, bizim evin sokak ortasına yıkılıp kalan molozunu gömeceğim" demiş; "Ya buradan çıkan toprağı ne yapacaksın?" sualine karşı hiddetlenmiş: "Yoo! Bak, ben o kadar ince eleyip sık dokuyamam!" demiş. Bu moloz hikâyesi tıpkı bizim tensikat meselesi; hoca merhum da sağ olsaydı tuhaflık olsun diye bu kadar yapardı. Memurlarımızdan bir kısmını çıkardık; onların yerine birçoğunu aldık; ne oldu? Meydanda yine bir küme memur kaldı!

Bu öküz boynuzuna binme heveslerinden mütevellit hatalardan biri. Tashih[2] ve ıslahı imkânsız olan daha ne azimleri hocanın silah fıkrasına benzeyen ne müthişleri var: Softalığı zamanında, yine şimdiki gibi, subaşı silah taşımasını men etmiş, fakat nasılsa hocanın cübbesinden kocaman bir yatağan çıkmış... Hemen yakalamışlar, istintak etmişler,[3]

1 mudhik: güldüren
2 tashih: düzeltme
3 istintak etmek: sorgulamak

"bunu ne taşıyorsun?" diye sormuşlar: "Efendim, ben derse bakarken kitabın yanlışlarını düzeltirim..." demiş; subaşı kızmış: "Benimle eğleniyor musun? Hiç bu kadar kocaman alametle yanlış düzeltilir mi?" deyince hoca cevap vermiş: "Bazen öyle yanlışlar olur ki bu bile az gelir!"

Tensikat diye şu fena, bu fena birer birer tutup birçok kişiyi attılar, halbuki biraz sonra yenilerin kifayetsizliği görüldü, ihtiyaç baş gösterdi; gizliden gizliye tekrar almaya başladılar! Bir gün hoca yanına birkaç karpuz almış, dağa, oduna gelmiş, tutmuş karpuzları kesmiş, birer defa ısırıp ısırıp tatsız diye yere müzahrefat[1] içine atmış... Bir müddet geçince hararet basmış; ne yapsın? Çare yok, "şuna dokundu, buna dokunmadı!" diye hepsini yemiş, bitirmiş... Onun gibi bir zaman gelecek tensikat yapmayalım diye yenileri çıkaramayacaklar; eskileri almadan da yapamayacaklar, bu suretle vaktiyle bin mevcudu olan bir nezaret memurlarını iki bine iblağ edecekler,[2] iki bin memura maaş verecekler...

Şu Karadağ meselesi münasebetiyle Allah kabineyi "acaba bir de haricen harbetmek nasıl olur?" düşüncesinden muhafaza etsin! Zaten içimizden yanıp tutuşuyoruz, bir de hocanın atı gibi sırtımızdan alev almasak; Nasreddin Hoca bir gün atına çalı çırpı yüklemiş, dağdan geliyormuş; acaba yeşil çalı da kurusu gibi tutuşur mu fikriyle elindeki çubuğu fundalara uzatıvermiş, o anda dehşetli bir çatırdı kopup çalılar tutuşmuş, at da sırtındaki bu ateşten ürküp sahibinin elinden kurtulmuş, şuraya buraya koşmaya başlamış... Hoca

1 müzahrefat: süprüntüler, çerçöp
2 iblağ etmek: yükseltmek

ata yetişemeyeceğini anlayınca arkasından bağırmış: "Aklın varsa doğru göle koş!" demiş.

Acaba sonra bize de "aman, aklınız varsa sulha durmayın koşunuz!" mu diyecekler?

İş bu raddeyi bulmadan bari ikinci mebusan intihabını idrak edebilsek... O ümitle şimdilik duruyoruz: Hoca merhum merkebini kaybetmiş, hem türkü söyler, hem ararmış, "Merkebini kaybeden türkü söylemez, feryat eder!" demişler; hoca cevaben: "Bir şu dağın ardında ümidim kaldı, orada da bulamazsam seyredin siz bendeki feryadı!" demiş... Benim de son ümidim bu senenin ardında; hele o da boşa çıksın, siz de dinleyin bendeki efganı!...[1]

1 efgan: feryat, figan

RAMAZAN, DAVUL VE KABİNE

Ramazan deyince insanın en evvel hatırına davul gelir; zerdesiz düğün, duvaksız gelin, tuzsuz yemek, muhalefetsiz meşrutiyet nasıl olmazsa davulsuz da ramazan öyle olmaz. Fakat yine nasıl ramazan bize davulu hatırlatırsa davul da daha birçok şeyler hatıra getirir; mesela şişmanları, alelhusus vükeladan, vüzeradan, ricali meşhureden şişman olanları... İriyarı yaratılıp bir de nazırlığa geçtin mi eyvah! Gazetelerde ayaklı, elli, kaşlı, gözlü davul resimlerinden başlar, hangi muharririn kalemi ucuna bir davul kelimesi gelse ona ima, kinaye yapmadan geçemez olur... Daha fenası, bu nazır akıllı uslu, şehadetnameli, madalyalı bile olsa, sırf hatıra davul getirdiği için hemen en ufak vesile ile hakkında "davul gibi kof!" darbı meseli irat olunur;[1] Çiçeron kadar güzel söz söylese, hikmet saçıp serpse yine o sebepten "davul gibi öttü!" denir, kurtuluş yoktur... Nazırlık, mebusluk, âyan vesair meşhur sıfatlarla davul tevcihi, bazı nişanı ucuna takılı rütbeler misali, bir arada ısdar olunur,[2] bir arada söylenir; öyle biri büyük adam olur olmaz davul da oldum demeli, kadere rıza göstermeli!

---

1 irat olunmak: dile getirilmek
2 ısdar olunmak: emir çıkarılmak

Filhakika davul kadar manzarası tuhaf, sesi garip, çalınışı gülünç bir musiki aleti dünyada mevcut değildir. Cila vurulmaya bile layık görülmeyen pürüzlü çerçevesi, kopuk ipleri, kaba derisi ihtimamsızlığa büyük bir numune teşkil eder. Ya o kocaman karın üzerine birbirinden ufak çöp kadar iki değnekçikle silleler indirilerek çalınışı, alelhusus kemali ihtimamla, adeta ana şefkati ile kucaklanıp göğüs üzerinde taşınırken yine bir yandan değnekler atılışı, onun da vahşi vahşi inlemesi sinirlere dokunacak kadar tuhaftır. İnsan bir şehir ortasında ve hiç Avrupa yapılı olmayan bir adam kucağında onu öter görünce adeta seyahate çıkmış ve yahut sinematograf seyrine dalmış, hülasa muhitinden uzaklaşmış gibi olur.

Davul bana köy düğünlerini de hatırlattığı kadar şimdi mebusan intihabını da derhatır ettiriyor.[1] O önde, imamla papazın kurulduğu araba arkada, al gazelere[2] sarılmış rey sandığı ortada, rengârenk bir katarın ehemmiyet ve ciddiyeti nisbette ağır bir riftarla mahalleler arasından geçişi görülecek şeylerdendir. Velhasıl nerede davul varsa orada temaşaya layık garibeler, eğlenceler de vardır ve işte yine onun içindir ki ramazan ayı da seyirler, seyranlarla doludur.

İrsî bir hal... Hani çengiler zil sesini duyunca bilaihtiyar[3] bel kıvırır, kalça sallar, göz süzerlermiş, bizde de o yamru yumru tokmak o koca deri parçasına inip bir gümbürtüdür koptu mu yerinden kalkıp pencereye koşmayan, kapısını aralamayan, kafesini sürmeyen kalmaz, halbuki laterna, âmâ

1 derhatır ettirmek: hatırlatmak
2 gaze: allık
3 bilaihtiyar: elinde olmaksızın

dilenci vesaire gibi daha ne çalgılar geçer, daha ne muhrik[1] havalar çalınır da kimse bana mı demez!

Davulun mevkii büyüktür. Hem o büyüklüğünü de muhafazada sabitkademdir.[2] Hiç unutmam, sıkışınca "siyasiyat" kelimesini pek şümullü bir manada istimali münasip[3] gören "Tanin" o unvan altında, bir defacık da kabineyi metihten sarfı nazarla onun yerine "bayram davulu" diye bir başmakale yazmış o eski bendenin kadir ve şöhretini yükseltmişti. Şüphesiz makale sahibi bu suretle emektar duasını kazanmış ve belki de otuz bir mart tehlikesini o dua yüzünden atlatmıştır... Gece, tam tatlı uykumun arasında penceremin altına gelip gürültü etmese, neme lazım, benim de kendisinden bir şikâyetim yok, fakat taraftar gazeteler gibi kurulup kurulup istenildiği saatte "Ziya" refikimizin hizbi cedit gürültüsü çıkınca meşhur "Bıçak kemiğe dayandı" makalesi şiddetinden çığlık koparan, dakikalarca öten çıngıraklı saatlerin on iki buçuk kuruşa mal olduğu bir asırda -çalar gazetelerin fiyatı biraz daha yüksektir- hastayı, istemeyeni uyandırması hoş bir cilve değildir. Ninniler, memeler, kışkışlar, hoppalalar ile iki saat çalışıp çabalayıp uyuttuğu yavrusunun "Dan! Dan! Dan! Dandan!!" gürültüsüyle gözlerini açıp ağlamaya başladığını gören valide bittabi davulu da, davulcuyu da parçalamayı çocuğu uyutmaktan daha kolay bulur ve tercih eder.

Bir de benim gibi, bazen yarı geceyi yatakta dönüp yer değiştirmek, yastığı ayak ucuna getirip götürmekle geçiren-

1 muhrik: gönül yakan
2 sabitkadem: yerinde durmakta direnen
3 istimali münasip: kullanılması uygun

ler, hiç olmayacak bir sebeple ertesi günü cüzdanın içinde bulacakları beş banknotun tatlı hülyasına dalıp tam mışıl mışıl uyuyacakları bir sırada davul sesiyle uyandılar ve kesenin boşluğunu gördüler mi değil sade sürahideki suyu kendilerini de beraber, pencereden aşağı fırlatmamak için adeta cebri nefs ederler.[1]

Fakat bereket bizdeki meşrutiyete... Neden inkâr edeyim, ufak tefek muhassenatı[2] şimdiden meşhut:[3] Köpekleri kaldırdı da gece gürültüsünü bir derece hafifletti. Evveli neydi o hal? Davul geçer gider, narası artık işitilmez olur, fakat köpeklerin haykırışması bir türlü nihayet bulmaz, bir iki saat de bu ahengin sonunu beklemek iktiza ederdi. Yangın ihbariyesi bir, saat başı gezintisi iki, ramazan davulu üç, beni mahalle bekçilerine düşman etti... Vaktiyle köylerde bunların hiçbiri yapılmaz, deliksiz uyku uyumak da bu suretle müyesser olurdu; fakat şimdi medeniyet ve icraat onları buralara da yetiştirdi, buraların gecesini de gürültüye, zangırtıya boğdu.

Daha gezmeye başlamadığım için kolera ile yangınların ramazan gezgincileri üzerinde bir tesiri oldu mu olmadı mı, bilmiyorum... Fakat geçen seneye nispeten Şehzadebaşı'nda bir iki fark var. Direkler yıkıldı, o kötü çaycı dükkânları iğreti saçları düşmüş birer çıplak baş gibi meydana çıktı. Sonra cidden temaşaya layık bir manzara da hasıl oldu: Direkler arasından şöyle Yenikapı'ya doğru baktın mı dört bacadan başka hail[4] yok, deniz tabak gibi göz önünde... Öyle bir dev-

---

1 cebri nefs etmek: kendini zorlamak
2 muhassenat: hayırlı işler
3 meşhut: görülen, görülmüş
4 hail: engel

rede dünyaya gelmişiz ki ecdadımızın yüzlerce sene zarfında gördükleri vakayiin daha müthişlerine biz iki üç senede seyirci olduk; bana kim Şehzadebaşı'ndan bakıp denizi göreceksin, İstanbul'un fethine yetişeceksin dese inanmazdım... Gelsin de bundan sonra biri mesela "Büyükdere'den baktın mı ne Beykoz Korusu kalacak, ne Alemdağı Ormanı, doğru Şile'yi göreceksin" desin de ben inanmayayım kabil mi? Daha nelere inanırım...

Duvarlarda, tahta perdelerde ilanlarını okuyorum: Tiyatro kumpanyaları hep hazırlanmışlar... Kantocu kızlar kim bilir yeni yeni ne havalar çıkarmışlar, al mor ne elbiseler yaptırmışlardır! Seyircilerin gece yarısını iki üç saat geçe ıssız bir yangın harabesi içinden "Yanıyorum ah! Ölüyorum ah!.." türküsünü söyleyerek, ıslık çalarak geçip gitmeleri tuhaf ve esrarengiz bir hal teşkil edecek. Şantözün dolgun kalçalarına ait olan bu "yanıyorum, ölüyorum!" kelimeleri birçok sinirlilere yangınla kolerayı hatırlatacak... Ah o yangın! Nice çocuğu karagöz seyrinden, nice genci raks temaşasından mahrum etti, bu gençlerin içinde, keşke evim yanmasaydı da kendi elimle satıp parasını şu tombul kıza yedirseydim diyenler çoktur!

İftarla oruç keyfine ait bahsi başka bir makaleye bırakayım; fakat bir derdim var, bir türlü söylemeden geçemeyeceğim: Kabine ve oruç! Hoş kabine deyince her sandalyesi tutulmuş, boş yeri kalmamış bir heyet hatırlamamalı, Allah bize on iki nazırı hep bir arada göstermiyor, daima biri, ikisi yok, yerleri boş kalıyor. Bereket sadrazam paşaya... Kim yoksa onun yerine geçiyor sorulana cevaplar veriyor. İşler de sayelerinde olup bitiyor; Nafıaya geçenlerde vekâlet ettiler,

fakat iş burada, bu vekâlet meselesinde değil, orucun kabine azası üzerinde göstereceği tesirlerde... Adi günlerdeki ahval ve icraata, rehavete bakılırsa vükela kahve ve tütüne hayli düşkün... Halbuki siyasiyatın tiryakiliğe hiç tahammülü yoktur; istedikleri kadar kahve ve tütün içmeye mezun oldukları günlerde bile aralarında esaslı bir ittifak gösteremeyen kabinenin oruç tesiriyle işleri büsbütün kördüğüm etmesinden, Arap saçı gibi açılmaz bir hale getirmesinden korkmuyor musunuz?...

DAHİLİYE VE HARİCİYEMİZ...

Acemi hizmetçi elinde kalmış ütü bezi gibi yirmi yerinden yanan memleket coğrafyasının güve düşmüş samur kürke dönen felaketli manzarası karşısında artık dalgın ve şaşkınım... Gazetelerde okuduklarım, şundan bundan işittiklerim hele gizliden gizliye duyduklarım beni bayağı hasta etti, gözlerime bir hayret ve belahet[1] perdesi indirdi. Saçağı tutuşan evlerde ta üst katlara çıkıp o dağınıklık, o kargaşalık içinde mahun kanepeleri, sedef çerçeveli aynaları güya kurtarmak için pencerelerden atan, yerden yere çarpan hamalları hayret ve belahetle gözden geçiren ve sırasını bekleyen bir papağan gibi kafesimde on, on iki gündür sesim kesildi, bana derin bir şaşkınlık ârız oldu. Yapmadığım garabet yok; kalem diye elime bastonumu alacak, sonra bu koca sopayı hokka yerine masamın üzerinde duran kahve fincanına batırmaya uğraşacak kadar dimağıma bir durgunluk çöktü. Meşrutiyetin feyziyle istihsal edebildiğimiz[2] sanayii nefise[3] semerelerinden o meşhur "Geceler gündüz oldu" şarkısı hilafına artık –bilaihtiyar– gündüzlerimi de gece mi görüyorum nedir, mesela tam öğle üzeri, günlük güneşlik bir za-

1 belahet: eblehlik, aptallık
2 istihsal etmek: üretmek
3 sanayii nefise: güzel sanatlar

manda odadan sofaya mı çıkmak icap etti, dalgınlığımdan dışarısını karanlık kıyas ederek gecelerden kalma bir itiyatla arıyor, tarıyor, bulamazsam hatta hizmetçiyi çağırıp istiyor ve şamdanı yakmadan bir adım ileri atmıyorum...

Güpegündüz odalarda, sofalarda mumla dolaşan bir adamın eli fenerli, ayağı nalınlı merhum Deli Salih'i derhatır ettirmesi ne kadar kabilse, hatıra, feneriyle adam arayan "Diyojen"i de getirmesi o kadar mümkündür. Acaba, ben de -gayrifarik[1] olarak- meçhul bir sevke uyarak irfan ehli adam mı arıyordum? Haydi, diyelim ki öyle! Aradım ve -farz bu ya- bir düzine kadar bulup hükümete hediye ettim; onları iş üzerinde kullanmadıktan, muzır bir nesne gibi bu daireden öbürüne atmaya uğraştıktan sonra neye yarar?... Hürriyet devrinin Avrupa'ya talebe gönderip sonra avdetlerinde onları işsiz bırakmasıyla, istibdat devrinin, ısmarladığı harp gemilerini Haliç'e çekip şamandıralara bağlaması arasında ben bir fark göremiyorum. Tevekkeli "tarih ezeli bir tekerrürdür"[2] demezler; tas değişti, hamam yine o hamam!

Şu on, on beş günün içinde neler oldu, başımızdan neler geçti? Bir düşünüyorum da "Ümit tükenmez!" iddiasında bulunanlara karşı "Hele gelin de bir beni tetkik edin; zerresi kalmış mı?" diye haykırmak istiyorum.

Yangınların çapulculara, muharebenin kargalara, ölülerin gısallere istifade vesilesi olduğunu bilirdim ama koleranın ekseriyet fırkasının temini nüfuzuna yarayacağını hatırıma getirmezdim. Bu illetin sebep olduğu musap ve vefayat[3]

---

1 gayrifarik: fark edemeyen, ayırt edemeyen
2 tekerrür: tekrarlanma
3 musap ve vefayat: felakete uğramış ve vefat etmiş

listesine az daha meşrutiyeti musap ve intihap hakkını vefat kaydetmeye mecbur olacak, tabutu Emanet azasının sırtına yükletip gürültüsüzce -şehremini vekilinin şive ve edasıyla söyleyeyim- karıncalar gibi sessiz sedasız defnettirecektik.

Felaket böyle bir, iki vakaya inhisar etse istediğiniz kadar tahammül benden; fakat taşrada daha neler oluyor, neler... Âyan azasından birinin her sene meclis kapanınca memleketine giderek tatilini orada köy yakıp kasaba yıkmak, aşayir[1] arasında muharebe etmekle geçirmesi eski Acem tarihinde bile nadir tesadüf olunur menakıbı garibedendir.[2] Hele bu cengâver teşrinievvel gelince kanla mülemma[3] kalkanıyla kılıcını duvara asıp kulağının arkasına kalemini sıkıştırarak gelip mecliste altı ay kavanin[4] tetkik hususunda zihin yorması masallardaki gülmez şehzadeyi bile kahkahasından hasta edecek kadar komiktir. Zaten hükümet sergüzeşti at cambazhanelerinde son perdeyi teşkil eden pandomima lubiyatına[5] o kadar benziyor ki... Koca vilayet merkezine martinleriyle girip adam öldüren eşkıyalar, uykuya dalıp hırsızları kaçıran polisler, jandarmalara sopa çeken ahali ile memleketimizde öyle parlak pandomima sahneleri geçiyor ki gözlerimizden yaş gelinceye kadar gülmemek kabil değil... Kim hatırına getirirdi ki Basra'ya yedi müsellah[6] haydut alenen girecek, adam vuracak, para çalacak... Bereket yedi

1 aşayir: aşiretler
2 menakıbı garibe: garip söylenceler
3 mülemma: sıvanmış, bulaşmış
4 kavanin: yasalar, kanunlar
5 lubiyat: eğlenceler
6 müsellah: silahlı

kişi imişler; ya on yedi olaydılar, valiyi bile tevabiiyle[1] aşırıp sonra hepsini hurma dallarına hevenk hevenk sallandırmaları kabil olacakmış!... Şakavet[2] kanun haricinde memleketimizde serbest midir, nedir? Ahalisinden yirmisi, otuzu dağa çıkmamış kasaba artık kalmadı. Görice'dekiler daha inmeden İzmir'deki Sami çetesi dağları aştı. Zaten böyle giderse zabıta eline düşen mücrimler,[3] canları isterse –hem de niçin istemesin?– kaçıp kurtuluverecekler; eline teslim olunan hırsızı tramvayda kapı dışına bırakıp kendisi ta içeriye kurularak oturan ve sonra bittabi veda etmeden ayrılmak nezaketsizliğinde bulunan refikinden ayrı düşen polisle, zabit Zeki Bey'in katillerini bir koca tekme rüşvet mukabilinde serbest bırakan diğer polisin hikâyesi, artık bundan sonra polis adı anılınca Nasreddin Hoca, Beberuhi ve emsali gibi çok tuhaf bir kimsenin ismi geçmiş kadar herkesi güldüreceğinde, hatta evimize giren sarikleri[4] görüp tutmak için "Yetişin, hırsız var, polis yok mu?" diye feryat edince o tehlikeli mevkide bile "polis" kelimesini işiten hırsızların gülmemek için dudaklarını ısıracaklarında şüphe mi var?

Beyoğlu'nda jandarmaları döven sarhoşlarla, Büyükada'da sarhoşları döven jandarmaların sergüzeşti idaredeki acze ve rical yokluğuna bir misal ise de doğrusu Manastır'da halkın kolera ile mütareke akdetmesine mukabil hükümetin gösterdiği beceriksizliğin yanında hiçtir. Hacısı, hocası kara bulut gibi toplanmışlar, koleralılarla sarmaş dolaş olup ka-

---

1 tevabi: bağlı olanlar, emrinde çalışanlar
2 şakavet: eşkıyalık
3 mücrim: suçlu
4 sarik: hırsız

vun, karpuz namına bağda, sergide ne varsa üzerine hücum edip bir ayın acısını çıkaracak kadar yemişler, bir oburca bayram etmişler. Yedikleri karpuz kavun adedince kurban vermeleri pek mümkün iken, nüfus artmasını muzır addeden bir felsefî meslek müessisi[1] midir, nedir Vali bu isyanı tasvip etmiş... İyi ki halk, yalnız bu kadar istemekle kalmış; bereket versin sağlamlara da kolera mikrobu aşısı yapacağız, bittahlil içinde yüzde yüz viberiyon mevcut sulardan başkasını içen kesanı[2] idama mahkûm edeceğiz dememiş... Vali buna da razı olacak, bunu da gayet münasip görecekmiş!...

İşte dahili ahvalimiz tuluat kumpanyalarının komedilerini andıran böyle bir garabet içinde; hariciyemize gelince o külliyyen akıl ve mantık harici...

Bir de ekseriyet fırkasının devair ve müessesat denilen bir nevi sanatoryumları vardır ki oralarda altın haplar yutturarak bedbinleri tedavi ederler ve onlara bir nur ve şafak cihanı açarlar. Acaba ben de hastalığımdan o suretle şifayab olsam,[3] Trablusgarp - İtalya meselesinden zerre kadar endişeye düşmez, hatta yangına bakıp "Ne tatlı gurup!", sele, seylaba karşı "Ne latif şelale!" kolera sedyeleri geçerken "Ne nezih rahat döşeği!" der, ötesini düşünmez miydim? Hem, doğrusu elimizde boykotaj gibi yaman bir silah bulunduktan sonra ecnebi devletlerle aramızda zuhur eden ihtilafattan münkesir olmakta[4] hiç mana yok; İtalya orayı mı zapt edecek? Gelsin Selânik'teki hamallar kâhyası -neydi adı? Çok şey... Bak! Doğ-

1 müessis: kurucu
2 kesan: insanlar
3 şifayab olmak: iyileşmek
4 münkesir olmak: kırılmak

rusu adeta Mithat Paşa'nın ismini unutmuş kadar müteessir oldum- ha, Kerim Ağa, gelsin Kerim Ağa... İngiltere Basra'ya yürüdü? Heyecana mahal yok, himmetin var olsun Kerim Ağa... Bir başka devlet Trabzon sahiline mi el attı? Endişeye mahal ne, sağ olsun Kerim Ağa!. Velhasıl bize bir Üsküdar kalıncıya kadar Kerim Ağa aşağı, Kerim Ağa yukarı!

Fakat ben bu kadar sade düşünen, işi iplikle bağlamayı seven nikbinlerden değilim. Delisi, divanesi olduğumuz Almanya'nın, Avusturya'dan sonra üçüncü müttefiki olan İtalya'dan da uzanan bu tecavüzü beni azîm bir hayrete düşürmedi. İyi ki dostumuz Almanya'nın yalnız iki müttefiki varmış; ya altı müttefiki olsaydı, bizim de düşmanımızın adedi altıyı bulacakmış; yine şükür Allah'a!

Bu hal bana neyi hatırlatıyor biliyor musunuz? Hani bazı haylaz oğullar vardır da, gider, kendisine fayda gelecek kadın kadıncık mis gibi sabun kokulu hanım kızları bırakıp arkasında bin belalısıyla dolaşan fettan kanlara âşık olur ve bu muzır sevda uğrunda düellolarda böğrüne kurşun, omzuna meç, kavgalarda ense köküne tokat, şamar yer; bizim kabine de öyle! Zavallı, Almanya demiş, bir iri kadının divanesi olmuş, Avusturya, İtalya ismindeki diğer dildadelerinden görmediği zarar yok... Biz bir ittifaka dahil olan hükümetlerden birine yar ve mekel[1] olalım, hakkında inşat etmediğimiz[2] methiyeler bırakmayalım da sonra rüfekasının tehditlerinden başımızı kurtaramayalım... Ben böyle bir siyaset garibesini Sultan Hamit'ten başka kimsenin başından geçmez sanırdım?... Meğerse tarih bir tekerrürmüş!

---

1 mekel: geçim yeri, arpalık
2 inşat etmek: ahenkli şiir söylemek

OLAN BİTEN İŞLERE DAİR

Son istizahtan,[1] o tarihî celselerden anlaşıldı ki, artık bu muhalifler patırtısının "Şöyle olacaktı, böyle gidecekti"si, filan kalmadı; hangi işin başına geçseler, hani Çarşıbaşında sıra sıra dizilip pürtelaş kasnak işleyenler vardır, işte onları hasedinden çatlatacak bir sürat ve şamata ile öğleye kadar dikiyor, fakat öğleden sonra acemi terziler gibi yukarıdan aşağı bir çekişte yaptıklarını söküyorlar... Refah ve huzur kürküne bürünmek için ellerinden iş bekleyenlerin bu kara kış ortasında da çıplak kalmalarından korkuyorum!

Elim ermez, gücüm yetmez; yoksa ben bu neticeyi ister miydim? Kabine tenkit edilmeyecek, mebusan müzakeratı[2] gazetelere geçmeyecek gibi lakırdılar olur olmaz adeta göğsüne yaftası yapışmış, boynuna markası asılmış, tepesine alameti farikası basılmış, o Metaksa konyağı gibi, taklit olmadığına asla şüphe kalmayan istibdat karşısında "Domuz topu"na yatırılmış masumlar gibi ter döktüm; o kadar nevmit[3] oldum ki ağız açmaya, bir kelime yazmaya artık kendimde kudret bulamadım.

Fakat hele şükür, bir taraftan Trablus muvaffakiyatı, diğer cihetten siyasi katiller hakkında takibine başlanan ada-

1 istizah: gensoru

2 müzakerat: görüşmeler

3 nevmit: ümitsiz

let politikası elalemin yüzüne baktırabilecek bir renk aldı da ben de sokağa, halk içine çıkabildim; yoksa şişe kavanoza bırakılmış bir kırmızı balık gibi hemen iki aya yakındır odamda pencereden pencereye ağır ağır dolaşarak kapalı kalmaktan boğulmuştum.

Mamafih o da fena bir hayat değildi ya? Van kedisi bu kanepede, ben karşısında, camlardan giren kızgın güneşe karşı upuzun seriliyor, o, kurtulmak için asılmış bir pösteki kadar cansız, ben devrilmiş bir soba borusu kadar hissiz, hareketsiz, uykudan beter bir uyuşuklukla bilafasıla,[1] saatlerce yatıyorduk. Nihayet biraz kımıldanmak, uyanmak lazım geldi mi, Prenses (kedimin adı) sırtını bir saç ütü gibi biçimsizcesine yükseltip, ateş kadar renkli ağzını açarak esnerken ben de bir müddet doğruluyor, geriniyor, kollarımı sağa sola, ayaklarımı aşağı yukarı sallıyor, sonra yine başımı yastığa dayıyordum.

İşte böyle, Çerkez Ahmet'in[2] Siroz'da dövüp dövüp köprüden aşağı attığı avukat gibi bir baygınlık halinde ben yatarken arkadaşlar geliyor, "Canım niçin yazmıyorsun, niçin düşündüğünü söylemiyorsun, meşhur kelamdır: Müsademei efkardan barikai hakikat çıkar!"[3] diyorlar. Halbuki, insaf edin, bizde öyle mi? Müsademei efkârdan dosdoğru beyne saplanan kocaman bir kurşun çıkıyor. Hatta yan geçmesi, hedefi şaşması, bozuk torpillerimiz gibi "çat!" deyip ateş almaması ihtimali de yok. Sanki göze görünmez çelikten ray döşenmiş gibi bir kere fırladı mı, devrildin gitti... "Alimsen,

1 bilafasıla: aralıksız

2 Zeki Bey'in katillerinden biri, Umumi Harp'te Cemal Paşa tarafından idam edilmişti

3 Fikirlerin çatışmasından gerçeğin ışığı doğar

fazılsan bize hakikat yolunu göster, zekâ şulenle yolumuzu aydınlat!" nasihatine kulak verenin akıbetine ise daha yeni seyirci olduk; elinde fener tutup halka selamet rehberi olacak sıra hiç değil; zira karanlığa saklananlar aydınlığa nişan alıyorlar, "dan!" dedi mi ne fener, ne fenerci!

Mamafih insan sabır da edemiyor ya? Tevekkeli Serez katilleri ötekinin berikinin dudaklarını oymaya kadar varmışlar, alışan ağız durmuyor. Şu son günlerde başımıza gelenleri düşünüyor da kendi kendime: "Gün gelecek ki, diyorum, bize hükümetin kızlarağasıyla haseki kalfalar elinde kaldığı devirleri arattıracak. Kaynarca muahedenamesini imzalayanlara büyük eslaf diye rahmet okutturacak!"

Üç senedir nezaret koltuklarında gördüklerimizi hatırlayınca soğuk soğuk ter döküyorum; aman vükela intihabında[1] dikkat edelim, Girit'e karadan asker sevkini teklif eden ricali tarihiyemizi artık cehlü belagate[2] numune alarak işe girişmeyelim! Mesela meclisi vükela bir Arnavutluk iğtişaşında[3] "Bitlis"e zırhlı göndermeye, "Sakız"a şimendiferle asker sevkine kararlar vermeye kalkmasın... Kuvvetli bir muhalefet vücuda gelmedikçe bunlar hep, sayılı fırtınalar gibi gelecek, hükmünü birer birer icra edecek diye Allah bilir korkuyorum... Hakkı Paşa kabinesi vükelalığı cenaze alayında tabut taşımak kadar ehemmiyetten düşürmüş, gelenin geçenin eline bırakmıştı, önüne gelen, aşçısı, işçisi, bir defa omzunu şöyle yan tarafa eğdi mi, yallah?

1 vükela intihabı: milletvekili seçimi
2 cehlü belagat: düzgün konuşmayı bilmeme
3 iğtişaş: kargaşa, karışıklık

Bir zamanlar, meşrutiyet niyetine ilan ettiğimiz şu idarenin ilk günlerinde, kendi kendime sevinir, "tarihin ne mühim devrinde yaşıyorum, istibdadın sukutuna[1] da yetiştim, hürriyetin zuhuruna da" derdim... Talihimde bir de derebeylikten tatmak varmış! Hastane müdürlerinin rüsum ve vergi vazına salahiyettar oldukları vilayetler ahvaline baktım mı iltizam suretiyle halkı vergiye biçen ta eski devirlerin sancak muhafızlarını hatırlamamak kabil olmuyor... Hele cemiyetin taraf taraf bayrağını açıp altına asker toplaması yok mu? Yirminci asırda Avrupa'da mı yaşıyorum, yoksa yüzlerce yıl evvel "Akkoyunlu", "Karakoyunlu" memleketinde mi ömür sürüyorum, beni şüpheye düşürüyor!

"Meşrutiyete darbe, şekli hükümeti tağyir"[2] gibi ağır ithamları havi[3] son hadise suya düştükten sonra bana artık gazetelerdeki "divanı âli" haberleri de emniyet veremiyor. Bu defa Bingazi mebusu imdada yetişti, o sefer de kim bilir, belki Yemen, belki Basra valisi, elbette biri çıkar... Tehlikede olmayan memleket mi yok? Hem zaten testi kırıldıktan, kısrak kaçırıldıktan, işin iler tutar yeri kalmadıktan sonra sekiz on kişinin oraya toplanıp bağırıp çağırması neye yarar? Nasreddin Hoca dağda odun keserken bir kurt gelmiş, eşeğini parçalayıp yemiş, hoca avdetinde bakmış ki kurt işini bitirmiş, kaçıyor, civardaki birkaç adam da arkasından "Tutunuz! Yetişiniz?" diye bir avaza haykırıyor, anlamış ki canavarı tutmanın imkânı yok, zaten tutulsa da merkep yine yerine

1 sukut: düşme
2 tağyir: değiştirme
3 havi: içeren

gelmeyecek, bağıranlara hitaben "Telaşınız nedir? demiş, bırakın, bari tok kurt yokuş yukarı zahmet çekmesin?"

Haydi anladık, dört senedir bir türlü vükelaya mesuliyet tevcih edemedik, daima tenkit ve tetkikten onları, münezzeh,[1] müberra[2] bulduk, bakıyorum tevabiine[3] de öyle muamele etmişiz; at, araba ve emsali gibi cansız eşyalarına da... Geçen gün mecliste, otomobil hadisesi bahsini ciddi bulmayanlar oldu. Halbuki cevapsız kalan suallerden biri de o idi! Hani masallarda her şeyin, cemadatın[4] bile bir padişahı vardır, bu da otomobillerin padişahı mıdır nedir? Nefsi tıpkı hükümdarlar, reisicumhurlar gibi gayrimesul... Vaktiyle Mekke'de şerif Avnürrefik'in bir fili vardı, çarşıda, bostanda başıboş gezer, istediği dükkâna hortumunu uzatır, mesela bir çuval baklayı, bir kazan aşureyi, bizim patlak itfaiye borularını hasedinden büsbütün patlatacak bir kuvvetle iki dakikada emer, bitirir, bir iki de çerçeve kırdıktan sonra hiç sebepsiz bir koşmaya başlar, önüne geleni devirip geçer, giderdi... Haddin varsa bu müthiş dört ayaklıya iliş, hurma dallarına asıldığın gün o gün olur... Hububat yerine her gün yedi adam yutmadığına şükredip sokaklarda dikkatli yürümekten başka çare yok. Biz de bu meselede şoförün daha acemi olup vukuat adedini arttırmadığına hamdüsena edelim, bekleyelim...

Zaten sessiz, sedasız, sabur[5] ve mütevekkil beklemek bize has bir meziyet midir, yoksa reji idaresi İtalya'nın emrine

1 münezzeh: kötü sıfatlardan arındırılmış
2 müberra: aklanmış
3 tevabi: bir kimsenin hizmetinde bulunanlar
4 cemadat: cansızlar
5 sabur: çok sabırlı

çalışıyor da tütünlerimize afyon mu karıştırıyor nedir? Halk bir baygınlık âleminde... Avrupa gazetelerinin muhbirleri, ne derece şaşılacak bir şey olacak ki, gazetelerine harp havadisinden evvel İstanbul'daki sükûn ve huzurdan, kayıtsızlıktan bahsettiler, uyku ve uyuşukluğa dair telgraflar çektiler. Fakat bu bizdeki et tahtasına intizaren mangal altında uyuklayan kedilerinkine benzer, hele satırın kör sadası evin içine bir aksetsin, bak önümüze geçilir mi?...

AŞÇILIK, AĞALIK, LALALIK VE MEŞRUTİYET

Kör kadıya "körsün!" diyebileceğimiz devir hak ve hakikatin idraki bize müyesser olmayacak. Bu, her gün, birer tebligatname ile tekit olunup[1] duruyor, hapishaneler adam almıyor. Ortada hacerden, seçerden başka bu işi böylece anlamayan kalmadı. Haydi bırakınız doğru sözlülüğün bu derecesini, fakat hiç olmazsa iki gözden alil[2] olana "şaşısın!" da mı diyememeliyiz?

Maksat malum: Herkesi köre ahu gözlü, şaşıya şehla bakışlı dedirmek ama benim bu oyunda sayım, suyum yok... İşten el yumar, ağzımı tutar, çekilir bir köşede seyirci olurum, daha iyi varsın halk, doğduğundan beri dünyasını görmemiş, gözleri anadan doğma kapalı eşhasa: "Keskin bakışlı, avcı gözlü zatlarsınız. Gözlüğe, dürbüne ne hacet, bir bakışta cihanı temaşa etmek hassası size Allah vergisi!" diye eskisi gibi tekâpu[3] etsin. Bu gülünç manzarayı seyreder, köşemde kıs kıs gülerim.

Fakat ne olur ise olsun, inkâr etmemeli ki şu idare bize çok şey kazandırdı. Hatta bazen kendi kendime düşünürüm

1 tekit olunmak: pekiştirilmek
2 alil: kör
3 tekâpu: dalkavukluk

de "hakkı adalet yolunda giden terakki etmemizin ayağına cemiyet köstek olmasa idi kim bilir mevkiimiz dört senedir ne bâlâter[1] olurdu; ilahi hayırlısıyla telafisini sen bize müyesser eyle!" temennisinde bulunurum.

Filvaki insan yeni idarenin muhassenatından[2] hangi birini yâd edecek, hangi mühiminden başlayacak bilemez, karar veremez, o kadar çoktur... Kendi hesabıma söylüyorum, şimdi şuraya oturup size fevait[3] ve hasenatını bap bap, kısım kısım, derece derece tasnif ve tadada[4] başlarsam, eminim her gün gazetemizde üç sütun yazmak şartıyla meclisi mebusanın küşadına kadar, iki ay mı kaldı, üç sene mi, otuz iki sene mi, ne kadarsa fütur getirmem[5] ve fakat bitiremem, makalelerimin sonunu bulup "son" dediğim günü idrak edemem. Bu bir hakikattir ki göze görünmese de ziyanı yok, kulaktan kulağa işitilir, kitaplarda okunur, yine kanaat hasıl edilir.

Fakat itiraf da etmeli ki bize çok şey kazandırdı, âmenna, lakin az şey de kaybettirmedi. Kaybettirdi dediklerimden maksat Bosna - Hersek, Şarkî Rumeli gibi sırf Kâmil Paşa'nın hatasıyla (!) vaki olan siyasi ve coğrafî zıyalarımız[6] değildir. Rical biraz daha himmet etse ankarip[7] onlar birer birer telafi edilir. Ben telafisi gayri kabil olanlardan, ahlak ve âdatımız münasebeti bulunanlardan bahsetmek istiyorum.

Ne gibi diyeceksiniz.

---

1 bâlâter: daha yüksek
2 muhassenat: hayırlı işler
3 fevait: yararlar, faydalar
4 tadad: sayma
5 fütur getirme: zayıflık, gevşeme
6 zıya: kayıp
7 ankarip: yakında

Söyleyeyim: Mesela aşçılık... Yeni idare aşçılık için bir inkıraz[1] devri oldu. Ama aşçı ve aşçılık deyince gözünüzün önüne meydanda bulunanlara kıyasen, kısa gümüşî ceketli, dar pantolonlu, tulumbacı yemenili şansız ve şerefsiz şimdiki zibidi mutfak yamakları veyahut lakerdacı kıyafetli Rum ve Ermeni delikanlıları gelmesin. Benim hatırlamak istediğim onlar değil.

Beyrut bombardımanı ile bir katmer daha musibet bağlayan yüreğimizin acısını unutmak için siyasetten hariç gibi duran başka mübaheselere[2] girişelim; mesela babası, dedesi cetbecet saray çıraklarından bir konak aşçıbaşısını düşünelim.

Ayağında limon küfü şalvar, sırtında sarı sırma cepken, belinde bir değirmi âlâ şal, boynundan aşağı sarkmış gümüş saçmalı bir köstek, ucunda dört yüz dirhem çeker bir priyol saat... O ne riftar,[3] o ne güftar,[4] o ne azamettir yarabbi? Kahve ocağından baş sedire kadı efendi vekarıyla bağdaş kurup savak işlemeli tütün mahfazasındaki İskeçe göbeğinden şöyle bir tutam alarak Çavuşoğlu kâğıdına ağır ağır sarışı, mercan kakmalı bağa kutudan bergamot kokulu Amerika enfiyesini itina ile çekişi, hepsi değme ağada, efendide, hatta şu güne göre değme ricalde, kibarda bulunmaz.

Sakız gibi beyaz hilali gömleğini sıvadı ve ipek Bursa futasını[5] tutunup dört çırağın bahriye neferi gibi seri ve çalak[6] emrine amade olduğu eczacı dükkânı kadar temiz, dosya

---

1 inkıraz: çöküş, yıkılma
2 mübahese: tartışma, görüşme
3 riftar: gitme, gidiş
4 güftar: söyleyiş
5 futa: peştamal
6 çalak: çevik

kalemi kadar istifli mutfağa bir defa girdi mi elinden iş çıkacağına, ağız tadıyla yemek yeneceğine insanda derhal bir kanaat hasıl olur; yalnız şu manzara daha tereyağlı pilavın, beyinli Nemse böreğinin, kaymaklı kadayıfın rayihası duyulmadan iştahı tahrike kifayet eder... Ayvazın başı üstünde, rey sandığı gibi ihtiramla,[1] ihtiyatla taşınan yemek tablasına hasret çektirir.

Mateessüf bugünün ricali bu tarzda yemeye düşkün değil.

Saray dağılalıdan ve sabık vükela, şükür Huda'ya, birer suretle meydandan çekileliden beri ortada, asıl teessüfe şayan nokta aşçıbaşılar da hemen hiç kalmadı, memleketlerine; "Bolu"ya "Mengen"e dönüp gitti. Orada çift sürüyor, çubuk dikiyorlar. Herkesin bir fikri var ya! Bence bu adamlar zayiattandır. Mesleklerine sadık, adeta mutfak işlerine âşık olduklarından gözleri eski devrin nişanında, rütbesinde de değildi. Ama o ne fena bir devirdi ki bu haluk[2] adamların bile rahatını çok görür, ellerine en miskin mürtekipleri[3] mutasarrıf eder, şikâyetlerine sebep olurdu.

Zayiatımız yalnız aşçılara münhasır[4] kalmıyor... Hani o eski ağalar, lalalar, sandalcılar... Nerede; seyisler, ayvazlar, ispirler? Hiç kalmadı. Kalanlar da yeni yetişmelere gülünç oldu.

Alaturka setreli, fotin kunduralı, sözü sohbeti çekilir, evzaı[5] temaşaya değer bir nevi eski ağalar vardı ki o zaman-

1 ihtiram: saygı
2 haluk: iyi huylu
3 mürtekip: rüşvetçi
4 münhasır: sınırlı
5 evza: durumlar

ki ricalin adeta müsteşarlık vazifesini görürlerdi. Kim bilir şimdi de ricali hizmette bulunsalar tecrübeleri sayesinde efendilerinin ne kadar yüzünü ağartırlar, milletin ne kadar hayır duasını alırlardı. Hem onlar teşrifat sever, resmiyete meftun, ağırbaşlı, sağlam bünyeli, ehemmiyetli kimselerdi. Resmiyet hususunda adeta mutaassıptılar. Bugüne erip nazırlardan birinin tebdilihava[1] istidanamesini takibe gelen bir mal müdürü vazıyla, külfetsizce Babıâli'den girdiğini görseler badema[2] İstanbul kaldırımı çiğnemekten feragat ederler, ya memleketlerine çekilip giderler, yahut da Medine'ye mücavir olurlardı.

Benim bu adamlarda asıl sevdiğim sabah kıyafetleriydi. Parmak dikişli, kırmızı tahta düğmeli, yer ile beraber uzun hırkalarını giyerler, arkası çekmeli terliklerini takarlar, ufak kiraz çubuklarını çekerek namazdan sonra öksüre öksüre güneşin tulûunu[3] seyrederlerdi.

Hülasa şair, zarif, faydalı kimselerdi!

Bittabi ağalık bitince lalalık da kalmadı, midillisine binmiş mektebe giden çocuklar da kalmadı... Hele vükela çantacıları büsbütün münkarız oldu.[4]

Ben eski istibdadın arkası zaptiyeli, debdebeli, tantanalı, müşir, vezir arabalarından nefret ederdim, fakat bunun bir derecesi vardı ki müstahsendir;[5] vükela temiz kibar bir kupaya mütevazıane yaslanmalı, arabacının yanında, öyle Serez çetecileri gibi olsun demiyorum, fakat ufak tefek yapı-

1 tebdilihava: hava değişimi
2 badema: bundan sonra
3 tulû: doğuş, doğma
4 münkarız olmak: çökmek, yok olmak
5 müstahsen: güzel görülmüş, beğenilmiş

lı, munis çehreli efendiden bir ağa şöyle edibane yan oturmalı... Bu o büyük mesnetlerin hakkıdır, yakışığıdır.

Uzun kayıklar, sırma cepkenli hamlacılar, onlara da gitgide tesadüf olunmayacak... İftar âdeti ise çoktan unutuldu.

İşte yeni idarenin zayiatı... Böyle ufak tefek beş on alayişe,[1] debdebeye ait örf ve âdet... Kazancımızın yanında lakırdısı edilmeye değmez... Bir değişikli hasbihal olsun diye yazdım, yoksa bilmez miyim ki teşrifat zamanı değil, faaliyet, himmet, gayret zamanıdır.

"Meşrutiyet"i bulur gibi olduk; terakki yolunun emaresi görüldü.

İşimiz şimdi üç nal ile bir ata kaldı.

---

1 alayiş: gösteriş

GÖZ İLE GÖRÜNMEZ, EL İLE TUTULMAZ BİR KUMAŞ

Bir Hint masalından

Size bir hikâye anlatayım:

Vaktiyle Hindistan içerilerinde hükümet süren bir hâkimin giyim kuşama merakı vardı: Eline ne geçerse hep pahalı kumaşlara sarf eder, bütün gün büyük boy aynalarının karşısında elbise değiştirmekle vakit geçirirdi. Ülkenin payitahtı Tibet yolunun geçidinde olduğundan gelen çoktu, ticaret ve sanatı da işlekti. Yüzlerce kumaş tezgâhı, hükümdar sarayı için usta ressamların çizdikleri latif çeşitler ve örnekler üzerine en âlâ lahur[1] şalları, kaşmir kumaşları, dibalar, muslinler yetiştirir, bütün kıtaya şöhretleri yayılmış meşhur makastarların en son modaya uygun kestikleri elbiseleri, saray içinde çalışan terziler ipek tireler ve altın iğnelerle sürat ve maharetle diker, atlas bohçalara koyarak hâkim dairesine gönderirdi.

Günün birinde şehirde iki serseri peyda oldu. Gezdikleri yerde dünyanın en nefis, en kıymetli kumaşlarını kendilerinden başka hiçbir ustanın dokuyamayacağını söylerler ve derlerdi ki: "Bizim dokuyacağımız kumaşın işlemesi de, ren-

1 lahur: Lahor'da yapılmış

gi de, örgüsü de misilsiz olduktan başka bir meziyeti daha vardır: Fikri dar, izanı[1] az kimselerin gözüne görünmez."

Nihayet bu söz hâkimin kulağına kadar vardı ve onu düşündürdü:

"İşte kıymet biçilmez, paha takdir edilmez bir matah," dedi, "mademki zekâ ve dirayet sahibi olmayanlar bu kumaşı göremezlermiş, o sayede benim için hükümet iradesine ve ikbal mevkiine layık olmayan ricalin muktedirlerden tefriki[2] mümkün olacak, layık olmayanların devlet işiyle bağları kesilerek idare dizgini kudretli ellere tevdi edilebilecektir. Durmayıp bu kumaştan dokutalım!"

Derhal, iki serseriye arzu ettikleri kadar para itası[3] ve bir dairei mahsusa tahsisi hakkında emirler verildi ve zaman kaybetmeden işe başlamaları için de tembihatı şedidede[4] bulunuldu.

Filvaki bu ustalar tuttular, ortaya iki tezgâh kurdular ve başına geçip makaralar boş olduğu halde güya işliyorlarmış gibi çalışmaya başladılar, mütemadiyen ibrişim ve bol altın tel istiyorlar ve bunları torbalarına doldurup boş tezgâhlar karşısında gece yarılarına kadar işliyorlar, uğraşıyorlardı.

Bu sırada hâkim "acaba iş nasıl gidiyor?" diye meraka düştü. Fakat ahmak ve hükümet işine layık olmayan kimselerin kumaşı görebilmek nimetinden mahrum olduklarını düşünüp: "Başvezirim muhakkak zeki bir zattır, onu göndereyim de bana haber getirsin!" dedi.

1 izan: anlayış, kavrayış
2 tefrik: ayırt etme
3 ita: verme
4 tembihatı şedide: şiddetli tembih

Memleket ahalisi de meseleden haberdar olduğu cihetle "Ah, kumaş bir meydana çıksa da kimler ahmak, kimler zeki anlasak!" fikriyle ve merakla bekliyordu.

Vezir aldığı emir üzerine kalktı, tezgâhların yanına vardı. Kalbi atıyor, gözleri dumanlanıyordu, acaba göremeyecek miydi?

Baktı: Mekikler, yumaklar bomboştu, meydanda kumaşa benzer bir şey görülmüyordu. "Eyvah," dedi, "mahvoldum, meğerse ben de ahmak imişim!"

Dokuyucular bir taraftan çalışıyorlar, bir taraftan da vezire kumaşı, rengini ve çeşidini nasıl bulduğunu, beğenip beğenmediğini soruyorlardı. Ne yapsın? Göremiyorum nasıl desin? Yalana mecbur oldu: gözlüklerini takıp boş tezgâha dikkatle bakarak:

"Olur şey değil, enfes," diye haykırdı "bu ne renk bu ne resim... Hayran oldum: derhal gidip efendimize haber vereyim!"

Serseriler memnun oldular ve ellerini boşlukta dolaştırarak:

"Şurasını kırmızı işledik, kenarlarına iyi düşer diye bilhassa sarı çizgiler çektik, ortaya mor menekşeler koyduk!" gibi tafsilat verdiler. Vezir hükümdar huzuruna çıkınca aldığı izahatı kendi de görmüş gibi tekrar etti. Bu sırada dokuyucular mütemadiyen ipek ve sırma tel istiyorlardı.

Birkaç gün sonra hâkim diğer bir vezirini gönderip sordurdu; serseriler mevcut olmayan kumaşı önüne serdiler ve sordular:

"Nasıl buluyorsunuz?"

Vezir şaşırdı, kan ter içinde kaldı, içinden: "Eyvah," dedi, "meğer ben de gabi,[1] ben de ikbal mevkiine layık değilmişim; şimdi ne yapmalı, nasıl edip de işin içinden çıkmalı?" Nihayet karar verdi, yalan söyledi:

"Emsalsiz matah," dedi, "ömrümde bu kadar latif bir kumaş görmedim; kim bilir şahımız ne kadar mahzuz olacak;[2] koşup arz edeyim!"

Nihayet hâkim bizzat kendisi gidip tezgâh üzerinde kumaşı görmeye niyet etti ve maiyetinde vüzera ve vükeladan bir kalabalık olduğu halde debdebe ve tantana ile tezgâha yaklaştı. Serseriler daima işliyorlardı, fakat ortada ne ipek tire, ne altın tel, ne de kumaş vardı. Hâkim içeri girince yerlerinden kalktılar ve bir şey görülmesi kabil imiş gibi elleriyle boş tezgâhı işaret edip:

"Buyurun efendimiz, işte tam zatınıza layık bir kumaş!" dediler. Hâkim sapsarı kesildi, vücudunu buz gibi soğuk bir ölüm teri kapladı, bacakları titremeye başladı, kendi kendine:

"Eyvah" dedi, "ben de mi ahmağım, ben de mi hükümet idaresine layık değilim?"

Fakat keder ve endişesinden renk vermedi, yüksek sesle dedi ki:

"Memnun ve mahzuz oldum, artık bu kumaş üstüne kumaş olmaz!"

Maiyeti de hükümdarı taklit etti, hiçbiri ortada kumaşa benzer bir şey görmedikleri halde dikkatle boş tezgâha bakarak mırıldandılar:

"Nefîs şey!.."

---

1 gabi: ahmak, kalın kafalı
2 mahzuz olmak: haz duymak

Derhal serserilere nişan ve imtiyaz verildi, rütbeler maaşlar tahsis edildi. Onlar da daha büyük şevk ve hevesle kumaşın biteceği gün tabesabah mum ışıkları altında çalıştılar. Sarf ettikleri kuvvet ve emek herkesin gözüne görünüyordu. Fakat kumaş? O, meydanda yoktu, nihayet "bitti!" dediler, yerlerinden kalktılar ve güya kumaşı tezgâhtan çıkarıyorlarmış gibi hareket ederek boşlukta bir müddet uğraştılar. Sonra altından yapılmış büyük makaslarla sanki kestiler ve tiresiz bir iğne ile iki saat kadar oturup diktiler.

Artık elbise hazır olmuştu. Bu göze görünmez matahı serseriler sırma işlemeli bir bohçaya katlayıp yerleştirdiler ve kalkıp hâkimin huzuruna çıktılar.

Güya ayrı parçalar mevcutmuş gibi birer birer sedirlerin üstüne serptiler ve bir taraftan da izahat verdiler:

"İşte cepkeni, bu da dizlikler; görüyorsunuz ya örümcek ağı gibi ince dokunmuş; tüy kadar da hafif!"

Hâkim eğildi; ve tutar gibi yaptı:

"Sahi," dedi, "ince ve hafif!"

Halbuki bir şey görmüyordu ve mademki ortada mevcut bir şey yoktu, nasıl görebilirdi? Serseriler "Efendimizi biz giydireceğiz!" dediler ve güya elbisenin ayrı ayrı parçalarını uzatıyor gibi yaparak hâkimi giydirdiler, yani çırılçıplak ettiler, ortaya koyuverdiler.

Biçare hâkim, aynanın karşısında döndü, çevrildi, yan geldi, yine bir şey göremedi, fakat bozmaya gelmezdi. Alelhusus kurena[1] ve bendegânı[2] karşısına geçip hep bir ağız-

1 kurena: yakınlar

2 bendegân: padişahın hizmetinde bulunanlar

dan söyleniyor; "Ne kumaş, ne biçki, ne dikiş! Olur şey değil, efendimize öyle yakıştı ki..." diyordu.

İki kişi elbisenin eteklerini tutmaya memur edildi; bir alayü âlâ tertip edildi, sokağa çıkıldı. Halk birbirini ezercesine toplanmış, dükkânlar tutulmuş, memleket ayaklanmıştı. Sokakta herkes hiçbir şey görmediği, daha doğrusu hâkimi çırılçıplak gördüğü halde renk vermiyor: "Aman ne kumaş, ne latif elbise!" diye takdirler yağdırıyordu. Hatta daha ileri varanlar da vardı: "Cepkenin ucu kusurlu, eteği de fazla uzun, bel tarafı da çok dar!" gibi muahezeler[1] de duyuluyordu.

İşte bu suretle ortada anadan doğma bir adam, arkasında, boşlukta ellerini bir şey tutar gibi yummuş ve hürmetle eğilmiş iki kişi, etrafta bir ulu kalabalık, koca bir memleket iki serserinin uğrunda, görmediği halde görmüş gibi kendilerini de, başkalarını da aldatarak bir sehiv[2] ve hezeyan âlemine doğru ilerleyip gidiyordu.

Bu gözle görünmez, elle tutulmaz matah: Bizdeki meşrutiyet, çırılçıplak kalan kimse: millet; soyup soğana çeviren serseri dokuyucular da: Elmalum Cemiyettir.[3]

---

3 muaheze: eleştiri
4 sehiv: yanılgı
5 cemiyet: İttihat ve Terakki Cemiyeti

İKİNCİ ON TEMMUZA KADAR

Osmanlı ülkesinde yine toplar patlasın, mehtaplar yansın, fişekler atılsın; ahali sokaklara dökülüp şarkılar çağırsın çalgılar çalsın, "Yaşa!" diye haykırsın, yeri var; zira yine zulmün pazısı büküldü, halkın yüzü güldü.[1]

Bayraklar asalım, kandiller yakalım, fenerler takalım; zira vatan elinde yine bayram oldu... Mahyalar kurulsun, davullar çalınsın, gemiler donansın; zira Osmanlı yurdunda yine beşaret[2] hilali doğdu, yine ramazan oldu.

Ey ulu Yezdan,[3] hangi sevgili kulunun duası dergâhında makbul göründü ki çekirge elinde kalan bu kuru memlekete acıdın, sansar dadanmış kümeste gibi kanı emilen mahlukatını haşarat şerrinden kurtardın; farelerin yuva yaptığı, yavru yetiştirdiği ambarımızı zarardan halas ettin, hülasa afete nihayet verdin.

İşte gözlerim hamdü sena yaşlarıyla dolu, ellerim semaya uzanmış, iki diz üstü geldim, şükran secdesine kapandım. Zira halimiz yaman, aklımız perişan, küçüğümüz büyüğümüz Okyanusya sahillerinde kazazede olup vahşiler eline düşmüş seyyahlar gibi bir tehlikeden bir diğer müthişine uğ-

1 Büyük kabine ismi verilen yeni hükümetin iş başına geldiği sırada ümide kapılarak yazılmıştır.

2 beşaret: müjde

3 Yezdan: Allah

rayarak hep korku ve ürperme içindeydik. Şimdi ise belimizi doğrulttuk, gözümüzü açtık, dünyamızı gördük.

Evet, artık gördük ki pehlivanlar, koç dövüştürenler, kuşakları arasında kama taşıyanlar, bir vuruşta üç karpuzu ikiye bölenler siyaset meydanından çekilmiş; Göksu küpü, kuyu çıkrığı, zillimaşa gibi Karagöz'ün eşyasına benzeyen kaba saba, hamhantal, bir hırdavat yığını kadar insan hükümet sahnesinde görünmez olmuş; zuhuri koluna nihayet verilmiş... Şimdi insanı kâmile yakışan odur ki, şayet memleketi yine ahır kapısı açık kalmış bir bahçe gibi toprakları eşilmiş, çiçekleri biçilmiş, tarhları ezilmiş görmek istemiyor, nalçalı izler bulmak arzu etmiyorsa bu halin tekerrürüne imkân bırakmasın: mesnet ve mansıbı akide ve imanından emin olmadığı önüne gelen herkese öyle mevlit şekeri gibi külah külah dağıtmasın!

İşten anlayan ileri gelsin, ikbal sedirlerine o layıktır; fakat anlamayıp da geçenki gibi umuru hükümeti[1] Arap saçına, ipine dolanmış koyuna benzetecek kimseler vatan namına yere geçsin; zira onlara toprak altı biçilmiş kaftandır.

Hem üç senedir rençper ücreti üç misli paha buldu; bir sınıf halk, numunelerine bakıp rical sırasına geçivermek, tayin suretiyle mebus oluvermek arzusuyla kulüplerden çıkmayalı akıntıda yedek çekecek adam, yapıda toprak taşıyacak kimse kalmadı. Binayı hükümetin en üst katlarına, yangın çıkmış konaklarda gibi kurtaralım diye çapulcular girdi, baş sedirlere kuruldu: Beyler ise cami avlularına indi, eşya denklerinin üstüne oturdu. Fakat nihayet 9 Temmuz'da esen canım poyraz, lodosun hükümet sahiline döktüğü mezbeleyi

1 umuru hükümet: hükümet işleri

geldiği yere itti, hülasa afet bitti, felaket nihayete erdi! Artık herkes yakıştığı yere: Arş!

Karilerime[1] bir hülasa yapayım dedim, fakat ikinci devri istibdadın tüyler ürpertici, başlar döndürücü, yaşlar döktürücü, saçlar yoldurucu hangi bir vakasından bahsedeyim? Hevenk hevenk asılanlardan, uluorta vurulanlardan, ıstakoz ayıklar gibi parmakları, tırnakları sökülüp sökülüp Bekirağa bölüğüne atılanlardan, yoksa "Cemiyeti hafiye" diye kafile kafile sürülenlerden mi? Zihnimin içi bu kabil hatıralarla kara bulut gibi dolu!

Neydi o mebusan intihabı! Asıl layıklar mebus olmasın fikriyle, eli kamçılı, beli silahlı, omzu tüfekli kıyıda kenarda ne kadar haşarat varsa kazak taburu gibi doludizgin, yalınkılıç vilayetlere saldırıldı; evler basıldı, canlar yakıldı, kanlar döküldü; sonra burada kurna tıkacı olmaya bile yaramaz iki kirli basma parçası "Galebe" diye her gün övündü durdu.

Hasan şuradan, Yorgi buradan çıkmasın kastıyla vilayet taksimatı dört saat yakını dururken ahaliyi iki gün öteye sürmek için suyolu oyunu gibi öyle karmakarışık bir hale sokuldu ki, değil halk, onu akıl eden bile Karacaahmet mezarlığına girmiş zair[2] gibi içinden çıkamaz, aradığını bulamaz oldu.

Avrupa'da kuvvet macunuyla nane şekeri satmış kimselerin başına tekrar sarık sarıldı, sırtına cübbe giydirildi, Anadolu içine saldırıldı. Bu defa sattığı fesat ve iftira haplarının yanında zarar itibarıyla vaktiyle sattığı boyalı şekerlemeler kısrak sütü kadar faydalı kalıyordu. Bu kabil kafileler köy

1 kari: okuyucu
2 zair: ziyaretçi

köy gezdiler, ahalinin cehaletinden istifade kastıyla, mescitlere nefesle şişirilmiş tulumlar astılar, çeşme başlarında beneksiz horozlar kestiler, yılan gömleği üzerine muskalar yazdılar, muhaliflere efsunlar okudular... Şuuru başında insanların, haysiyeti yerinde fırkaların hatır ve hayaline sığmaz bunun gibi daha nice masala, martavala benzeyen öyle garip icraata giriştiler ki, yazılsa yanında Sait Paşa'nın hatıratıyla binbir gece hikâyeleri hakikat gibi kalır, artık onlara da inanılırdı...

Elimizden, gürültüye getirip reylerimizi kaptılar, göze görünmez delikler açıp sandıklardan pusulalarımızı aşırdılar; el çabukluğu ile patırtıya vurup hülasa Hasköy hokkabazlarını geride bırakır öyle maharetler gösterdiler ki -konuşup sormadım ama- meşhur Çiçekçioğlu bile onların başlarındaki elebaşının kendinden ve bütün hemcinslerinden daha mahir olacağı hükmünü verdiğine itimadım var.

Gazeteleri sanki Kırkçeşme musluklarıymış gibi birer birer, kolayca kapa, üzerine divanıharbin kilidini vur, hapishaneleri de müdiri mesullerle tıka basa doldur, sonra bu intihaba kanunî de! Bu kanunî olduktan sonra kendi seyyiatını[1] haber vermesin diye önüne gelen kişiyi boğazlayıp geçen Çakırcalı'nın hareketi neden kanunî olmasın?

Hatipleri susturmak için sokakta yasak, meydanda yasak, camide yasak, hülasa, yasak oğlu yasak diye divanıharpten kararlar al, mukarrerata göre hareket eylemedi diye İstanbul'da, taşrada topladığın adalet taraftarlarını sığdırabilmek için zindan kapılarını ardına kadar aç, memleketin sekiz yüz köşesinde muhalifleri evvela ayak altında çiğne,

1 seyyiat: kötülükler

çiğne, sonra cami avlusunda halı silker gibi sopa altında işkenceye çek, ondan sonra bu intihaba meşru de! Bu meşru olduktan sonra dünyada darp ve cerh,[1] katil ve zebih[2] fiillerinden hangi biri meşru sayılmaz?

İntihabattan sonra ahalinin yüzde yirmisi hastabakıcılık etti; haftalarca evlerde mecruhların[3] yaraları sarıldı, vücutlarına merhemler sürüldü, son nefesini ha şimdi verecek diye başlarında Kur'anlar okundu! Bugünleri gördükten, "Domuz topu", "Perde değneği", "Tırnak sökümü"[4] gibi maharetlerini öğrendikten sonra İspanya engizisyonu üzerine en mufassal,[5] en feci kitabı ben yazabilirim.

Fakat hani Karagöz'ün Kanlı Kavak oyununda "Ağaç kesenin, baş kesenin hali budur, hey!" diye bir ibret sahnesi vardır, onun gibi şimdi, sebebiyet verenleri sokak sokak gezdirmeli "Sopa, kılıç sayesinde toplanan Meclisin akıbeti budur, hey!" diye tellal dolaştırmalı!

İntihabat faslı böyle... Kitabı seyyiattan Zeki Bey[6] muhakemesine ait yaprağı çevirirsek eyvah... Hem öyle suzişli[7] bir eyvah ki, ateş alıp tutuşan Kerem'in, dağ başında yuva yapan Mecnun'un, dağlar delen Ferhad'ınki yanında isterim ki kapı gıcırtısı kadar ehemmiyetsiz ve tesirsiz kalsın! İlle çocuklarla kadınlar, evhama müptela erkekler o satırları hiç okumasınlar... Zira karanlıkta sofaya, akşamdan sonra sokağa çıkamaz, geceleri gözlerine uyku giremez olurlar; rü-

1 cerh: yaralama
2 zebih: keserek öldürme, boğazlama
3 mecruh: yaralı
4 çeşit çeşit işkencelere verilen ayrı ayrı isimler
5 mufassal: ayrıntılı
6 Bakırköyü'nde katledilen bir memur ve muharrir
7 suziş: yanma, yürek yangısı

yalarında bağırırlar, kâbus altında kalırlar, kan içinde çırpınırlar... Serez'deki jandarma kumandanına ait menkıbe, hiç vehham[1] olmadığım halde, benim bile aklımdan çıkmaz: Dilenci on para istedi diye çekince tabancasını adamcağızı alnından mı, kalbinden mi, neredense vurmuş ve bir şey olmamış gibi ağır ağır yürüyerek ve yanındakiyle konuşarak geçip gitmiş... İnsan her gün üç yüz baş kesilen bir mezbahada olsa da orada başkasaplık etse yine bu kadar sebepsiz kan dökemez, eski zorbalar devrinde bir adamın kanı adalet terazisinde daha ağır çeker, daha pahalıya otururdu.

İstanbul'da ticarethane gibi bir acayip mahkeme kurdular. Ta Beyrut'tan, İzmir'den, Eskişehir'den oraya vapur vapur tren tren koyun gibi adam sevk ettiler, balya balya insan taşıdılar. Adalet hududuna bu kadar tecavüz ettikten, kanunu her gün bir kalıba soktuktan, hakkı benimsemedikten sonra âsiyabı asayiş[2] değirmenini birkaç sene için yapılarda çalışan ırgatbaşılar bile çevirir, idare çarkını arabacılar değnekçisi bile döndürür. Biz meşrutiyeti Sakız kuzusu gibi sanki çoluk çocuk eğlensin, boynuna tasma vurup kendi keyif ve arzusuna göre sürükleyip gezdirsin diye aldık. Biçare hürriyetin üç sene içinde mahalle mektebine düşmüş saksağan yavrusu gibi tüyleri soyuldu, kanatları yolundu. Fakat hele şükür ki hoca efendi yetişti; yoksa son öttüğü gün matbuat kanunu zeylinin[3] büsbütün tasdiki günü olacaktı.

Ya yüreğimizdeki Trablus yarası... Acısından başıma kan çıkıyor, kulaklarım uğulduyor, gözlerim dumanlanıyor. İla-

---

1 vehham: çok kuruntulu
2 âsiyabı asayiş: asayiş değirmeni
3 zeyl: ek

nı harbe tesadüf eden bir acı bayram geçirdim ki bundan sonra yedi Trablus hacminde yer kazansak, zehrini büsbütün vücudumdan atamam, sebep olanlara karşı kinimi unutamam. Sanki İtalya'dan emir almış gibi valiyi de, kumandanı da, askeri de geri çekip o kıtayı bu hale getirenleri dairede nakliye otomobilleri işletti, Nafıa binasını tamir ettirdi, tensikat kanununa kötü bir zeyl ilave buyurdu diye takdir eden, zekâlarına hayran olan kimseler varsa hiç benim karşıma çıkmasın!

Hep bütün bu fenalıklara rağmen fırkadakiler "Vatanın öz evlatları" sayıldı, geri kalan bizlerse üvey çocuklar... Bir de maderi vatana[1] sorulsa bakalım o da öyle mi düşünüyor, yoksa dünyaya getirdiğine pişman olmuş, saçını yoluyor, bağrını dövüyor, başını taştan taşa mı vuruyor?

Allahım! Eğer benim öz evlatlarım da böyle çıkacaksa istemem; ahretlikle, beslemeye razıyım.

Trablus'a gidip hizmet etmeye sanki ben can atmadım mı? Fakat ne çare ki balmumulanmış bir muhaliftim ve öyle bir muhalif de olunca daha vapura binmeden, casusluk edecek bahanesiyle yakalanıp derhal orada zapt olunuvereceğime emindim.

Bunlar feci sayfalar... Gülüncü de var: Mesela, ismini unuturum, bir Dahiliye Nazırımız vardı, işte o aylarca Arnavutluk'u gezdi, binlerce lira serpti, hayli yerde yüreği ağzına kadar da geldi de sonra avdetinde Mebusan kürsüsüne çıktı. İsviçre üzerine konferans verir gibi âbühavası[2] böyle, ahalisi şöyle, asayişi yerinde, ooohhh! Gel keyfim gel

1 maderi vatan: anavatan
2 âbühava: iklim

dedi, hepimize seyahat arzusu verdi. Fakat üç gün geçmeden o taraftan doğru bir fırtınadır koptu, hükümet sefinesini boğdu. Bu kadar bozuk barometre ile çıkan her geminin akıbeti böyle olacağına şüphe mi var?

Artık seyyiat[1] sayısına nihayet vereceğim. Filvaki koleralar, yangınlar gibi, Havran, Yemen, Malisörler gibi daha ne afetler vaki; eski top, eski gemi satışı, nafıa yolları inşası. Yıldız yağması ayarında daha ne müthişleri hatırada mahkûk[2] ise de hepsini birden yazıp döküp karilerimi asap illetine müptela veyahut hiddetle isyan ve ihtilal yoluna sevk eylememek için fasıla vermeyi münasip gördüm.

Bu kabil seyyiatı ben yazdıkça hemen Hak kalemime kuvvet, okuyanlara da tahammül ve sükûnet versin!

1 seyyiat: günahlar, kötülükler
2 mahkûk: kazılarak yazılmış

BUGÜNÜN RİCALİNE ON İKİ ÖĞÜT

Sabah şerifiniz hayır olsun, kudümünüz[1] bize mübarek olsun! İsterim ki millet badema himmetinizle hayırlar fethetsin, serler defetsin; bizi seyyiattan tahlis eden Mevlam artık bir daha kullarına esaret yüzü göstermesin...[2]

Fakat eğer sade dua ve sena ile iş görülmek mümkün olsaydı, diğerlerini bırakalım, yalnız benim gözyaşlarıyla dolu münacatım[3] tesiriyle, bişüphe, tıflı meşrutiyet, Darülaceze'de un suyu ile beslenmiş kemik hastalıklı bir felaket yavrusu gibi elan dört yaşını bulduğu halde emekleyip sürükleneceğine; hatta yürümekle de kanaat etmeyerek bir cambazzade gibi üç tekerlekli bisikletine binip medeniyet bahçesi etrafında devirler yapardı.

O, öyle olmadığı gibi, şayet beyaz sakal ile kamburlaşmış sırt da iş görmeye istisnasız bir alamet olsaydı, muhakkak, benim sütninemin ağababası, şimdi dam üstünde tarhana kurutacağına, yaşı ve şekli iktizasınca bugün veziri zaman nasbedilirdi,[4] halbuki köyünde heyeti ihtiyariye azalığını bile beceremiyor. Demek ki haylice zebanzet[5] olan bu yaş ve

1 kudüm: gelme
2 Büyük kabinedeki ricale hitap
3 münacat: Tanrı'ya yakarma
4 nasbedilmek: atanmak
5 zebanzet: dillerde dolaşan, yayılmış

baş sözünü idarei hükümet babında ihtiyatla telakki etmemelidir. İnsanlar antika kâse değildir ki en eskisi en makbulü farz edilsin veyahut beşer, nebat fasilesinden değildir ki kartlaşmadan tohum vermesin. Fakat sizin akıl ve ferasetiniz tarçın ve tespih teşbih gibi hayırlı işlerde senelerden beri çok kullanıla kullanıla kıymet kesbetmiş,[1] deniz köpüğünden ağızlık gibi dört senedir kirli ellerin temasından uzak kalarak kehribar gibi sararmış, paha biçilmez bir hal almıştır. Onun için nezdimde ehemmiyetiniz diğer yaşlı ve sakallılarla kabili kıyas değildir.

Malumunuzdur ki evrak mahzeninde mukayyit Abdülgafur Efendi altmışını buldu ve hayli evrak görüp okudu diye Sadaret Müsteşarı yapılamayacağı gibi, otuz senedir yapılarda harç taşıyan bir rençpere de mimar şahadetnamesi verilmez, kırk yıldır tayfalık etse ve ne kadar tecrübeli olsa yine bir ateşçiye vapur emniyet edilmez. Yani bunlar gibi mahdut olan görgülerin senesi sayılmayacağı gibi hayırlı olmayan zekâların tecrübe ve görgüsü de benim nazarımda nebatatın yenge kadınlığını ettiği söylenen karasineğin faydası kadar değersizdir. Mesela, selefiniz Sait Paşa kabinesinin fena icraatı göz önünde dururken artık elindeki biner sayfalık üç cilt hatırat neye yarar? Biz sadrazamlardan ne Beyazıt Kütüphanesine mücelledat,[2] ne de Encümeni Dâniş'e aza istiyoruz.

İşte bunları düşünerek bir aydır diyordum ki ricale dört beş çift sözüm var, sırası gelse de söylesem... Bugün kararımı verdim, şayet içinizde fakiri dinlemeye layık gören biri varsa buyursun, onunla görüşmek isterim.

---

1 kesbetmek: kazanmak
2 mücelledat: ciltli kitaplar

Ben matbuatın gezip dolaştığı yerde düşündüğünü söyler, bildiğini yapar bir meczubuyum; manasına görünen musahabetimden ikaz dersi alabilenlere ne mutlu!

Bu bir – Canınız isterse buz üstüne yazı yazınız, kalburla su taşıyınız, kuş sütüyle kaldırım sulayınız, ne yaparsanız yapınız, affederim; yalnız havuzdaki kabaktan kayığı bile yüzdürmekten âciz olan siyaset sübyanlarına sefinei hükümette[1] tekrar bir mevki vermeyiniz. - Menasıbı âliyeyi[2] badema uzun eşek oyununda gibi mahalle delikanlılarının binip indikleri bir dereceye düşürmeyiniz. - Kırlarda hindi sürüsünü bile otlatmaya yaramaz kimseleri vali yapıp milyonlarca kişinin ırz ve malını onlara teslime kalkışmayınız; yoksa yarın ruzu cezada[3] on parmağım, iki elim yakanızdadır.

Bu iki – Benden iyi bilirsiniz ki hükümet tekke değildir ki ihvan[4] ile, intisap[5] ile şeref bulsun; Karbonari cemiyeti değildir ki fedailerle iş bitirsin; Beyazıt Meydanı'ndaki sıra kahveler değildir ki önüne gelen her işsiz bir iskemle kapıp baş köşeye kurulsun... Mesnet ve mansıbın bu suretle üç yıldır muhtel olan[6] haysiyetini iade etmeli ve faaliyetleri mücerrep[7] zevat dururken akşamdan akşama bir türbe feneri yakmak kadar bile canı iş görmek istemeyen kimseleri bol keseden beslememenin yolunu bulmalı.

Bu üç – Artık, yılda hiç olmazsa bir defa icrası mutat olan ve her defasında Kosova sahrası, Ankara Ovası, Mohaç

---

1 sefinei hükümet: hükümet gemisi
2 menasıbı âliye: devletin yüce hizmetleri
3 ruzu ceza: kıyamet günü
4 ihvan: dostlar
5 intisap: mensup olma
6 muhtel olmak: bozulmak
7 mücerrep: deneyimli

Meydan Muharebesi kadar insan telefine badi olan[1] kıtali dahilîye, Arabistan, Arnavutluk fütuhatına nihayet vermeli. Hükümetin icraat takviminde her sene bir kurban bayramı yoktur ki o gün bayram edilsin, yahut Babıâli başçı dükkânı değildir ki kesilen kelle adedinde itibar ve kazanç bulsun.

Bu dört – Hikmetin başı Allah korkusu olduğu gibi siyasetin başı da millet korkusudur. Hain çoban gibi onu sopa ve kaya ile sürürsek, bir gün gelir ki itaatte kuzuya, betaette[2] ördeğe benzeyen o sürü, sahiden kuzu ve ördek sürüsü değildir, kıyam ediverince insanın elindeki sopayı kapar ve -daha dün gördük- onu kırıp kırıp çobanın burnuna sokar.

Bu beş – Vükelalık mevkii, teşbih biraz mağrurane ama, bizim Erenköyü'ndeki eve benzer: Sivrisinek kadar izaç edici,[3] güya nasihatçi ve mürşit bir güruh vardır ki nazırların etrafında daima döner, dolaşır; vızlar, sokar: çalışmaya, kendi bildiğini yapmaya meydan bırakmaz. Onun için konaklarınızı bu hadlerini bilmez kimselere kapamalı ve bunların nüfuz ve tesirinden azade kalmak için yatağınız etrafına yüz vermemek kumaşından bir cibinlik asmalı. Yoksa ittihat kabinesi gibi dört günde kahve dövücünün hınk deyicisine dönersiniz; hürriyet kahramanlarının, harp mücahitlerinin yüzünden az zamanda siyaset perdesi arkasında gizli ellerin oynattığı Yalova Safası[4] oyunundaki eşhasa benzersiniz de o "Kanlı Nigâr" yüzünden, "ben de gittim yârimin uğruna hey!" diye birer birer hacalet[5] küpüne girersiniz!

1 badi olmak: sebep olmak
2 betaet: yavaşlık
3 izaç etmek: rahatsız etmek
4 Yalova Safası: klasik Karagöz oyunlarından biri
5 hacalet: utanç

Bu altı – Unutmayınız ki gerek evlat ve ehibbaya,[1] gerek yedi kat ele karşı olsun, fazla şefkat ve muhabbet güvercin gübresi gibi kuvvetli gelir. O nasıl verilen nebatı yakarsa öteki de hayır edeceğine şerri dokunur. Bir de muhabbet hususunda kendi nefsinize itimat etmeyiniz; meşhur sözdür: Bir yiğit ne kadar sırtı yere gelmez olsa yine sevdiğine yenilir.

Bu yedi – Babıâli yokuşundan inerken eli arkasında ıslık çalan, nezaret salonunda ziyarete gelmiş belleri kuşaklı, sırtları cepkenli, ayakları poturlu eski arkadaşlarla yan gelip sohbete dalan, sokaktan her tulumba geçtikçe pencereye can atan kimseleri istihlaf ettiğinizi[2] daima hatırlayınız ve vakarlı olunuz; zira halk ricalde havailiği affetmez. Fakat fazla kibire de kapılmayınız, zira gurur patlıcan dolması gibidir; manzarası bile insanı doyurur, kolay hazmedilemez.

Bu sekiz – Sizden evvelki hükümeti muhalifleri tatile uğrayan gazetelerdeki başmakaleleri değil kurşuna çarpılan başları düşürmüştür. Siyasette de heder edilen bir canın mesuliyeti çeki taşından ağırdır, sırt üstünde uzun müddet taşınmaz, insanı düşürür. Onun için muhalefetin katili değil muhibbi olunuz. Fakat muhalefet bomba imalathanesi, dumansız barut fabrikası, fesat ocağı, eşkıya yatağı, para dolabı, üçler şirketi, esir ticareti demek değildir. Bu nokta böylece malumunuz olsun!

Bu dokuz – Ricalin şartı yüz bindir, birincisi: Bilgi... Diyarıbekir'i Rumeli'de arayanla serçeden başka kuş, Zeyrek'ten başka yokuş bilmeyenler Abdülhamit uğrunda sekiz sene zindana atılsa değil, beşiğinden kapılıp sakalı çıkıncaya

1 ehibba: dostlar, tanıdıklar
2 istihlaf etmek: yerine geçmek

kadar fasılasız işkenceye çekilse yine hükümet adamı olamaz. - Hem hükümet yüz suretle idare edilir, yalnız kesip vurmakla edilmez. Şayet böyle olsaydı dünyanın en büyük ricali kasaplarla avcılardan yetişirdi. - Bir de vaktiyle insan tabanına demir sokmuş zalim kimseler tanıyorsanız sakın iş başına çağırmayınız; bu kabil adamlar zekâlarına güvenip nezaretleri ıslah etmek değil, bir ucunu bulup halkı cennete sokabilseler onlara yine yakışan dünyada zindan, ahrette de cehennemdir.

Bu on – İki şey tesirsiz olduğu cihetle zaittir:[1] Asılı don gömlek gibi her esen rüzgâr cereyanına katılıp muhtelif tarafa doğru tehditkârane şişip kabaran içi kof gençlere mekel[2] tesisi.

Bir şeyin azı tahammül götürür, çoğu sabır taşırır: Muvakkat kanun.

Bir şey lazım ise de suitesir eder: Nazırlara otomobil.

Bir şeye ne maşrapa gibi kulp takılabilir, ne de süpürge gibi sap: İdareten nefiy.

Yüz işi ihmal etmeli, birini etmemeli: Rejinin feshi.

Bu on bir – Heyeti vükela ayağına aba potur, başına sıfır kalıp fes, sırtına kadife cepken giyip meclisi mebusana gelse, fakat edibane hareket eylese edeceği suitesir, siyah redingot, beyaz boyunbağı, rugan iskarpin giyip fakat millet vekillerine karşı efevari küfür ve sitem sarf etmenin yanında pekmez gibi faydalı, gelin yorganı gibi gösterişli kalır.

Bu on iki – Hükümet iki şeye güvenirse avcunu yalar: 1– Damarlarındaki son damla kanı sarf edeceklerini yazan kimselerin telgrafnamelerine; 2– İkbal devrinin dostlarına.

---

1 zait: fazlalık
2 mekel: gelir

İşte üç senedir zindanı siyaset içinde kapanıp hayatını tetkikata hasretmiş ve bugün seksen yaşındaki bir pir kadar tecrübe ve salahiyet sahibi olmuş ben fakirinizin sözü burada tükendi. Şu değersiz gibi görünen ve fakat her harfinde bir sır, her kelimesinde bir hikmet gizlenen on iki nasihatimi zamanın en mahir ve sanatkâr hattatı her kimse ona itina ve ihtimam ile yazdırmak ve sonra giranbaha[1] altın oymalı, mücevher kakmalı bir çerçeve derununa koyarak dairenizde gözünüzün önüne asmak himmetinize mevdu[2] ve nefinizi[3] mucip bir vazifedir.

Hemen Mevlamdan tazarru ederim[4] ki bu meveddet[5] nemikasını[6] hakkınızda kudret ve iktidar nüshası gibi hayırlı eylesin, ta ki âciz de sayinin[7] semeresini iktitaf etmekle[8] dilşat olsun!

---

1 giranbaha: kıymetli
2 mevdu: emanet edilmiş, bırakılmış
3 nef: çıkar, yarar
4 tazarru etmek: yalvarmak
5 meveddet: sevgi
6 nemika: mektup
7 say: çalışma
8 iktitaf etmek: bir çalışmanın meyvesini almak

GAYET MERAKLI BİR SERENCAM[1]

Cemiyetin şahsı manevisi evvelki gece yeis ve kederle itiyadından fazla içmiş, Sandıkburnu'ndan başlayarak Galata birahanelerine kadar sıraladıktan sonra gözleri büsbütün kanlanmış, rengi kâğıt helvası gibi sararmış, muvazenesi kalmamış, bitkin bir halde gece yarısına yakın sokağa fırlamıştı.

Nereye gitsin? Bir türlü bilmiyor, bulamıyor! Denize düşmüş bir ceset gibi kerih[2] kokular serperek rastgele yuvarlanıp gidiyordu. Geçtiği yollarda ise arkasından köpekler kuşkulanarak havlıyor; dam üstünde duran kediler kamburlarını çıkarıp tıslıyordu; bekçiler jandarmalar birbirlerine düdük çalarak şüpheli bir kimsenin yaklaştığını haber veriyordu; gelip geçenler, yanına yaklaşmaya cesaret edemeyerek uzaktan şöyle bir bakıyor, bu bedbahtın haline acıyordu.

Malum o ise etrafında olup biten şeylerden habersiz gidiyor, yayık, iğrenç bir şive ile:

Çaresazım sensin ancak rahmet Allah aşkına
Sende yok mu kalbü vicdan söyle Allah aşkına

şarkısını mırıldanıyordu... Ne kadar yol aldı, nerelere geldi, ne yapacak? Bilmiyordu, havsalası almıyordu. Yalnız vücu-

1 serencam: serüven, başa gelen
2 kerih: iğrenç

dunun yorgunluktan telgraf teline takılmış bir uçurtma kuyruğu gibi titrediğini, gözlerinin bulandığını, başının ateşler içinde yandığını duyuyordu.

Anladı ki olmayacak, dinlenmeye karar verdi, etrafına bakındı; Çırağan'a benzeyen azîm bir yangın harabesi ortasında ve deniz kenarında idi. Serin bir rüzgâr esiyor, su akıp gidiyor, gökte parlayan yıldızların aydınlığı içinde kadit duvarların yıkık mahzenlerin, uzun bacaların korkunç şekilleri tüyler ürpertiyordu.

Bir binek taşı buldu, oturdu, şakaklarını avuçlarıyla sıktı. Uyuyor muydu? Sızmış mıydı? Yoksa ağlıyor muydu? Belli değildi. Neden sonra doğruldu, ayağa kalktı, elini karşıki sahile doğru uzattı ve gece kuşlarını ürküten bir sesle arka arkaya birkaç defa "Ah!!!" diye feryat etti, inledi.

Badehu[1] gözlerinden yaşlar dökerek baykuşlar gibi karanlıkta, harabeler içinde haykırdı, kendi kendine hitap edip dertlerini döktü:

"Bedbaht!

Nereden gelip nereye gidiyorsun?... Dün ne idin bugün ne oldun? Bir şanlı mazini hatırla, bir de şu sefil haline bak!... Ağla, kanlı yaşlar dök, saçlarını yol, biraz da kendi parmaklarını tırnaklarını sök!... Zira sana layık olan budur... Zira eline geçen nimetin kadrini bilmedin. Sultan Hamit'ten miras yediğin servet ve mevkii kötü dalkavuklar içinde, sefahat yolunda yedin, felah bulmadın!

---

1 badehu: daha sonra, ondan sonra

Sana babalık eden Manyasizade Allah'ın sevgili kulu imiş ki şu akıbetini görmeden irtihal etti,[1] mesut gitti. Fakat vatan... O ne bedbaht imiş ki bugünlere yetişti, seni bu halde gördü...

Düşün bundan dört sene evvelini! Onlar ne şanlı günler, tatlı saatler, ne unutulmaz hatıralardı! Ne idikleri bilinmez gizli dört buçuk şahıstan ibaret olduğumuz halde tarihin bir mislini daha kaydetmediği hüsnü kabule mazhar olmuştuk, önümüzde hükümdarlar baş eğdi, sefirler eteklerimize vardı, milletler selama durdu.

Geçtiğimiz yerlerde çiçekler yayılır, buhurdanlar dizilir, gülsuları serpilir, hakkımızda eski papalar kadar hürmet ve tazim bezledilirdi.[2] Sanki kitapta yeri varmış gibi halk fevç fevç[3] ziyaretimize koşar, o zamanki altları pençeli, üstleri yamalı kirli kunduralarımızın tozunu almak şerefi için birbirlerini çiğner, burnumuzun ucunu görmek maksadıyla duvarlara tırmanır, ağaçlara sarılır, bacalardan girer, denizlere dökülürdü. Bayrağımızın ucunu olsun tutup öpmek için ta Hint'ten Çin'den kervanlar kalkar, bin türlü mihnet, meşakkat içinde yollara revan olurdu.

Hayali bin cihan değer ne idi o haşmet ve debdebe, ne idi o zevk ve tantana!... Dualarda ismimiz, tekkelerde zikrimiz geçerdi... Emrimize karşı durmak hangi canlı kişinin haddiydi, hangi kuvvetin kârı idi? Zamane padişahına varır: 'Saray isteriz?' derdik, verirdi. 'Konak lazım' diye söylerdik, 'Peki, başüstüne!' derdi. 'Selanik'teki bahçe, bilmem nere-

---

1 irtihal etmek: ölmek
2 bezletmek: saçmak, harcamak
3 fevç: bölük

deki arsa hepsi bizim olsun!' arzusunda bulunurduk, derhal isaf edilirdi.[1] Eski ricale şöyle bir uğrar, eteğimize kadar kapandıklarını görmek zevkinden başka bir de daha zevk verici olan altınlar toplardık.

Kâğıtlarda mühürlerimizin yerini öpenler ve belki suya ıslatıp sıtmaya, frengiye şifadır diye ilaç gibi içenler bile olurdu. Lakırdı aramızda, ekserimizin hayatında hatırı sayılır bir sabıkalılık vardı; sebep ne olursa olsun vaktiyle ihtilas[2] edip Avrupa'ya can atmışlardan tutun da senelerce zindanlarda yatmışlara kadar içimizden birer numune almak kabildi. Büsbütün parasız ve hatta adeta açtık; mamafih Çarşıbaşındaki dumanları savrula savrula, yağları cızırdaya cızırdaya pişen dönerkebaplar karşısında mütehassirane baktığımız, yutkunduğumuz günler sanki ebediyen geçip gitmişti. Artık hazır elbiseci dükkânları önündeki yakası tüylü, içi fanileli paltolara gıptalı nazarlar fırlatarak yağmur kar altında iplik gömleğimizin soğukluğunu duyarak gözlerimizin yaşardığı vaki değildi. Bu acıklı rüya bitmiş, sabah olmuştu.

O günler ne günlerdi ki merkezimize horozlar öterken kürek kürek altın taşınmaya başlar, yatsı ezanlarına, gece yarılarına kadar sürerdi; halk bayramlık yapmadı, evini boyatmadı, kızını gelin etmedi, ahretliğine küpe takmadı, hep bize verdi. Hatta fedakârlıkta daha ileri varanlar oldu: Sarraflardan yana yakıla para buldular, sandıklarındaki şalları, gümüş kupaları sattılar, dükkân gediklerini rehine koydular, kapatmalarını bıraktılar, ellerine geçeni bize taşıdılar. Bunlar yetişmiyormuş gibi tiyatro dediler, konser,

1 isaf etmek: yerine getirmek
2 ihtilas: zimmet suçu işleme

menfazedegâna[1] muavenet[2] dediler topladılar, topladılar, Anadolu'dan, Arabistan'dan balya balya altın yolladılar. Bize vermekten hükümetin vergi tahsilatı altı ay geriledi; hazine tamtakır, kuru bakır kaldı. Eski devirlerdeki gibi nakliyat hayvanlarla yapılsaydı, arkalar, heybeli ester[3] ve deve sürülerini kapımızın önü değil civar mahalleler almaz, devecilerin, sürücülerin, korucuların patırtısından, çıngırak seslerinden, kişneme ve homurtulardan Babıâli'de iş görülmeye imkân kalmazdı.

Giyindik kuşandık; yedik içtik; en yüksek terziyi adi bulduk, Tokatlıyan'ın yemeklerini kaba farz ettik, Avrupa'dan başka yerden gelen malları reddettik, bunları hep yaptık. Ahalide muhabbetimiz baki idi. Nezaret tezkerelerinin bizim tavsiyenamelerimiz yanında sigara kâğıdı kadar, on paralık ehemmiyeti kalmamıştı. Cebinde ruhsatnamesi olan birisi o sırada kalkıp Bursa'ya varsa ve pazar yerinde yüksekçe bir taşa çıkıp: "Ahali! Cemiyeti muhteremenin (hep bir ağızdan yaşasın sadaları) emriyle geldim, şimdi derhal kazmalarınızı, küreklerinizi hazırlayınız, Keşişdağı'nı yerle dümdüz edeceğiz!" dese halk ne yapacağını, nasıl edeceğini bilmeden, düşünmeden arkasına katılır ve zurnalar, darbukalar çalarak 'Yaşasın cemiyet!' avazeleriyle dağ yolunu tutardı.

İşte biz hayır yapmak için bu müsait günlerden istifade etmedik!

---

1 menfazedegân: sürgünden zarar görenler
2 muavenet: yardım
3 ester: katır

İstanbul'da merkezi umumimizle taşrada kulüplerimiz tek müracaatgâh olmuştu. Kadı efendiyle mahkeme reisleri boş oturuyor, karısını boşayacak erkekten, nafaka davası açacak kadından tutun da sirkat[1] davalarına, izalei bikir[2] meselelerine, ıskatı cenin[3] işlerine kadar bize danışılıyor, bizim kararımız muteber oluyordu. İcraat pazarında Abdülhamit'in tuğrası bizim damgamızın yanında acem parası gibi ruhsuz ve tesirsiz kalıyordu. Ne günlerdi o günler!.. Sokaktan geçerken ahali burunlarını çamurlara sokacak kadar yerlere kapanır, iltifatımızı beklerdi; polisler, jandarmalar uzaktan bizi görünce dimdik olur, selama dururdu; köprüden bir geçsek binlerce Frenkler şapkalarını fartı[4] hürmetten göğe fırlatır sonra palyaçolar gibi maharetle yine başlarına geçirirdi... Balolara giderdik, kadınlar etrafımızda pervaz ederdi,[5] sanki biz siyaset hadikasının[6] katmerli bir gülü, onlar da rengârenk kelebekleriydi... Seyahatlere çıkar, gelin tablası gibi halkın başı üstünde gezerdik; sanki biz kudret helvası gibi gökten inme bir nimet, onlar da çöllerde aç kalmış Yahudi kavmiydi... Ziyafetlere çağrılır, siyasi dehalarına riyaset ederdik. O hale geldik ki parmağımızı oynatsak dünyayı sarsacak, başımızı kaldırsak asuman kubbesini yaracak, öksürsek Balkan hükümetlerini tuz gibi dağıtacağız zannettik. Nazır koltuklarına kurulduğumuz zaman bir Hint mihracesi gibi milyonlarca esire malik bir kuvvet ve haşmetimiz

---

1 sirkat: hırsızlık, çalma
2 izalei bikir: bekâretin bozulması
3 ıskatı cenin: çocuk düşürme
4 fart: aşırı
5 pervaz etmek: uçmak
6 hadika: bahçe

vardı. Hükmü idamı veren de biz, ifa eden de biz, affa kadir olan da bizdik...

Biz mutlak bir hâkim, biz yegâne âmir idik!"

(Buraya gelince bir çuval gibi sessiz ve cansız yere yıkıldı, göğsünden harharalar çıktı, bir müddet o halde, bir ceset gibi hareketsiz kaldı. Neden sonra kımıldandı, sersem sersem etrafına bakındı; "Eyvah! Eyvah!!!" diye haykırdı, sadasına etraftan cevap veren baykuşları dinledi, badehu kesik bir sesle sözüne devam etti.)

"Halbuki şimdi ne idik ne olduk! Elimizde ne beylik kaldı, ne mülk ve ne mal! Haniya uğrumuzda kanlarının son damlasını sarf edecek tabur tabur millet nerede? Başımıza gelenleri bilmiyorlar, kalbimizden kopup çıkan feryatları duymuyorlar mı ki silahlarıyla, fişekleriyle, aba dizlikleriyle yine kalkıp gelmiyorlar?.. Bu defa da bir yıldız kadar saray uğurlarında feda olsun, tek koşsunlar bizi şu berzahtan[1] halas etsinler...

Cevap yok, her taraf sakit![2]

Halbuki iki milyon mukayyet[3] azamız, çetelerimiz, sergerdelerimiz, fedailerimiz, silahşörlerimiz vardı. Hepsi karşımıza gelince "Canımız yolunuza feda, biz sizin kulunuz, köleniziz!" diyorlar ve silahlarını parmakları arasında cengâverane sallayarak: "Emredin, ne duruyorsunuz!" diye bekliyorlardı. Nerede bu kahramanlar, gözü ölümden korkmaz bu has bendeler?!

Çıt yok, her cihet sakin!

---

1 berzah: cehennem
2 sakit: sessiz
3 mukayyet: kayıtlı

Artık bizi ahali ön ilikleyip yerlere kapanıp selamlamayacak mı? Artık ecnebiler müsamerelere çağırmayacak mı? Balolarda çıplak enseli kadınlar tebessümlü reveranslar yapmayacak mı? Yedi milletin sarrafları silindir şapka, siyah redingot, rugan iskarpin giyip karşımıza geçmeyecek ve sahtiyan cüzdanlar içinden bize projeler göstermeyecek mi? Artık milletin hazinesine elimizi omzumuza kadar daldırıp istediğimizi çekip almayacak ve bilmem ne tertibinden diye maiyetimize liralar dağıtmayacak mıyız?

Artık tahtırevan kadar rahat hususi vagonlara binmek, zırhlılara kurulmak ve böylece şahane seyahatlere çıkmak mevsimi geçti mi?

Eski muhalifler bastonlarını sallayarak, göğüslerini şişirerek, omuzlarını kaldırarak, gülüşüp söyleşerek sokaklarda gezecek, nutuklar verecek, birer birer nezaret sandalyelerine geçecek mi? Artık eskisi gibi onlardan tutup kimini cemiyeti hafiye diye zindana sokamayacak, kimini de mürteci diye menfaya göndermeyecek miyiz?... Eyvah! Bunları yapamayacak mıyız?"

(Ağzından bu son "Eyvah!!!" o kadar dehşet ve şiddetle çıkmıştı ki etraftaki bütün köpekler uykuları arasında yerlerinden sıçramış, ulumaya başlamıştı. Bir taraftan da horozlar ötüyor, şafak atıyordu. Artık buralarda durulmazdı. Sürüne sürüne kalktı, iki büklüm yola revan oldu.

Nereye gidiyordu?

İnşallah ademe!..)[1]

1 adem: yokluk

Refik Halid Karay'ın Eserleri

Anı

1- Minelbab İlelmihrab

2- Bir Ömür Boyunca

Hikâye

1- Memleket Hikâyeleri

2- Gurbet Hikâyeleri ve Yeraltında Dünya Var

3- Memleket Hikâyeleri – Gençler İçin

4- Gurbet Hikâyeleri – Gençler İçin

Kronik

1- Bir Avuç Saçma

2- Bir İçim Su

3- İlk Adım

4- Makyajlı Kadın

5- Tanrı'ya Şikâyet

6- Üç Nesil Üç Hayat

7- Üç Nesil Üç Hayat – Gençler İçin

Mizah

1- Ago Paşa'nın Hatıratı

2- Ay Peşinde

3- Deli

4- Guguklu Saat

5- Kirpinin Dedikleri

6- Sakın Aldanma, İnanma, Kanma

7- Tanıdıklarım

Roman

1- Anahtar

2- Ayın Ondördü

3- Bu Bizim Hayatımız

4- Bugünün Saraylısı

5- Çete

6- Dişi Örümcek

7- Dört Yapraklı Yonca

8- Ekmek Elden Su Gölden

9- İki Cisimli Kadın

10- 2000 Yılın Sevgilisi

11- İstanbul'un Bir Yüzü

12- Kadınlar Tekkesi

13- Karlı Dağdaki Ateş

14- Nilgün

15- Sonuncu Kadeh

16- Sürgün

17- Yerini Seven Fidan

18- Yezidin Kızı

19- Yüzen Bahçe

Refik Halid Karay'a Dair Bir İnceleme

Refik Halid Karay – Ankara

Hazırlayan: Ali Birinci

Refik Halid Karay

Kirpinin Dedikleri

"Refi Cevad Bey, Kartal yakınlarındaki çiftliğinde yazar dostlarına bir davet veriyordu. Babam da oradaki yazarların en genciydi. Koca kafalı, iri kangal köpeklerinin bağlı olduğu tel kafeslerin arasından bahçeye girdiğimizde yaşlıca bir adamla karşılaşmıştık. Babam, sevgi dolu bir saygıyla adamın elini sıkarken, hiç anlayamadığım ama bir daha da unutamadığım tuhaf bir cümle söylemişti.
- Piyanoya hâlâ çivi çakıyorlar üstat.
Yaşlı adam da gülmüştü.
- Hep çakarlar Çetinciğim.
Ben, Refi Cevad'ın çiftliğinden döndükten sonra hemen babamın kütüphanesine dalıp Refik Halid'in kitaplarını çıkartmıştım. Aradığım yazıyı, mizahi bir üslupla yazdığı yazılarını topladığı "Kirpinin Dedikleri" kitabında bulmuştum. O garip cümlenin nereden geldiğini anlamıştım. Birbirlerine hiç benzemeyen o yazarlar arasındaki sıcak dostluğun kaynağını da keşfetmiştim."

Ahmet Altan

ISBN 978-975-10-2956-0

